

Sari Franken
Satu Kaakkunen
Tiina Lundberg

Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö, 2023

SOSIOEKONOMISEN ASEMAN VAIKUTUS PERHEEN JA LASTEN LIIKUNTAAN

TIIVISTELMÄ

Sari Franken, Satu Kaakkunen & Tiina Lundberg
Sosioekonomisen aseman vaikutus perheen ja lasten liikuntaan
Sivut 119 ja liitteet 2
Kevät, 2023
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto
Sosionomi (AMK)

Tämän tutkimuspainotteisen opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, onko perheen sosioekonomisella asemalla (koulutus, ammattiasema, tulotaso) ja perhemuodolla vaikutusta perheen ja lasten liikunnan harrastamiseen ja mahdollisuuksiin harrastaa. Opinnäytetyön tarkoituksena oli myös saada selville perheen liikuntakäyttäytymisen taustalla vaikuttavia arvoja ja asenteita sekä sitä, kuinka olemassa olevat mahdollisuudet tai niiden puute ja vanhempien antama mallinnus vaikuttavat perheen ja lasten liikkumiseen.

Tutkimus toteutettiin määrällisenä online-kyselytutkimuksena anonymilla Webropol-kyselylomakkeella, joka jaettiin oppilashallintojärjestelmä Wilman kautta yhteensä 141 perheeseen Kuopiossa, Riihimäellä ja Leppävirralla. Vastauksia saatiin 49 kappaletta, vastausprosentin ollessa 34,8 prosenttia. Tutkimuksen aineiston kuvailuun käytettiin prosenttiosuuksia ja sosioekonomisten taustatekijöiden mukaan prosenttiosuuksia kuvaavaa ristiintaulukointia. Sosioekonomisten tekijöiden ryhmittelyä tehtiin perhemuodon, koulutuksen, huoltajan ammattiaseman ja perheen vuosittaisten bruttotulojen osalta. Lisäksi vertailtiin asuinalueen merkitystä sekä huoltajien että lasten harrasteliikunnan toteutumissa.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että sosioekonomisista taustatekijöistä suurin vaikutus huoltajien ja lasten maksullisen harrasteliikunnan toteutumiseen oli korkeammalla tulotasolla. Korkeammalla tulotasolla oli myös merkittävä yhteys siihen, oliko perheen huoltaja joutunut luopumaan omasta tai lapsensa maksullisesta liikuntaharrastuksesta. Huoltajan korkea-asteen koulutus ei ollut yhteydessä lasten fyysiseen kokonaisaktiivisuuteen, mutta korkeammalla koulutuksella oli positiivinen yhteys lasten harrasteliikuntaan. Asuinalueella oli huomattava vaikutus huoltajien harrasteliikunnan toteutumiseen. Lasten kohdalla puolestaan asuinalueella ei ollut merkitystä maksulliseen liikuntaharrastukseen osallistumisessa.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että sosioekonomisella asemalla on kiistaton yhteys perheen ja lasten liikuntaan ja siihen käytettävissä oleviin resursseihin. Myös perheen arvoilla ja asenteilla on vaikutusta siihen, toteutuuko perheen liikkuminen myös taloudellisesti haastavassa tilanteessa.

Asiasanat: eriarvoisuus, liikunta, perhe, sosioekonominen asema

ABSTRACT

Sari Franken, Satu Kaakkunen & Tiina Lundberg

Impact of socioeconomic status on the physical exercise of families and children

Pages 119 and 2 appendices

Spring, 2023

Diaconia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree programme in Social Services

Bachelor of Social Services

The aim of this research-oriented thesis was to determine whether the socioeconomic status (education, professional situation, income level) and the type of the family have an impact on the sports and exercise of the family and the children and on their ability to engage in sports as a leisure activity. A further purpose of this thesis was to explore the values and attitudes that influence physical exercise behaviour and how parental modelling, and the presence or absence of opportunities affect the physical exercise levels of the family and children.

The study was carried out as a quantitative online survey using an anonymous Webropol questionnaire distributed via the Wilma student information system to 141 families in Kuopio, Riihimäki and Leppävirta. 49 responses were received, giving a response rate of 34.8%. To describe the data from the study, we used percentages and cross-tabulation that describes the percentages according to the underlying socioeconomic factors. Socioeconomic factors were grouped according to the type of family, education, the guardian's professional status and the family's annual gross income. In addition, we compared the significance of the residential area in the realisation of sports as a hobby for both the guardians and the children.

The findings of the study indicate that out of the underlying socioeconomic factors, a higher income level had the greatest effect on the participation of the guardians and the children in physical activity as a hobby. A higher income level also had a significant connection with whether the guardian of the family had to forgo their own or their child's paid sports hobby. The guardian's higher level of education was not associated with the overall physical activity levels of the children, but a higher education level had positive correlation with the children's hobby sports. The residential area had a significant effect on the realisation of the guardians' hobby sports. For the children, the residential area did not have an impact on the participation in paid sports hobbies.

In conclusion, it can be stated that the socioeconomic position has an undisputed connection with the physical exercise of the family and the children and the resources available for it. In addition, the values and attitudes of the family have an impact on whether the physical exercise of the family will also be realised in a financially challenging situation.

Keywords: family, inequality, physical exercise, socioeconomic status

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 PERHEIDEN MONIMUOTOISUUS.....	6
2.1 Perhe käsitteenä	6
2.2 Kahden aikuisen perhe eli ydinperhe.....	8
2.3 Uusperhe ja sen rakenteellinen moninaisuus	10
2.4 Yksinhuoltajuuden kategoriat	11
2.5 Perhe lainsäädännön näkökulmasta	13
3 SOSIOEKONOMINEN ASEMA	16
3.1 Sosioekonominen asema.....	16
3.1.1 Koulutus	19
3.1.2 Ammattiasema.....	22
3.1.3 Tulotaso	25
3.2 Sosiaalinen liikkuvuus, periytyvyys ja mahdollisuuksien tasa-arvo	26
3.3 Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus	28
3.4 Suomalainen luokkayhteiskunta	37
4 LIIKUNNAN HARRASTAMINEN.....	41
4.1 Liikunnan harrastamiseen vaikuttavat tekijät	41
4.1.1 Liikunnan terveysvaikutukset.....	44
4.1.2 Liikkumissuosituksiset.....	47
4.2 Perheen sosioekonomisen aseman vaikutus liikunnan harrastamiseen	48
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE	52
6 AINEISTON KERUU JA AINEISTO.....	53
7 TULOKSET	57
7.1 Vastaajien taustatiedot	57
7.1.1 Taloudellinen tilanne	57
7.1.2 Asuminen.....	59
7.1.3 Arkiliikunta	59
7.2 Fyysinen aktiivisuus ja harrastustoiminta.....	60

7.3 Liikunta lapsuudessa.....	62
7.4 Perheen ensiluokkalaisen liikkuminen.....	63
7.5 Taloudellisen tilanteen vaikutukset liikunnan harrastamiseen	65
7.6 Liikuntaan liittyvät tuet ja avustukset.....	66
7.7 Kyselyn viimeiset kysymykset	67
8 TULOSTEN ANALYYSI.....	68
8.1 Perhemuodon vaikutus.....	68
8.2 Huoltajien koulutustason vaikutus.....	71
8.3 Huoltajien ammattiaseman vaikutus.....	76
8.4 Huoltajien tulotason vaikutus	80
8.5 Asuinalueen merkitys	85
9 EETTISET NÄKÖKULMAT JA LUOTETTAVUUS.....	87
10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	90
LÄHTEET.....	94
LIITE 1. Webropol kyselyn kysymykset	120
LIITE 2. Saatekirje.....	136

1 JOHDANTO

Liikunnallinen elämäntapa on tämän hetken yhteiskunnassa polarisoitunut ilmiö. Polarisoitumisella tarkoitetaan tässä yhteydessä sitä, että osa ihmisistä on fyysisesti aktiivisia ja osa ei. Liikunnan harrastamisessa on esimerkiksi Borodulinin ym. (2008), Mäkisen (2010b) ja de Munterin ym. (2013) tutkimuksissa löydetty huomattavia eroja muun muassa henkilöiden iän, sukupuolen, siviilisäädyn, asuinpaikan, etnisyyden ja sosioekonomisen aseman perusteella. Lisäksi esimerkiksi Kantomaan ym. (2007) ja Kestilän ym. (2014) tutkimuksissa on havaittu vanhempien sosioekonomisesta asemasta johtuvia eroja jo lasten ja nuorten liikunnan harrastamisessa ja harrastusmahdollisuuksissa. Tällaiset erot, jotka syntyvät heikon sosioekonomisen aseman seurauksena, eivät ole eettisesti, kansantaloudellisesti tai erojen haitallisten terveysvaikutusten perusteella hyväksyttäviä (Mäki-Opas ym., 2015, s. 263). Aikuisuuden sosioekonomisen aseman juuret ovat lapsuuden olosuhteissa ja kokemuksissa. Lapsuudenaikaiset myönteiset liikuntakokemukset puolestaan ovat yhteydessä liikunta-aktiivisuuteen aikuisuudessa. Lapset ja nuoret voivat saada myönteisiä ja miellyttäviä liikkumiskokemuksia muun muassa vanhempien esimerkistä, leikeistä, peleistä sekä liikuntaseurojen- ja kerhojen harrastusryhmistä. (Valkeinen ym., 2011, s. 64.) Myös Mäkinen (2010, s. 8) mainitsee, että lapsuuden ja nuoruuden aikainen liikunta, vähäinen altistuminen fyysisesti ja henkisesti raskaille työoloille myöhemmissä elämänvaiheissa sekä terveellisten elämäntapojen noudattaminen auttavat omaksumaan koko eliniän aikaisen liikunnallisen elämäntavan.

Unicefin lastenoikeuksien sopimuksen 31. artiklassa korostetaan, että jokaisella lapsella tulee olla yhtäläiset mahdollisuudet osallistua erilaisiin vapaa-ajan toimintoihin, eikä lapsen tausta saa määrittellä sitä, mitä hän voi harrastaa (Unicefin lasten oikeuksien sopimus, i.a.). Tämä tarkoittaa sitä, että kaikille lapsille ja nuorille tulee tarjota samanlaiset mahdollisuudet harrastaa liikuntaa riippumatta perheen varallisuudesta tai yhteiskunnallisesta asemasta. Osalle perheistä liikkuminen on luonnollinen ja tärkeä osa elämää, vaikka heidän taloudellinen tilanteensa olisi haasteellinen, mutta osassa perheitä ei liikuta juuri lainkaan. Tavoitteenamme on selvittää, kuinka olemassa olevat mahdollisuudet tai niiden puute ja vanhempien antama mallinnus sosioekonomisen taustan määrittäminä, vaikuttavat perheen ja lasten liikkumiseen.

Opinnäytetyömme aiheen valikoitumiseen vaikutti lisääntynyt huoli siitä, kuinka viime aikoina on ollut havaittavissa aiheeseen liittyvää polarisoitumista. Aiheemme on ajankohtainen monin tavoin myös yhteiskunnallisesti. Koronapandemia vähensi lasten ja nuorten liikkumista merkittävästi. Ero aikaan ennen pandemiaa on jopa kymmeniä prosentteja ja nuorilla pandemia näyttää lisänneen liikkumisen jakautumista liikunnallisesti aktiivisiin ja vähän liikkuviin. (Vasankari ym., 2020, s. 15.) Juuri julkaistussa LIITU-raportissa todetaan, että vaikka korona-aikana vähentynyt liikkuminen on alkanut elpymään, se ei ole palannut korona-aikaa edeltäneelle tasolle. Liikkumissuosituksen mukaan liikkuvien osuudet ovat aiempaa matalammalla tasolla, ja vähentymistä on tapahtunut erityisesti omaehtoisessa liikkumisessa ja seuraharrastamisessa. Erityisen huolestuttavaa raportin tulosten mukaan on tyttöjen ja poikien välisen eron lisääntyminen useilla eri osaluilla. (Kokko & Martin, 2023.) Myös lasten ja nuorten harrastusmahdollisuudet heikentyivät koronakriisin vaikutusten vuoksi ja ilman toimenpiteitä monet näistä vaikutuksista voivat jäädä pitkäaikaisiksi (Valtioneuvosto, 2021a).

2 PERHEIDEN MONIMUOTOISUUS

2.1 Perhe käsitteenä

Perheen idealla on amerikkalaisen historioitsija John Gillisin (1996) mukaan vuosisatojen kuluessa muotoutunut luja symbolinen ulottuvuus, mutta perhekäsitteen muotoutuminen sellaiseen muotoon, jollaisena sen tänään ymmärrämme, tapahtui noin 200 vuotta sitten (Castrén, 2009a, s. 107). Tällöin joka puolella Eurooppaa ja Pohjois-Amerikassa vahvistui uusi näkemys siitä, mitä perhe merkitsee ja mitkä ovat sen tehtävät (Kervanto Nevanlinna & Kolbe, 2003, s. 219). Myös suomen kielen sana ”perhe” on vanhaa perua, mutta sanan käyttö merkitykseltään sellaisena kuin perhe nykyään ymmärretään, alkoi vakiintua vähitellen vasta 1800-luvun loppupuolella, jolloin sanan ensimmäiseksi merkitykseksi vakiintui vain vanhemmat ja lapset käsittävä tiiviimpi yhteisö. Vanhimmissa suomenkielissä teksteissä mainitaan yleensä talo, ruokakunta, huonekunta tai perhekunta, mikä tarkoittaa sitä, että kaikki talossa asuvat sisällytettiin mukaan käsitteeseen. (Kervanto Nevanlinna, & Kolbe, 2003, s. 221.)

YK:n vuoden 1980 väestölaskentasuositukseen perustuvan Tilastokeskuksen määritelmän mukaan perheen muodostavat yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt ja heidän lapsensa, toinen vanhemmista ja hänen lapsensa sekä avio- ja avopuolisot ja parisuhteensa rekisteröineet lapsettomat henkilöt. Perheeseen voi kuulua vain kaksi peräkkäistä sukupolvea. Jos asuntokunnassa asuvien sukupolvien määrä on suurempi, perhe muodostetaan nuorimmasta sukupolvesta alkaen. Lapsiperheiksi lasketaan sellaiset perheet, joissa kotona asuu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. (Tilastokeskus, i.a.-a; Jallinoja, 1985, s. 7.) Tilastokeskuksen mukaan Suomessa oli vuoden 2021 lopussa 1 465 978 perhettä, joista lapsiperheiden osuus oli 553 613 (Tilastokeskus, 2022).

Määriteltäessä perhettä tilastollisesti on otettava huomioon, että määritelmä on tilastoitavuutensa ja mitattavuutensa vuoksi osittain puutteellinen ja yksipuolinen. Tilastoissa ei pystytä huomioimaan esimerkiksi etävanhempia tai monen sukupolven perheitä, joissa isovanhemmat asuvat lastensa ja lastenlastensa kanssa, vaan esimerkiksi yksinelävät etävanhemmat näkyvät tilastoissa yhden hengen kotitalouksina. Myöskään erillään asuvat

parit, jotka eivät ole solmineet avioliittoa lainsäädännön tai rekisteröineet parisuhdettaan, eivät näy perhetilastoissa. (Paajanen, 2007, s. 12; Castrén, 2009a, s. 111.) Väestörekisteritietojen rajoitteisiin kuuluu myös se, että lapsi voi olla virallisesti kirjoilla vain yhdessä osoitteessa. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsen asumisjärjestelyt ja etävanhemmuus tilastoituvat toisin kuin perhe on ratkaissut asumisjärjestelynsä. Yhteiskunnalliset muutokset aiheuttavat kuitenkin päivitystarpeita lainsäädäntöön ja muutoksien kautta myös tilastoinnista tulee todenmukaisempaa. (Tilastokeskus, 2020.)

Tolkki-Nikkosen (1990) mukaan perhe on merkittävä sosiaalinen instituutio, joka jossakin muodossa koskettaa jokaisen ihmisen elämää. Lapsi kasvaa perheessä, jonka kasvatustilapiiri, vuorovaikutussuhteet ja toiminnallinen rakenne vaikuttavat oleellisesti lapsen kehitykseen. Lapsen sosialisatioprosessissa, jolla tarkoitetaan lapselle merkityksellisten ihmisten välityksellä hyväksyttävänä ja tavoiteltavina olevien arvojen ja normien omaksumista, perheellä on oleellinen merkitys ja sekundaarisosiaalistajan roolissa muun muassa koulu ja päivähoido tuovat varsinaisen tarkoituksensa (koulutus ja hoito) lisäksi tärkeän osansa lapsen kasvuun ja kehitykseen. (Broberg, 2010, s. 14; Karvonen, 2016, s. 58; Saari ym., 2020, s. 105.)

Perhe on yhteisö, jonka jäsenet kokevat yhteenkuuluvuutta, ja perheenjäsenillä on halu ja tarve jakaa arkielämä yhdessä. Tässä sosiaalisessa merkityksessä ei ole oleellista se, perustuuko perheen muodostuminen avioliittoon tai avoliittoon, vai onko kyse uusperheestä tai yksinhuoltajuudesta. Parhaimmillaan perhe on voimavara ja turvaverkko, jonka jäsenet haluavat ponnistella toistensa puolesta. (Valjakka, 2002, s. 39.) Toisaalta perhe, perhesuhteet ja perheen elinolot, jos niissä esiintyy erimuotoista kaltoinkohtelua, voivat olla jäsenilleen myös haitallisia. Lisäksi ylisukupolviset sosiaaliset ja taloudelliset tekijät voivat ylläpitää tai pahimmassa tapauksessa syventää sosiaalista huono-osaisuutta tai perheiden eriarvoisuutta. (Saari ym., 2020, s. 105.)

Yhteiskunnallisten ja kulttuuristen muutosten seurauksena monimuotoistuvat perhesuhteet ovat arkipäivää yhä useammalle Suomessa elävälle lapselle. Gilliesin (2003) mukaan sosiologisesta näkökulmasta katsottuna jälkiteollinen aika ja sosiaalisen elämän yksilöllistyminen ovat vaikuttaneet myös perhe-elämään ja perhesuhteisiin. Smart ym. (2001) ja Ribbens McCarthy ym. (2003) mainitsevat, että yksilöllisyyttä korostava aikakausi vapauttaa ihmiset perinteisistä moraalisäännöistä ja standardeista ja antaa kullekin

enemmän mahdollisuuksia päättää perhe- ja elämänmuotonsa. Parisuhteilta odotetaan paljon, ihmiset tekevät yksilöllisiä valintoja ja tämän myötä avioerojen määrä on lisääntynyt. (Broberg, 2010, s. 11–18.)

Avioerojen lisääntymisen ei kuitenkaan voida katsoa olevan ainoa syy siihen, että tilastolliset perhekategorioiden määrät ovat lisääntyneet. Pikemminkin on käynyt niin, että tilastointi ottaa nykyisin paremmin huomioon uusien perhemuotojen moninaisuuden. Väestötilastoissa käytettäviä perheluokkia on tällä hetkellä kymmenen. Vuoden 1950 jälkeen lapsiperheluokkien eli avioparien ja lasten muodostamien perheiden, äitien ja lasten sekä isien ja lasten muodostamien perheiden määrä on kaksinkertaistunut. Perheiden moninaistuminen on herättänyt yhteiskunnallisella tasolla huolta lasten hyvinvoinnista näiden muuttuvien olosuhteiden keskellä, koska muutokset heijastuvat perheiden ihmissuhteisiin ja moninaistuminen vaikuttaa myös sosialisatioprosessiin. Perherakenteiden muuttumisen ohella perheen hyvinvointiin vaikuttavat myös aika ja olosuhteet, joissa elämme, sekä arvot ja asenteet, jotka liittyvät perheisiin ja lapsiin. (Broberg, 2010, s. 11–18; Castrén, 2009a, s. 110.)

2.2 Kahden aikuisen perhe eli ydinperhe

Huolimatta siitä, että perhe-elämä on muuttunut (on olemassa ydinperheitä ja sitä laajempia perhekokonaisuuksia, adoptioperheitä, sijaisperheitä, monikkoperheitä, sateenkaari-perheitä, apilaperheitä, vammaisten lasten ja vanhempien perheitä, leskien, eronneiden tai omasta tahdostaan yksin saaneiden yksinhuoltajien perheitä ja uusperheitä) ja muuttuu koko ajan, on ydinperheen, eli kahden eri sukupuolta olevan avioparin muodostama perheen imago kestänyt sitkeästi ajan kuluessa ja on edelleen lapsiperheiden yleisin perhemuoto Suomessa. Vidénin ja Ollilan (2004) lukiolaisille suunnatun tutkimuksen mukaan nuoret hyväksyvät useita perhemuotoja, mutta asettavat edelleen äidin, isän ja lasten muodostaman ydinperheen perhekuvan keskiöön. Myös Yesilovan (2009) perhekasvatusta koskevien dokumenttien analysointiin perustuvan väitöskirjatutkimuksen tulokset vahvistavat ydinperheen voimakkaan imagon olemassaoloa ja sen toimimista normaalisuuden ehtona. (Broberg, 2010, s. 15–18; Sipilä, 1989, s. 118; Huttunen, 2001, s. 52.)

Yesilova (2009), joka on selvittänyt perhekäsityksen muotoutumista suomalaisessa yhteiskunnassa, kuvaa tutkimuksessaan historiallista prosessia, jonka seurauksena perhe tuli suomalaisessa yhteiskunnassa ymmärretyksi nimenomaan ydinperheeksi. Taustalla vaikutti väestö-, sosiaali- ja terveystalouteen kietoutuvia intressejä, mutta myös psykotieteiden kehittyminen ja niiden aseman vahvistuminen tavoitteena ennalta ehkäistä sosiaalisia ongelmia oli keskeistä. (Castrén, 2009b, s. 41.)

Paajanen (2007, s. 13) viittaa Nätkiniin (2003) mainitessaan, että moderni ydinperheidea syntyi Suomessa 1800-luvulla. Se oli aluksi porvarillisen elämäntavan ihanne, mutta vakiintui 1920–1930-luvuilla koko kansalle tarjotuksi malliksi. Käsitteenä ydinperhe viittaa länsimaiseen kulttuuripiiriin ja nykyaikaan, perhesuhteisiin, vanhemmuuteen, lapsen kehitykseen ja kasvatukseen, elämäntuntemukseen ja tunteisiin. Naista määrittää emännöityden sijaan äitiys ja miestä isännöityden sijaan isyys. (Yesilova, 2009, s. 2.) Väestöliiton (1998) perhebarometrin mukaan 98 prosenttia suomalaisista oli sitä mieltä, että ydinperhe on sitoutumisen malli ja avioliitto avoliittoa voimakkaampi, koska avoliitto luo mielikuvan epävakautta ja haluttomuudesta sitoutua lopullisesti. Avioliitolla sen sijaan nähdään olevan ikivanha symbolinen sitoutumista kuvaava merkitys. (Jallinoja 2000, s. 188.)

Parsonsin (1955) perheteorian mukaan ydinperhe lähtee liikkeelle yhteiskunnallisesta eriytymisestä, jonka seurauksena perheelle aikaisemmin kuuluneet tehtävät siirtyvät niiden hoitamiseen erikoistuneille laitoksille. Näin ollen perhe vapautuu keskittymään kahden perustehtävänsä, eli lasten sosialisointiin ja perheen aikuisten persoonallisuuden vahvistamiseen. Loppujen lopuksi kahdesta tehtävästä lasten sosialisointi muodostuu tärkeimmäksi, sillä mikään muu yhteiskunnallinen laitos ei Parsonsin mukaan ole kykenevämpi huolehtimaan lasten sosialisoinnista yhtä hyvin kuin perhe. Hänen perheteoriaansa sisältyy myös tulkinta suvun merkityksen heikkenemisestä sitä kautta, että perheen tehtävien vähentyessä, ei sukua enää tarvita niiden hoitamiseen, vaan jäljelle jääneitä perheen tehtäviä hoitamaan riittää ydinperhe eli äiti ja isä. (Jallinoja, 2014, s. 20–23; Jallinoja, 1985, s. 12–13.) Eri tieteenalojen näkökulmista on tutkittu myös sitä, kuinka perheen ulkopuoliset instituutiot, kuten päiväkotit, koulut, harrastustoiminta ja media ovat nykyisin osa yksilön kasvatus- ja kehitysprosessia ja perheen kasvatustehtävät ovat kaventuneet. (Valjakka, 2002, s. 39.)

2.3 Uusperhe ja sen rakenteellinen moninaisuus

Uusperheet ovat perinteisiin ydinperheisiin verrattuna rakenteeltaan ja biologisilta suhteiltaan huomattavasti monimuotoisempia ja monimutkaisempia (Hetherington ym., 1999, s. 6). Uusperheellä tarkoitetaan perhettä, jossa ainakin toinen perheen aikuisista on eronnut, eivätkä kaikki perheen lapset eivät ole heidän yhteisiään. Toinen perheen vanhemmista on näin ollen puolivanhempi. Olennaista on myös se, että perheen oletetaan asuvan yhdessä. Puolisoiden aiempien liittojen lapsia voidaan pitää uusperheen perustavan laatuksena ehtona, koska lapsettomien parien uusia liittoja ei yleensä kutsuta uusperhe nimellä. (Ritala-Koskinen, 2001, s. 27–28.)

Tilastokeskus määrittelee uusperheen perheeksi, jossa asuu vähintään yksi alle 18-vuotias ainoastaan toisen vanhemman lapsi. Uusperhe on siis perhe, jossa lapsi ei ole perheen vanhempien yhteinen biologinen lapsi tai ottolapsi. Canongin ja Colemanin (2004) mukaan uusperhe syntyy joko eroamisen, leskeyden tai sellaisen tilanteen jälkeen, jossa parisuhdetta lapsen toisen vanhemman kanssa ei ole ollut olemassa. (Broberg, 2010, s. 20; Haataja, 2009, s. 52.) Uusperheen aikuinen voi olla myös lapsen yksin hankkinut, lapse-ton, suurperheellinen tai lapsen lahjoitetuilla sukusoluilla saanut. Uusperheen lähtökohdat ovat siis hyvin moninaiset ja sen jäsenten aiemmat elämät vaikuttavat uusperheen arkeen voimakkaasti. Aiempi elämä on havaittavissa parin asenteissa ja odotuksissa perhettä ja parisuhdetta kohtaan, mutta samalla se näkyy myös siinä, kuinka aiempi perhe ja suku ovat tekemisissä uusperheen kanssa. (Rosenborg & Törmänen, 2019, s. 25.) Vuoden 2021 lopussa Suomessa oli tilastojen mukaan uusperheitä 49 630, joka on 9 prosenttia kaikista lapsiperheistä. Tilastokeskus huomioi tilastoinnissaan ainoastaan eri sukupuolta olevien parien perheet. Uusperheiden määrä väheni vuodesta 2020 vuoteen 2021 555 perheellä ollen alle 50 000 ensimmäistä kertaa vuoden 2003 jälkeen. (Tilastokeskus, 2022.)

Suomalaiset uusperheet koostuvat yleisimmin äidistä ja hänen lapsistaan. Vuoden 2021 tilastojen mukaan uusperheiden lapsista 60 prosenttia oli äidin ja 11 prosenttia isän edellisistä suhteista ja loput 29 prosenttia heidän yhteisiä lapsiaan. (Tilastokeskus, 2022.) Käytännössä uusperheiden määrä on kuitenkin huomattavasti suurempi, arviolta jopa 100 000. Tämä johtuu siitä, että täysi-ikäisiä lapsia ei lasketa uusperheen jäseniksi ja tilastokeskus tilastoi vain lapset siihen perheeseen, jossa hän on kirjoilla. Todellisuudessa on

mahdollista, että lapsi asuu kahdessa uusperheessä yhtä aikaa. (Rosenborg & Törmänen, 2019, s. 20.)

Uusperheen perustaminen heijastuu kokonaisvaltaisesti sekä perheen ulkoisiin että sisäisiin voimavaroihin. Uusperhe tuo usein muutoksia perheenjäsenten asumiseen ja taloudelliseen tilanteeseen ja uusi tilanne tuo haasteita perheen vuorovaikutukselle, vanhemmuudelle ja kasvatukselle. Yhteiset voimavarat luovat perustan perheen hyvinvoinnille ja sisäiset voimavarat ovat tutkimusten mukaan, vielä vahvemmin kuin ulkoiset voimavarat, yhteydessä perheen toimivuuteen ja laajemmin hyvinvointiin. Uusperheiden ulkoiset voimavarat (uusperheen rakenne, vanhempien koulutustaso, sosioekonominen asema, työhön ja toimeentuloon sekä asumiseen yhteydessä olevat tekijät) erosivat Väestöliiton vuoden 2010 tutkimuksen tuloksien mukaan hyvin monessa suhteessa ydinperheen vastaavista. Uusperheiden vanhemmista lähes 60 prosenttia asui avoliitossa, mutta ydinperheiden kohdalla vastaava luku oli 20 prosenttia. Uusperheiden vanhempien koulutustaso ja sosioekonominen asema olivat myös matalammat kuin ydinperheen vanhemmilla. Ydinperheisiin verrattuna uusperheet olivat joutuneet myös tinkimään asumisestaan ja noin puolet uusperheistä asui ahtaasti, mikä kytkeytyy mahdollisesti taloudellisen tilanteen heikkenemiseen. Uusperheiden taloudellinen tilanne ei ollut yhtä hyvä kuin ydinperheiden, mutta selkeästi parempi kuin yksinhuoltajaperheiden. Väestöliiton tutkimuksessa ihmisverkoston toimivuus nousi hyvin keskeiseen asemaan ja se osoittautui olevan merkittävässä roolissa sekä perheiden voimavarana että lasten hyvinvointiin liittyvänä tekijänä. Haasteita uusperheen ihmissuhteiden toimivuudelle asettaa se, että perhe ulottuu vähintään kahteen kotitalouteen ja sen lapsien määrä vaihtelee sen mukaan, kuinka uusperheen vanhemmat ovat huoltajuutensa sopineet. (Broberg, 2010, s. 201–203.)

2.4 Yksinhuoltajuuden kategoriat

Yksinhuoltajuus on käsitteenä ongelmallinen, koska se on yhteiskunnallisten ja kulttuuristen prosessien tuote, jonka määrittely vaihtelee eri yhteiskunnissa. Yksinhuoltajuuden määritelmä voi vaihdella samankin maan sisällä muun muassa verotuksen, lainsäädännön ja virallisten tilastojen sekä sosiaaliturvaetuksia koskevien oikeuksien suhteen. Suomessa yksinhuoltajuus määritellään perhetilaston mukaan samassa asunnossa asuvien perheenjäsenten perhesuhteiden avulla, jolloin yksinhuoltajaperheeksi katsotaan perhe,

johon kuuluu yksi aikuinen, ja hänen alle 18-vuotiaat lapsensa. (Hakovirta, 2006, s. 26–28). Perhemuotojen moninaistuminen ja asumisjärjestelyt sekä yhteishuoltajuuden kasvu (90 prosenttia vanhemmista päätyy eron jälkeen yhteishuoltajuuteen) ovat aiheuttaneet sen, että yksinhuoltaja-termin käyttäminen on entistä ongelmallisempaa. (Forssén ym., 2009, s. 11). Avo- ja avioliittojen päättyessä vanhempien täytyy sopia lapsen huollosta ja elatuksesta ja yksinäiselläkin äidillä, jos isyys on tunnustettu, on mahdollisuus tehdä sopimus lapsen huollosta Yksinhuoltajuudella ei siis tarkoiteta aina lapsen huollosta ja elatuksesta yksin vastaamista, vaan yksinhuoltajan lapsilla on myös usein etävanhempi, joka on elatusvelvollinen. (Hakovirta, 2006, s. 25.)

Yksinhuoltajien määrä kasvoi 1970-luvulta lähtien ja oli voimakkainta 1990-luvun alkupuolella laman aikana. Viime vuosien aikana yksinhuoltajaperheiden määrän kasvu on kuitenkin pysähtynyt. Tämä johtuu osittain lapsiperheiden määrän vähenemisestä ja väestön ikärakenteen vanhenemisestä. Perinteisiä syitä yksinhuoltajuudelle olivat aiemmin puolison kuolema eli leskeytyminen tai lapsen syntyminen avioliiton ulkopuolella. Avo- ja avioliittojen yleistyttyä avioliiton ulkopuolella syntyneistä lapsista kuitenkin entistä suurempi osa syntyy kahden vanhemman perheeseen. Nykyisin yleisin syy yksinhuoltajuuteen onkin avo- tai avioliiton purkautuminen, mutta myös lapsen suunnittelematon syntymä tai suunniteltu lapsen hankkiminen ilman toista huoltajaa, adoptiot mukaan lukien, voi olla yksinhuoltajuuden taustalla. Vuonna 1988 voimaan astuneen avioeron saamista helpottavan lain avioliittolain muuttamisesta jälkeen on avioerojen vuotuinen määrä vakiintunut noin 13 000–14 000 tasolle. (Haataja, 2009, s. 46–62; Rantalaiho, 2009, s. 43.) Tilastokeskuksen tilaston mukaan Suomessa oli 31.12.2021 185 620 yksinhuoltajaperhettä, joista äitien osuus oli 151 158 ja isien osuus 34 462 (Tilastokeskus, i.a.-b.) eli äidit muodostavat yksinhuoltajien enemmistön.

Broberg ja Tähtinen (2009, s. 156) viittaavat Emeryyn ja Forehandiin (2000) mainitessaan, että perhenormien väljentyessä ja yksinhuoltajaperheiden määrän lisääntyessä yksinhuoltajuus on perhemuotona saanut hyväksyttymän aseman, eikä sitä nähdä uhkana lapsen kasvulle ja kehitykselle. Huolta kannetaan nykyisin enemmän vanhemmuudesta ja lasten hoidosta selviämistä kuin siitä, millainen perherakenne lapsen perheessä on (Jalilinoja, 2006, s. 26).

Avioero ja yksinhuoltajuus tuovat kaikesta huolimatta mukanaan omat haasteensa ja ongelmansa, joista taloudellisten resurssien niukkuus on yksi suurimmista. Se heijastuu usein suorasti tai epäsuorasti lasten ja vanhempien hyvinvointiin. (Broberg & Tähtinen, 2009, s. 157.) Taloudellisten haasteiden lisäksi yksinhuoltajan täytyy selvittää yksin samoista tehtävistä, jotka kahden huoltajan perheissä tehdään kahden henkilön voimin. McLanahanin ja Sandefurin (1994) tutkimusten mukaan yksinhuoltajilla on vähemmän resursseja lasten hoitoon, kasvatukseen ja heidän harrastustoimintaansa. Yksinhuoltajaperheen lapsilla on kuitenkin usein tärkeä suhde myös perheen ulkopuolella asuvaan toiseen biologiseen vanhempaan, isään tai äitiin, ja yksinhuoltaja jakaa vanhemmuuden roolin toisen vanhemman kanssa. Bronsteinin ym. (1994), Amaton ja Gilbrethin (1999), Bradshawn ym. (1999) ja Menningin (2002) tutkimusten mukaan etävanhemmuus, joka on positiivisella tavalla yhteydessä lasten hyvinvointiin, voidaan käsittää sosiaalisena, psykologisena sekä taloudellisena lapsen elämään osallistumisena. (Broberg & Tähtinen, 2009, s. 157–158.)

2. 5 Perhe lainsäädännön näkökulmasta

Lainsäädännöllisesti perhe-käsite määrittyy kaksijakoisesti yksityis- ja julkisoikeudelliseen perhekäsitykseen. Yksityisoikeudellisessa perhekäsityksessä perheellä tarkoitetaan biologisia suhteita ja julkisoikeudellinen perhekäsitys rakentuu ruokakunta-ajatteluun yhteisestä jääkaapista. (Valjakka, 2002, s. 37.) Lain yleisestä asumistuesta mukaan samaan ruokakuntaan katsotaan kuuluviksi asunnossa asuvat ihmiset, jollei heillä ole erillistä vuokrasopimusta. Samaa ruokakuntaan kuuluvat kuitenkin aina (vuokrasopimuksesta huolimatta) samassa asunnossa asuvat avio- tai avopuolisot, heidän alaikäiset lapsensa, sekä isovanhemmat ja lapsenlapset. (L 938/2014 4.§.) Nämä kaksi perheen määrittelytapaa eivät ole kumpikaan yksiselitteisiä, koska esimerkiksi yksityisoikeudellisessa sääntelyssä ei ole huomioitu niin sanottuja psykologisen vanhemman ja lapsen tai lapsen ja hänen isovanhempiensa välisiä ihmissuhteita. Voi kuitenkin olla niin, että psykologinen vanhempi tai lapsen isovanhemmat ovat tärkeä osa lapsen tosiasiallisen perhettä ja perheen hajotessa tällaisten suhteiden oikeudellista suojelemista ei pääsääntöisesti ole olemassa. (Valjakka, 2002, s. 37–38.)

Julkisoikeudellinen ajattelutapa ruokakunnasta (”jääkaappiteoria”) on ongelmallinen muun muassa siksi, että siinä oletetaan vanhemman uuden puolison osallistuvan perheen yhteisiin menoihin, vaikka hänellä ei ole lain mukaan yksityisoikeudellista elatusvelvollisuutta toisen puolison lapsia kohtaan. Jaakkola ja Sääntti (2000) mainitsevat, että arvioitaessa tiettyjä sosiaalisten etujen tai maksujen määrää, otetaan huomioon molempien puolisoitten tulot, vaikka uusi puoliso ei osallistuisikaan perheen yhteiseen talouteen. (Valjakka, 2002, s. 38, Perhekäsityöryhmän muistio, 1993, s. 7.) Vaikka lainsäädännössä ei ole yhtä selkeää määritelmää perheelle, otetaan silti myös sosiaalilainsäädännössä kantaa siihen, millaisilla läheissuhteilla on oikeudellisesti merkitystä eri sosiaaliturvaetuksissa. Ydinperhemääritelmän mukaan toimivia lakeja ovat muun muassa laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta ja laki toimeentulotuesta. Myös Jaakkola ja Sääntti (2000) ovat havainneet, että Suomen lainsäädännön lakinormit toimivat ydinperheen, eli heteroseksuaalisessa parisuhteessa elävän miehen ja naisen sekä heidän yhteisten lastensa muodostaman kokoonpanon määrittelyn mukaisesti. Jos perhesuhteet ovat jakautuneet useisiin kotitalouksiin, joissa taloudellinen vastuu jaetaan useamman kotitalouden kesken, tulee erilaisiin yhteiskunnan tukiin oikeutettujen määrittely hankalammaksi. (Castrén, 2009b, s. 111–112; Sihvonen, 2021, s. 16.)

Perheoikeudellisessa lainsäädännössä on pitkään ollut tavoitteena lasten oikeuksien yhdenvertainen toteutuminen erilaisissa perhetilanteissa, mutta yhteiskunnassa ja perheissä tapahtuva muutos etenee lainsäädäntöä nopeammin. Normatiivisesta perhemallista poikkeavien perheiden kuten sateenkaariperheiden perherakenteet eivät aina tule tunnistetuiksi, uusperhetilanteet voivat olla haastavia esimerkiksi elatuksen kannalta ja vuoroasuminen asettaa haasteita sosiaaliturvaan ja sosiaali- ja terveystalouteen liittyvään lainsäädäntöön. (Tieto käyttöön, i.a.)

Vuoroasuminen tarkoittaa tilannetta, jossa lapsi asuu lähes yhtä paljon kummankin erillään asuvan vanhemmansa luona. Lapsen asumisjärjestelyillä on vaikutusta sekä lapsen että vanhemman sosiaaliturva-oikeuksiin ja moniin muihin palveluihin. Vuoroasuva lapsi asuu periaatteessa kahdessa eri kodissa, mutta monet etuudet ja palvelut ratkeavat sen perusteella, mikä lapsen virallinen kotiosoite on ja kummallako vanhemmalla näin ollen on oikeus lapseen liittyviin etuuksiin tai mistä on mahdollista saada palveluja. Vuoroasumisella on vaikutuksia vanhempien talouteen myös muuten kuin rahansiirtojen kautta. Molemmilla vanhemmilla täytyy olla asumismuoto, joka mahdollistaa lasten

asumisen ja kotitalouden osana olemisen. Vuoroasuminen voikin tulla ratkaisuna kalliimmaksi kuin pelkästään toisen vanhemman luona asuminen. Karhuvaara (2013) toteaa, että vuoroasumisen toteuttaminen on helpompaa molempien vanhempien omassa elatuskykyä. (Sarasoja & Rantanen, 2015, s. 17.) Myös Miettisen ym. (2020, s. 132) tutkimuksessa tuli ilmi, että vuoroasumisella ja vanhempien sosioekonomisella asemalla on vahva yhteys. Vuoroasuminen on sitä tavallisempaa, mitä paremmin toimeentulevia tai korkeammin koulutettuja vanhemmat ovat. Tätä voidaan osittain selittää asenteilla ja myönteisemmällä vuoroasumiseen suhtautumisella, mutta taloudellisilla resursseilla on suuri merkitys: eron jälkeen samalle asuinalueelle jäämisen mahdollisuus, riittävän ison asunnon hankkiminen tai lapsen kahden kodin välillä liikkumisen vaivattomuus.

Sosiaalietuudet määräytyvät Suomessa pääsääntöisesti yksilöllisesti asumisen perusteella huolimatta perhesuhteista ja niihin mahdollisesti kytkeytyvistä elatussuhteista. Moni etuus on kuitenkin perhekohtainen perustuen siihen ajatukseen, että perheelle kuuluu ensisijainen vastuu perheenjäsenten toimeentulosta ja huolenpidosta sellaisessa tilanteessa, jossa avuntarvitsija ei siihen itse kykene. Tällöin etuuden saantiin vaikuttavat sekä hakijan että hänen perheensä tulot ja varallisuus. Myös yksilöllisiin etuuksiin voi liittyä tarveharkintaa ja niiden saamiseen, määrään tai niistä veloitettavaan maksuun vaikuttavat esimerkiksi saajan elämänkumppanin tulot. Se, keiden tulot huomioidaan etuuksista päätettäessä, vaihtelee erilaisten etuuksien ollessa kyseessä. Sosiaaliturvaetuuksia säätelevässä lainsäädännössä etuuden saamiseen tai etuuden määrään vaikuttavia tulokäsitteitä on ainakin 14 erilaista. Elatusolettama, jonka mukaan yhdessä asuvat tai jollain muulla tavalla läheiseksi tulkittavat henkilöt ottavat osaa toistensa elatukseen, vaikuttaa tarvehankintaisten etuuksien saamiseen. Saattaakin käydä niin, että henkilö, jonka tulot vähentävät etuuden arvioitua tarvetta, ei toimi elatusolettaman mukaisesti eli ei osallistu lainkaan perheen elatukseen. (Faurie & Kalliomaa-Puha, 2010, s. 32–33; Virrankari ym., 2021, s. 20.)

Yksittäinen ihminen törmää lainsäädännössä perheen määritelmiin todennäköisesti useimmin sosiaalilainsäädännön alueella arvioitaessa, onko hän oikeutettu saamaan jotain sosiaalietuutta, ja jos on, kuinka paljon. Lait pohjautuvat toisenlaiselle ajattelumallille kuin perheissä eletään ja eri lait määrittelevät lisäksi saman perheen eri tavalla. Lainsäädännön sisäinen epä johdonmukaisuus ja ristiriitaisuus tekevät sosiaalilainsäädännöstä vaikeasti ymmärrettävän ja asettavat mahdollisesti myös erilaiset perheet

perhemääritelmän suppeuden vuoksi erilaiseen juridiseen asemaan ja vaarantavat näin yhdenvertaisen kohtelun. Perheenjäsenten väliset suhteet ovat yhdenmukaisia lainsäädännössä ilmenevän perhekäsityksen kanssa, kun kysymyksessä on avioliitto ja ydinperhe, mutta jo niinkin tavallinen ilmiö kuin avioero voi aiheuttaa tulkintapulmia esimerkiksi lapsilisien maksamisessa. Lasten vuoroasuminen ja huoltajuuden jakaminen on lisääntynyt, mutta lapsilisiä voidaan maksaa vain toiselle vanhemmista. (Faurie & Kalliomaa-Puha, 2010, s. 33–39; Sihvonen, 2021, s. 32.) Alaikäisen lapsen on virallisesti asuttava jommankumman vanhemman luona ja esimerkiksi asumistukea myönnettäessä hänet voidaan huomioida vain toisen vanhemman ruokakunnan jäsenenä, vaikka hän oleskelisi yhtä paljon kummankin vanhempansa luona (Gottberg, 2005, s. 156).

3 SOSIOEKONOMINEN ASEMA

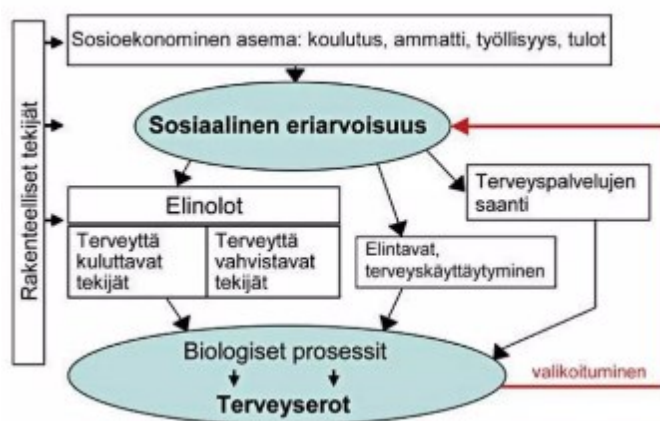
3.1 Sosioekonominen asema

Tilastokeskus on laatinut vuonna 1989 sosioekonomisen aseman luokitusstandardin, jonka mukaan sosioekonominen asema voidaan jakaa seitsemään eri pääluokkaan. Luokitus kuvaa henkilön sosiaaliin ja taloudellisiin ominaisuuksiin perustuvaa asemaa yhteiskunnassa ja sitä käytetään muun muassa hyvinvointitutkimuksissa selvittäessä eri yhteiskuntaryhmien elinolosuhteita ja niiden muutoksia. Luokitus toimii sosiaalisen ja taloudellisen ympäristön yleisindikaattorina. Tilastokeskuksen seitsemän eri pääluokkaa ovat yrittäjät, ylemmät toimihenkilöt, alemmat toimihenkilöt, työntekijät, opiskelijat, eläkeläiset ja muut. (Tilastokeskus, i.a.-d.)

Sosioekonomisella asemalla tarkoitetaan yleensä hyvinvoinnin aineellisia ulottuvuuksia, sekä edellytyksiä, jotka ovat välttämättömiä niiden hankkimiseksi. Aineellisia voimavaroja ovat muun muassa tulot, omaisuus ja asumistaso. Merkittäviä edellytyksiä näiden aineellisten voimavarojen hankkimisessa ovat koulutus, ammatti sekä asema työelämässä. Näillä kaikilla edellä mainituilla tekijöillä on vaikutusta henkilön sosioekonomiseen asemaan ja sen kautta myös johdonmukaisesti ja suoraan henkilön hyvinvointiin, terveyteen ja niiden määrittäjiin. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, i.a.-a)

Sosioekonomisella asemalla on vaikutusta yksilöiden ja ryhmien mahdollisuuksiin ja elämänvalintoihin monella tavoin, koska aineelliset ja henkiset voimavarat jakautuvat hierarkkisesti siten, että voimavarat ovat parhaat ylemmissä sosioekonomisissa asemassa, ja huononevat asteittain (Lallukka & Rahkonen, 2022, s. 127). Koulutus muokkaa henkilön tietoja, taitoja ja arvoja ja vaikuttaa hänen ammattiasemaansa. Henkilön ammatti ja asuinpaikka vaikuttavat työoloihin, ohjaavat hänen käyttäytymistään ja vaikuttavat hänen toimeentuloonsa. Taloudellisella tilanteella on suora vaikutus myös henkilön kulutusmahdollisuuksiin ja asumisoloihin. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, i.a.-a.)

Sosioekonomisella asemalla on myös monenlaisia vaikutuksia henkilön terveyteen. Terveyteen vaikuttavia ovat muun muassa terveyttä vaarantavat tai vahvistavat tekijät, sosioekonomiseen asemaan kytköksissä olevat perinteet, arvot, asenteet ja henkilön sosiaaliset verkostot sekä henkilön mahdollisuus käyttää sosiaali- ja terveystalveluja ja niistä mahdollisesti saatava hyöty. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, i.a.-a) Sosiaalisella eriarvoisuudella on laaja vaikutus koko väestön terveyteen alkaen lapsuudesta ja nuoruudesta aina vanhuuteen ja kuolemaan saakka. Puhuttaessa terveyden sosiaalisesta eriarvoisuudesta, tarkoitetaan epäoikeudenmukaista eriarvoisuutta, joka kuitenkin on ehkäistävissä. (Lallukka & Rahkonen, 2022, s. 126–127.) Kuvio 1 mallintaa terveyserojen syntymistä.

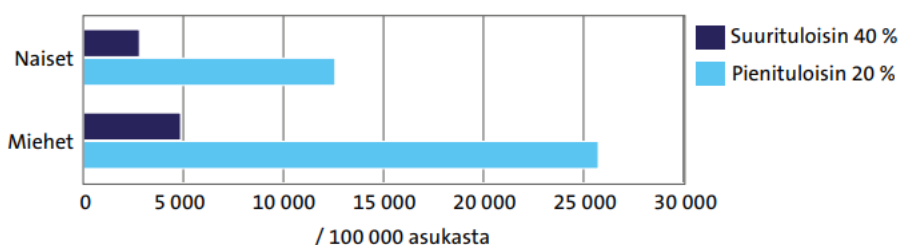

Kuvio 1. Malli terveyserojen syntymisestä (Mäki-Opas, 2014)

Lynchin ja Kaplanin (2000) sekä Cockerhamin (2007) mukaan sosioekonominen asema on yksi voimakkaimmista tai jopa voimakkain yksittäisistä väestön terveyden määrittäjistä. Sosioekonomisen aseman suuri merkitys johtuu osittain siitä, että sosioekonominen

tarkastelu kattaa laajan joukon edellä mainittuja eritasoisia sosiaalisia tekijöitä, jotka vaikuttavat terveyden taustalla. Eri sosioekonomisten ryhmien välillä vallitsevat terveyserot tarjoavat runsaasti haasteita sekä terveyden edistämiseksi että tieteelliselle tutkimukselle. Tutkimuksissa on raportoitu eroja oireissa, tutkimukseen osallistuneiden terveyskäyttämismisessä, koetussa terveydessä, useissa sairauksissa sekä kuolinsyissä ja tutkijat jakavat yhteisen käsityksen siitä, että sosioekonomisten ryhmien välisille terveyseroille on useita syitä, jotka ovat juurtuneet syväälle sosiaaliseen ympäristöön ja muuttuvat hitaasti. (Lahelma & Rahkonen, 2011, s. 41–44; Koivusilta, 2012, s. 321.)

Manderbackan ym. (2022a, s. 39, s. 42) tutkimuksessa, jossa analysoitiin sosioekonomisia terveyseroja menetetyissä elinvuosissa, ilmeni, että sosioekonomisen aseman mukaiset terveyserot Suomessa ovat säilyneet edelleen suurina. Kaikissa tutkimuksessa tarkastelluissa kuolemansyiryhmissä vuosien 2017–2019 aikana, olivat sosioekonomiset erot menetetyissä elinvuosissa selvät painottuen pienituloisille. Kuviossa 2 kuvataan menetetyt elinvuodet tuloryhmän mukaan.

Kuvio 2. Kaikkien kuolemansyiden vuoksi menetetyt elinvuodet yhteensä ikävälillä 25–79 vuotta 100 000 vastaavan ikäistä asukasta kohden tuloryhmän mukaan vuosien 2017–2019 aikana (Manderbacka ym., 2022b, s. 43)

Terveydentilan sosioekonomiset erot eivät ole tasa-arvoon pyrkivissä yhteiskunnissa eettisesti eivätkä poliittisesti oikein. Sosioekonomiset terveyserot aiheutuvat tekijöistä, joihin yksittäinen ihminen ei välttämättä voi omalla toiminnallaan vaikuttaa, jolloin yhteiskunnan rakenteilla on suuri merkitys. Terveyserojen kaventaminen onkin tärkeä osa terveyden edistämiseen ja sairauksien ehkäisyyn tähtäävää terveys- ja yhteiskuntapolitiikkaa. (Lallukka & Rahkonen, 2011, s. 126; Lahelma & Rahkonen, 2011, s. 42.)

3.1.1 Koulutus

Koulutus on hyvä sosiaalisen aseman osoittaja, koska hankittu koulutus ei vaihtele tai katoa myöhemmän elämän aikana, kuten on mahdollista käydä ansiotuloille tai omaisuudelle. (Kauhanen ym., 2013, s. 265–266.) Koulutus kuvastaa sosioekonomista asemaa laaja-alaisesti ja huomioi erityisesti ei-aineellisia resursseja kuten tietoja, taitoja, asenteita ja arvoja. Koulutustaustaa voidaan mitata joko henkilön opiskeluvuosien tai ylimmän saavutetun koulutustason perusteella. (Lahelma & Rahkonen, 2011, s. 47.)

Koulutus voidaan määrittää riippumatta siitä, onko henkilö työssä vai ei ja koulutus soveltuu sekä naisten että miesten sosioekonomiseen luokitteluun myös maissa, joissa naiset osallistuvat ansiotyöhön vähemmän kuin Suomessa. (Lahelma & Rahkonen, 2011, s. 47.) Lynch ja Kaplan (2000, s. 22) perustelevat Desai ja Alvaan (1989) viitaten koulutustaustan olevan merkittävä sosioekonomisen aseman määrittäjä, jota mitataan yleensä tilanteessa, jossa siirrytään elämänpolulla lapsuudesta ja nuoruudesta aikuisuuteen ja edelleen työelämään. Elämänkulun näkökulmasta se edustaa siirtymistä vanhemmilta saadusta sosioekonomisesta asemasta aikuisuudessa henkilön itse saavuttamaan asemaan. Vanhempien sosioekonomisella asemalla voi kuitenkin olla vaikutusta tuleviin koulutusmahdollisuuksiin.

Koulutustaso on hyödyllinen mittari, koska se on yleensä saatavilla molemmille sukupuolille, sen ulkopuolelle jää vain pieni osa väestöstä ja se on vähemmän altis negatiivisille terveysvalinnoille aikuisuudessa. On kuitenkin mahdollista, että matalaan sosioekonomiseen asemaan liittyvä lapsuuden huono-osaisuus vaikuttaa myöhempään koulutustasoon. Korkeampi koulutustaso ennustaa yleensä parempia työpaikkoja, korkeampia tuloja, parempia asuinolosuhteita, naapurustoa ja työolosuhteita. Koulutuksen kautta saatava tulotaso voi kuitenkin vaihdella huomattavasti rodun, kansallisuuden ja sukupuolen mukaan. Tiukasti aineellisen arvonsa lisäksi koulutusmenestyksellä on myös tärkeä sosiaalinen ulottuvuus; sillä on yhteiskunnallisesti sekä symbolista että aineellista arvoa. (Lynch & Kaplan, 2000, s. 22.) Myös Ristikari ym. (2006, s. 16) mainitsevat, että tämän päivän Suomessa yhteiskuntaan kiinnittyminen on vahvassa yhteydessä suoritettuun koulutukseen ja koulutuksella on erittäin vahva yhteys mahdollisuuksiin työelämään kiinnittymisessä.

Suomalaisen koulutuspolitiikan tavoitteena on ollut tarjota kaikille mahdollisuus koulutukseen riippumatta perheen sosioekonomisesta asemasta (Myrskylä, 2009). Hyvinvointivaltion toteuttamat sosiaalipoliittiset tulonsiirrot ja koulutusmahdollisuuksien tasaaminen ovat mahdollistaneet sen, että myös pienituloisten perheiden lapsilla on ollut mahdollisuus tavoitella sosiaalista nousua (Moisio, 2007, s. 280). Myös Saari ym. (2020, s. 78) huomioivat Myrskylään (2012) ja Paanaseen ym. (2012) viitatessaan, että Suomessa koulutus on keskeisin sosiaalisen nousun väline ja mahdollisesti merkittävin syrjäytymistä ja huono-osaisuutta ehkäisevä osatekijä. Henkilön vähäinen koulutus johtaa mahdollisesti hauraaseen työmarkkina-asemaan ja heikkoon työelämään kiinnittymiseen. Nämä yhdessä määrittävät elämäntulkua ja niillä on äärimuodoissaan vahva yhteys huono-osaisuuteen. Moisio (2007, s. 279) tutkimuksessa kuitenkin löytyi viitteitä siitä, että koulutuksen merkitys sosiaalisen liikkuvuuden väylänä tai sen takaajana, on heikentynyt. Suomalaisten kohonneen koulutustason seurauksena koulutus ei välttämättä enää ennusta parempaa sosioekonomista asemaa.

Suomalaisen yhteiskunnan myönteisen sosiaalisen kehityksen myötä parantuneesta koulutusmahdollisuuksien tasa-arvosta huolimatta sekä koulutus että kouluttamattomuus periytyvät sukupolvelta toiselle. Vanhempien koulutustasolla ja -alalla, sekä sosiaalisella taustalla on vahva vaikutus lasten ja nuorten koulutusvalintoihin. (Saari ym., 2020, s. 78.) Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön OECD:n vuosittaisen koulutusjärjestelmiä vertailevan indikaattorijulkaisun Education of a Glancen tulokset osoittavat, että nuori, jonka kumpikaan vanhemmista ei ole korkeasti koulutettu, valitsee keskimääräistä harvemmin lukion ja jää myös tavallista useammin kokonaan vaille toisen asteen tutkintoa (Valtioneuvosto, 2021b). Myös koulupudokkuudella on taipumus siirtyä vanhemmilta lapsille. Koulupudokkuus on Karhusen (2017) mukaan vähentynyt, mutta edelleen joka vuosi osa peruskoulunsa päättäneistä nuorista jää vaille toisen asteen opiskelupaikkaa. Graafin ja Kalmijn (2001) mukaan, kun tarkastellaan koulupudokkuutta resurssinäkökulmasta, huono-osaisilta vanhemmilta puuttuu todennäköisesti kulttuurista pääomaa, jota heillä tulisi olla pystyäkseen tukemaan lapsiensa opiskelua oppivelvollisuuden jälkeen. (Vauhkonen ym., 2017a, s. 503.) Vauhkonen ym. (2017b, s. 44) viittaavat Brekkeen (2014) sekä Bäckmaniin ja Nilssoniin (2011) mainitessaan, että koulupudokkuus ennustaa suurta todennäköisyyttä sosiaalisten ongelmien, kuten köyhyyden, työttömyyden ja työmarkkinoilta syrjäytymisen kohtaamista aikuisuudessa.

Kotitaustan yhteyttä koulutukseen on Suomessa useimmiten arvioitu huoltajan sosioekonomisen aseman, koulutuksen tai tulotason perusteella (Naumanen & Silvennoinen, 2010, s. 73). Tutkimukset ovat osoittaneet toistuvasti, että vanhempien matala sosioekonominen asema on yhteydessä heidän lapsiensa muita vaatimattomampaan koulumenestykseen (Kivinen ym., 2012, s. 559). Ristikarin ym. (2018a, s. 35) ja Kallion ym. (2016, s. 655) tutkimuksissa näkyi lisäksi pitkittyneiden toimeentulotukiasiakkuuksien, avioerojen ja psyykkisten ongelmien suora negatiivinen vaikutus lasten koulumenestykseen ja oppilaitoksista valmistumiseen. Koulumenestyjät sen sijaan tulevat muun muassa Vanttan (2000, s.36) ja Ristikarin ym. (2018a, s. 34–38) tutkimusten mukaan usein hyvätuloisista perheistä, joissa on runsaasti koulutuspääomaa ja vähän tai ei lainkaan vanhempien elämäntilannetta kuormittavia tekijöitä.

Lasten taustojen eriarvoisuus, joka näkyy arvosanojen erilaisuutena, heijastuu koulutus- ja urapoluille etenemiseen ja tätä kautta tulevaan tulotasoon ja yhteiskunnalliseen asemaan. Naumanen ja Silvennoinen (2010, s. 77–78) viittaavat Fabian Pfefferiin (2008), jonka mukaan alempien sosiaaliryhmien lapset ovat jatko-opintojen valintatilanteissa epäedullisessa asemassa, koska heidän vanhemmillaan on usein puutteellisesti tietoa eri koulutusvaihtoehdoista ja niiden avaamista reiteistä jatko-opinnoissa ja työmarkkinoilla. Korkeasti koulutetuilla vanhemmillä on enemmän hiljaista tai merkittävää tietoa jatko-opiskelujen arvosta, kuten ammatillisen uran saavuttamisen tärkeydestä. Lisäksi hyvätuloiset vanhemmat omaavat enemmän resursseja auttaa, opastaa, rahoittaa ja taata lastensa sosioekonominen status aikuisina. (Vauhkonen ym., 2017b, s. 43; Vauhkonen ym., 2017a, s. 502.) Erola ym. (2020, s. 28) viittaavat lisäksi Pöyliöön ym. (2018) mainitessaan, että kaikkein hyväosaisemmassa asemassa olevilla vanhemmillä on myös enenevässä määrin keinoja vaikuttaa positiivisesti lastensa sosiaaliseen kiinnittymiseen muilla tavoin kuin koulutuksen kautta.

Koulutuksen ylisukupolvisuutta on selitetty sekä geneettisiä tekijöitä painottavin selityksin että kasvu- ja elinympäristöä korostavin selitysmallein. Geenit ovat yhteydessä lasten kouluttautumiseen ja koulutussaavutuksiin, mutta periytyneet kognitiiviset kyvyt ja yksilön ominaisuudet selittävät vain osan koulumenestyksestä ja koulutusjärjestelmään kiinnittymisestä. Breenin ja Goldthorpen (1997) rationaalisen teorian mallin mukaan vanhemmat pyrkivät ensisijaisesti turvaamaan lapsilleen sen koulutuksellisen ja yhteiskunnallisen aseman, jonka he ovat itse saavuttaneet. Koulutusvalintoja ohjaavana

päämääränä on näin välttää sosiaalinen lasku sukupolvien välillä, eikä sosiaalisen aseman kohentaminen ole tässä tilanteessa ensisijaista. Tämä selittää, miksi hyväosaisten perheiden lapset tähtäävät yleensä korkeampiin asemiin kuin nuoret, joiden taustalla on heikommat koulutukselliset ja sosioekonomiset lähtökohdat. Korkeakoulutettujen perheiden vanhemmilla on paremman taloudellisen pääoman lisäksi monesti myös inhimillistä, kulttuurista ja sosiaalista pääomaa, joilla he pystyvät ohjaamaan lapsiaan sekä heidän opinnoissaan että opinto- ja urapoluillaan. Eri sosiaaliryhmiin kuuluvat arvioivat myös koulutuksen rahallista arvoa ja sen hyötyjä eri tavoin. Koulutuksen kustannukset rasittavat eniten pienituloisia, joten heidän näkökulmastaan on viisainta tyytyä mahdollisimman lyhyeen koulutukseen. Näin ollen koulutukselliset tavoitteet voivat olla suhteessa vanhempien luokka-asemaan ja varoihin. (Saari ym., 2020, s. 79–80; Vanttaja, 2000, s. 35; Graaf & Kalmijn, 2001, s. 54.)

Ylisukupolvisia siirtymiä koulutuksessa on selitetty myös arvojen, asenteiden ja erilaisten ajattelu- ja käytösmallien sosiaalisella välittymisellä. Sosiokulttuuristen tekijöiden, jotka liittyvät perhetaustaan ja ympäristöön, on ajateltu ohjaavan koulutukseen valikoitumista. Lapsuuden perheen, kuten myös vertaisten eli kaveri- ja ystäväpiirin, keskuudessa vallitsevat arvot, normit tai ajattelu- ja käyttäytymismallit voivat joko tukea ja kannustaa opintoihin tai vaikuttaa negatiivisesti lannistaen ja rajoittaen nuorten koulutuksellisia pyrkimyksiä. (Jackson ym., 2007, s. 224.) Vanhemmat voivat myös siirtää lapsilleen heikkoa itsetuntoa, vaatimattomia tavoitteita tulevaisuutta kohtaan tai kielteisiä ja varauksellisia asenteita kouluttautumiseen. Vanhemmat ja muut läheiset saattavat koulutuksen sijaan arvostaa ja kannustaa opiskelujen sijaan nopeaa siirtymistä työelämään. (Vauhkonen ym., 2017a, s. 503.)

3.1.2 Ammattiasema

Työhön ja ammattiin perustuva ammattiasema tai sosiaaliluokka on luokkateorioiden kategoriassa perustava sosioekonominen ulottuvuus ja tärkeä rakenteellinen linkki koulutuksen ja tulojen välillä. Ammattiasema kiinnittää yksilöt ja ryhmät yhteiskunnan perusrakenteisiin muihin sosioekonomisiin ulottuvuuksiin selvemmin. Ammattiasema myös kuvaa yksilön ja ryhmien aineellisia sekä muita elinoloja ja voimavaroja. Ammattiaseman tuottamat voimavarat ja henkilön työtehtävissä vallitsevat olosuhteet ja niiden tuottamat

altistukset vaikuttavat vielä työuran jälkeen ja määrittelevät terveyttä myös eläkkeellä. Ammattiasema perustuu ammattien luokitteluun ja ilmentää eri ammattiryhmille tyypillisiä organisaatorakenteita, työjärjestelyjä ja työpaikkojen olosuhteita. Ammattirakenteet muuttuvat ajan kuluessa, mistä voidaan mainita esimerkkinä maanviljelijät, joiden osuus on viime vuosikymmeninä kaventunut pieneen osaan aiemmasta. Ammattiasemaluokituksia on useita ja ne sisältävät aineksia sekä weberiläisistä että marxilaisista luokituksista. (Lahelma & Rahkonen, 2011, s. 47; Lallukka & Rahkonen, 2022, s. 127.)

Reitit ammattiin ja työelämään rakentuvat koulutuksen kautta ja lapset valitsevat usein saman koulutuksen ja ammatin kuin heidän vanhempansa eli ammatillisissa asemissa on ylisukupolvista periytyvyyttä. Lisäksi jotkut alat siirtyvät sukupolvelta toiselle vahvemmin kuin toiset. Erityisen vahvoja ylisukupolviset siirtymät ovat muun muassa luonnontieteiden, kasvatustieteiden, oikeustieteiden ja taiteiden aloilla. Ammatti voi myös siirtyä epäsuorasti perintönä. Maatalouden alalla ylisukupolvisuuden taustalla saattaa olla esimerkiksi omistusoikeuteen liittyviä tekijöitä eli maatilaa ja maatalouden työkalujen periminen voi olla kannustimena tai jopa velvoitteena vanhempien ammatin jatkamiseen. Valinnat ovat usein sukupuolierittyneitä ja tämä heijastuu työmarkkinoiden segregaatina. (Witting & Keskipetäjä, 2016; Myrskylä, 2009.)

Vanhempien korkeampi ammatillinen asema voi myös vaikuttaa siten, että parempitaustaisten perheiden lapset ovat työmarkkinoilla paremmassa asemassa, kuin samoin koulutautuneet ja yhtä hyvät arvosanat omaavat alemman sosiaaliluokan taustan omaavat lapset. Tämän voidaan katsoa olevan epätasa-arvoista, koska vanhempiensa taustaan ei voi vaikuttaa eikä sillä myöskään pitäisi olla vaikutusta yksilön työllistymismahdollisuuksiin. (Graaf & Kalmijn, 2001, s. 53.)

Myös työttömyys siirtyy ylisukupolvisesti. Vanhempien työttömyydellä ja sen kestolla on yhteys lasten ja nuorten nuoruus- ja aikuisiän työttömyyteen. Työttömyys on yleisempää niiden joukossa, joiden lapsuudenperheissä oli työttömyyttä. Mitä pidempään vanhempien työttömyysjaksot ovat olleet, sitä odotettavissa olevampaa työttömyys on myös seuraavalla sukupolvella. (Vauhkonen ym., 2017a, s. 508–509.) Kun tarkastellaan työttömyyden ylisukupolvisuutta resurssinäkökulmasta, voidaan ajatella, että huono-osaisilta perheiltä puuttuu sosiaalisia ja kulttuurisia resursseja, kuten yhteyksiä työnantajiin tai tietoa sellaisista koulutusaloista, joilla olisi hyvä työllisyysaste (Vauhkonen ym., 2017a, s.

503). Mäder ym. (2014, s. 1) selittävät työttömyyden ylisukupolvisuutta sellaisilla perheen omaamilla asenteilla ja arvoilla, jotka johtavat vähäisempään työttömyyden stigman eli leiman kokemiseen. Vauhkonen ym. (2017b, s. 44) puolestaan viittaavat Lindbeckiin ym. (1983) ja Moodiin (2004) todetessaan, että lapset, joiden vanhemmat ovat olleet työttöminä ja/tai saaneet toimeentulotukea, saattavat kokea työttömyyden ja toimeentulotuen saamisen vähemmän leimaavina. He eivät myöskään koe työttömyyttä yhtä suurena uhkana elämänlaadulle varhaisaikuisuudessa, jolloin tulotaso on yleensä matalampi kuin myöhemmin elämässä. Kuitenkin riippumatta siitä, miten vahvana itse työtön stigman kokee, työttömyys saattaa vahvistaa työttömän stigmaa työnantajien silmissä, vaikeuttaa näin hänen työllistymistään ja johtaa syrjäytymiseen. (Vauhkonen ym., 2017a, s. 509.)

Työttömyyden ylisukupolvisen periytymiseen on viitattu myös ”ulkopuolisuuden sosiaalisena periytyminenä”. Ulkopuolisuudella tarkoitetaan laajemmassa mittakaavassa sekä ulkopuolisuutta työmarkkinoilta että laajemmin yhteiskunnan eri osa-alueilta. (Järvinen, 1999, s. 192–193.) Saari ym. (2020, s. 83) kiteyttävätkin, että ylisukupolvisen työttömyyden tai ulkopuolisuuden sosiaalisen periytyksen taustalla olevat mekanismit ovat hyvin moninaisia. Työttömyyden ylisukupolvisuutta ei voida perustella pelkästään rakenteellisilla tekijöillä, lapsuuden ajan perheen resurssien puutteella tai tietynlaisten arvojen ja asenteiden sosiaalisella välittymisellä, vaan siihen linkittyy yhtäaikaisesti työmarkkinoiden muuttuneeseen rakenteeseen, ympäristöön, lapsuuden perheeseen sekä laajempiin sosiaalisiin piireihin liittyviä tekijöitä ja prosesseja, jotka vahvistavat toisiaan.

Ammattiluokkien yhteyttä tuloihin on tutkittu viime vuosien aikana Yhdysvalloissa, Iso-Britanniassa ja Ruotsissa ja Suomen tulokset ovat pitkälti yhdenmukaisia näiden maiden tutkimusten kanssa. Tutkimuksissa on tullut ilmi, että luokkien väliset tuloerot ovat säilyneet suurina tai jopa kasvaneet. Selkeimmin tämä luokkien välinen tuloerojen kasvu näkyy naisilla. Puhuttaessa tulonjaon ääri-ilmioista, eli köyhistä ja rikkaista, on tutkimuksissa selvinnyt, että köyhyys on luokkanäkökulmasta katsoen demokratisoitunut. Samanaikaisesti ylemmän professioluokan osuus kaikkein rikkaimmista on entisestään kasvanut ja kokonaisuutta arvioitaessa tuloerot näiden kahden ääri-ilmion välillä ovat huimia. (Erola, 2010b, s. 103.)

3.1.3 Tulotaso

Työ on tärkein rakenteellinen linkki koulutuksen ja tulotason välillä. Laajasti ottaen koulutukselliset kokemukset määrittelevät millaisia työllistymismahdollisuuksia henkilölle on tarjolla ja työllistyminen tiettyyn ammattiin määrittää hänen tulotasonsa. (Lynch & Kaplan, 2000, s. 23.) Tulotaso on tärkeä sosioekonomisen aseman mittari, koska se kuvaa materiaalisia resursseja ja yksilön sosiaalis-taloudellisia näkemyksiä ja kulutusvoimaa. Tulot myötävaikuttavat resursseihin, joita tarvitaan hyvän terveyden ylläpitämiseen (esimerkiksi ruoka, liikuntamahdollisuudet ja sairaanhoito). Tulotaso voidaan mitata joko henkilökohtaisina tai yhteenlaskettuina kotitalouden tuloina. (Mäkinen ym., 2009b, s. 190; Lammintausta, 2013, s. 22; Laaksonen, 2011, s. 182.) Kotitalouden tulot voivat koostua markkinoilta hankittavista ansio- ja pääomatuloista sekä tulonsiirroista eli sosiaaliturvaetuksista. Verotuloilla rahoitettuja tulonsiirtoja voidaan osoittaa sekä pienituloisille että tulotasosta riippumatta kaikille kotitalouksille. Osa sosiaaliturvaetuksista on lisäksi vakuutusperusteisia, jolloin henkilön maksamat vakuutusmaksut toimivat etuuk-sien rahoituslähteenä. (Kautto ym., 2006, s. 240.)

Tulotaso määritellään yleensä ruokakunnan käytettävistä tuloista kulutusyksikköä kohti sen jälkeen, kun tuloista on vähennetty verot ja lisätty tulonsiirrot. Tämän jälkeen käteen jäävät nettotulot jaetaan painotetulla ruokakunnan aikuisten ja alaikäisten lasten lukumäärällä. Tulotason arviointi vaatii tarkastelun mahdollistamiseksi luotettavien rekisteritietojen olemassaoloa. (Lahelma & Rahkonen, 2011, s. 48; Laaksonen, 2011, s. 182.) Nykyisin yleisesti käytössä on niin sanottu modifioitu OECD- asteikko, jossa kotitalouden ensimmäinen aikuinen saa painon 1, muut 14 vuotta täyttäneet lapset painon 0,5 ja 0–3- vuotiaat painon 0,3. Näin kahden aikuisen ja kahden alle 14-vuotiaan lapsen kotitalous (verrattuna yhden hengen talouteen) tarvitsee 2,1-kertaisen tulon tullakseen toimeen yhtä hyvin. (Uusitalo & Laihiala, 2022, s. 126.) Wannamatheen ja Shaperin (1997) mukaan tulotaso koetaan kuitenkin yksityiseksi ja arkaluonteiseksi asiaksi ja moni saattaa kyselyissä jättää vastaamatta kysyttäessä tulotaso. Lisäksi tulotason heijastaessa ammattia, henkilön aiemmat sairaudet voivat vaikuttaa tuloihin. (Lammintausta, 2013, s. 22.) Tulot voivat myös muuttua työttömyyden tai työkyvyttömyyden vuoksi nopeasti. Varallisuus sen sijaan mittaa sekä perittyä omaisuutta, että henkilön elinaikana ansiotyössään hankkimaa pitkän aikavälin tulokertymää. (Lallukka & Rahkonen, 2022, s. 127; Laaksonen, 2011, s. 184.)

Karhulan ja Sirniön (2019, s. 574–575) poikkitieteellinen katsaus tulotason ylisukupolvisesta periytymisestä osoittaa, että on vanhempien ja lasten tulotason välillä on olemassa selvä yhteys: vanhempien korkeampi tulotaso ennustaa, että myös heidän lapsiensä tulotaso aikuisuudessa tulee olemaan korkea. Lisäksi tulotason ylisukupolvisuus on voimakkaampaa miehillä kuin naisilla ja edelleen parisuhteessa elävillä miehillä voimakkaampaa, kuin yksinelävillä. Naisilla parisuhdestatus ei sen sijaan vaikuta tulojen ylisukupolvisuuteen.

3.2 Sosiaalinen liikkuvuus, periytyvyys ja mahdollisuuksien tasa-arvo

Yhteiskunnassa vallitsevaa eriarvoisuutta voidaan arvioida monella eri tavalla. Voidaan tutkia esimerkiksi sosiaalista liikkuvuutta ja sen kääntöpuolta, sosiaalista periytyvyyttä. Sosiaalisella periytyvyydellä tarkoitetaan sosiaalisen aseman periytymistä lapselle, kun taas sosiaalisella liikkuvuudella ilmaistaan sitä, missä määrin lapsen sosiaalinen asema eroaa hänen vanhempiensa asemasta. Yhteiskunnan avoimuus ja tasa-arvoisuus yhdistetään usein sosiaaliseen liikkuvuuteen, kun taas eriarvoisissa yhteiskunnissa sosiaalisen aseman periytyvyys on vahvaa. Sosiaalinen liikkuvuus voi olla ylöspäin suuntautuvaa, jolloin se tarkoittaa, että lapsen asema on parempi kuin hänen vanhemmillaan tai alaspäin suuntautuvaa, jolloin lapsi päätyy vanhempiaan heikompaan asemaan. (Pöyliö & Erola, 2015, s. 30; Hiilamo & Saari, 2010, s. 17.)

Sosiologisen tutkimuksen kiinnostus sosiaaliseen liikkuvuuteen liittyy ajatukseen avoimesta yhteiskunnasta ja meritokratiasta eli mahdollisuuksien tasa-arvosta. Meritokratialla tarkoitetaan sitä, että yksilön menestys yhteiskunnassa on riippuvainen hänen lahjakkuudestaan ja ahkeruudestaan. Toisin sanoen henkilön omat ansiot eli ”meriitit” määräävät hänen yhteiskunnallisen asemansa riippumatta vanhempien asemasta. Tällainen yhteiskunta tarjoaisi kaikille yhtäläiset mahdollisuudet taloudelliseen ja sosiaaliseen menestykseen perhetaustasta riippumatta. Mahdollisuuksien tasa-arvo edistää talouden dynaamisuutta, koska kaikkien on yritettävä parhaansa, jos syntymässä saadut etuoikeudet eivät periydy. Täydellisen meritokraattisia yhteiskuntia ei ole olemassa, mutta meritokratiaa pidetään tavoittelemisen arvoisena ihannetilana demokraattisissa yhteiskunnissa. (Pöyliö & Erola, 2015, s. 30; Härkönen, 2010, s. 52; Kallio ym., 2020b, s. 178–179.) Myös Uusitalo (2015, s. 23) mainitsee Jänttiin ym. (2006) viitatessaan, että mahdollisuuksien tasa-

arvo ei toteudu missään maassa täysin, mutta se toteutuu paremmin varallisuus- ja tuloerojen ollessa pienet.

Moisio (2007, s. 264–265) mainitsee Wrongiin (1959) viitaten, että mahdollisuuksien tasa-arvoa tutkitaan yleensä vertailemalla vanhempien ja lasten sosiaalisia asemia toisiinsa. Tutkimuksissa on ajatuksena, että mitä enemmän vanhempien asema määrää heidän lastensa asemaa, sitä vähemmän lapsen omilla ponnisteluilla ja valinnoilla on ollut merkitystä ja sitä heikommin mahdollisuuksien tasa-arvo toteutuu. Sosiaalisen liikkuvuuden tutkimuksissa on selkeästi havaittavissa, että varallisuudella ja sosioekonomisella asemalla on taipumus siirtyä sukupolvelta toiselle (sosiaalinen periytyvyys). Ilmiötä selitetään sillä, että paremmassa sosioekonomisessa asemassa olevat vanhemmat voivat siirtää varallisuutta, suhteita ja henkistä pääomaa lapsilleen, jolloin lapset perivät vanhempiensa vaurauden ja sosioekonomisen aseman suoraan tai heillä on paremmat mahdollisuudet niistä kilpailtaessa. Hyväosainen perhetausta edesauttaa myös vähän koulutettuja lapsia säilyttämään yhteiskunnallisen asemansa. (Erola ym., 2020, s. 26.)

Erolan (2009, s. 28) mukaan ylisukupolvisen huono-osaisuuden tutkimuksen tärkein motivaatio on mahdollisuuksien tasa-arvon eli meritokratian ideaali, jonka mukaan vanhempien sosiaalinen asema ei saisi rajoittaa lasten tulevaa sosiaalista asemaa aikuisuudessa. Sosiaalisen aseman määräytymiseen tulisi vaikuttaa vain lapsen omat kyvyt ja motivaatio. Myös Karhula ja Sirniö (2019, s. 572) mainitsevat, että yhteys sosiaalisen perhetaustan ja lapsen tulevan elämän välillä on merkki epäoikeudenmukaiseksi koetusta mahdollisuuksien tasa-arvon puutteesta. Ylisukupolviset yhteydet ilmentävät epätasa-arvoisesti jakautuneita sosiaalisia, kulttuurisia ja materiaalisia resursseja lapsuuden aikaisessa perheessä, joilla on vaikutusta yksilöihin ja heidän toimintatapoihinsa aikuisuudessa. Uusitalo (2015, s. 21) viittaa Jänttiin ym. (2006) mainitessaan, että yhteiskunnissa, joissa tuloerot ovat pienet, myös vanhempien aseman vaikutus lapsen tulevaan asemaan on vähäisempää.

Suomalaisen yhteiskunnan luokkarakenne on valkokaulustunut viime vuosikymmenien aikana. Tämä muutos näkyy myös sosiaalisen liikkuvuuden sisällöllisenä muutoksena tarkoittaen sitä, että huomattavan suuri osa kohorteista syntyy hyväosaisiin perheisiin ja säilyttää tämän aseman. Myös päinvastainen eli aseman heikkeneminen sukupolvien välillä on entistä yleisempää eli liikkumista tapahtuu molempiin suuntiin. Suomalaisista lapsista

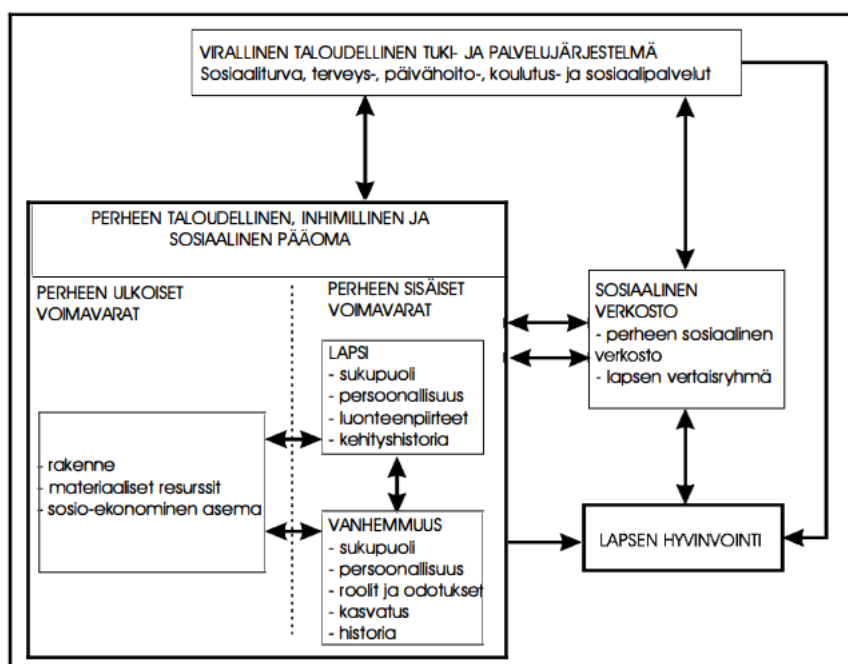
on viime vuosikymmeninä yli 70 prosenttia päätynt eri yhteiskuntaluokkaan kuin vanhempansa eli sosiaalinen liikkuvuus on Suomessa varsin voimakasta. (Erola ym., 2020, s. 26; Erola, 2010a, s. 238; Moisio, 2007, s. 278.) Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön (OECD, 2011, s. 40) mukaan lisääntyneet tuloerot luovat taloudellisia, sosiaalisia ja poliittisia haasteita ja voivat tukahduttaa ylöspäin suuntautuvaa sosiaalista liikkuvuutta. Uusitalo (2015, s. 21) viittaa Wilkinsonin ja Pickettin (2011) kirjaan Tasa-arvo ja hyvinvointi, jossa he tarkastelevat terveys- ja sosiaaliongelmien yhteyttä tuloeroihin. Kirjan taustalla on mittava tutkimustyö ja tuloksissa ilmenee, että suurilla tuloeroilla on yhteys vähäiseen sosiaaliseen luottamukseen, mielenterveysongelmiin, lyhyeen elinajanodotteeseen, lapsikuolleisuuteen, lasten huonoon koulumenestykseen, teiniraskauksiin ja henkirikoksien määrään. He tutkivat lisäksi sosiaalisten ongelmien ja tuloerojen syy-seuraussuhteita ja tulivat tutkimuksessaan siihen johtopäätökseen, että suuret tuloerot aiheuttavat ongelmia eikä päinvastoin.

Parpon (2004, s. 11) mukaan yksi Pohjoismaisen hyvinvointivaltion olemassaolon perusajatuksista on tasa-arvon lisääminen, jonka rinnalla kulkee huono-osaisuuden vähentäminen yhteiskunnassa. Puhutaan lopputuloksen tasa-arvosta, jonka tarkoituksena on yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevien jäsenten hyvinvoinnin turvaaminen tarjoamalla heille tukea palvelujen ja sosiaalietuuksien muodossa. Palveluista ja tulonjaosta hyötyvät Pohjoismaisessa universaalissa hyvinvointivaltiomallissa heikossa asemassa olevien lisäksi myös suurituloiset. Parpo mainitsee kuitenkin ansiotulojen verotuksen ja sosiaaliturvaetuksien vaikuttavan todistetusti suomalaisen tulonjakoon, josta pienituloiset kotitaloudet hyötyvät eniten (Parpo, 2004, s. 81).

3.3 Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus

Yksi keskeisimmistä lapsen hyvinvoinnin tekijöistä on hänen lapsuudenperheensä, jonka resurssit ovat olennaisen tärkeitä. Perheen ulkoiset ja sisäiset resurssit voivat olla lapsen hyvinvoinnin kannalta joko suojaavia tai riskejä lisääviä. Ulkoisilla resursseilla tarkoitetaan perinteisesti esimerkiksi perheen taloudellista taustaa, asumistasoa, vanhempien koulutuksen tasoa ja ammattiasemaa. Perheen sisäiset voimavarat ja resurssit taas liittyvät perheen historiaan, vanhempien ja lasten persoonallisuuteen sekä lapsien ja vanhempien väliseen suhteeseen. (Forssén ym., 2002a, s. 88.) Perheen olosuhteet, kuten vanhempien

alhainen koulutus, työttömyys, arjen kuormittavuus ja toimeentulo-ongelmat lisäävät tutkimusten mukaan todennäköisyyttä hyvinvoinnin vakaville puutteille ja vaikuttavat merkittävästi lapsen terveyteen, koulumenestykseen ja koulutuspolun pituuteen. (Esping-Andersen, 2004, s. 133; Ristikari ym., 2016, s. 104; Sirniö, 2016, s. 80; Airio & Niemelä, 2009, s. 14.) Näiden tekijöiden lisäksi lapsuuden perheen tavoilla, asenteilla ja kokemuksilla sekä biologisella perimällä on osansa siinä, millaiseksi yksilön elämä muodostuu (Saari ym., 2020, s. 20–21; Vauhkonen ym., 2017a, s. 508–509). Kuviossa 3 hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä on tarkasteltu tarkemmin lapsen ja lapsiperheen näkökulmasta.

Kuvio 3. Lasten hyvinvointia uhkaavat ja turvaavat tekijät (Forssén ym., 2002b, s. 87)

Professori Erik Allardt (1976) pohjoismaiseen tutkimukseen perustuva hyvinvoinnin määrittely sisältää kolme eri käsitettä: *having – loving – being*. Having (elintaso) tarkoittaa aineellisia oloja, joita kaikki ihmiset tarvitsevat, ja jotka ovat hengissä pysymisen edellytyksiä. Elintason osatekijöitä ovat tulot, asuinolot, työllisyys, koulutus ja terveys. Loving (sosiaaliset suhteet, ihmissuhteet), jonka mukaan ihmisillä on solidaarisuuden ja toveruuden tarve, tarve kuulua sosiaalisten suhteiden verkostoon; paikallisyhteisyys, perheyhteisyys ja ystävyyssuhteet. Allardt mainitsee, että tarpeen tyydyttämättä jääminen saattaa aiheuttaa monenlaisia psyykkisiä ja sosiaalisia ongelmia, kuten syrjäytymistä. Allardt huomauttaa myös, että hyvinvointiarvona yhteisyyden tarve voi olla ongelmallinen,

koska yhteisyys saattaa edellyttää joidenkin ihmisten ulkopuolelle sulkemista. Being (itsensä toteuttaminen eli tekeminen) eli se, että ihmiselle annetaan arvoa, häntä pidetään korvaamattomana, hänellä on mahdollisuus osallistua yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja mielenkiintoiseen vapaa-ajan toimintaan. Allardtin mainitsee itsensä toteuttamisen vastakohtana olevan vieraantumisen, jolla hän tarkoittaa tilannetta, joissa inhimillisiä suhteita arvioidaan vain hyödyn näkökulmasta ja ihmisiä kohdellaan korvattavissa olevina hyödykkeinä. (Allardt, 1976, s. 37–55.)

Köyhyys on yksi keskeisimmistä huono-osaisuuden ulottuvuuksista. Tutkijoiden keskuudessa vallitsee näkemys, että köyhyys moderneissa hyvinvointivaltioissa on suhteellista köyhyyttä eli taloudellisten resurssien puutteesta johtuvaa sosiaalista osallisuutta rajoitettavaa niukkuutta. Tässä yhteydessä sosiaalisen osallisuuden niukkuus tarkoittaa kyvyttömyyttä osallistua ja toimia vauraassa ja monimutkaisessa yhteiskunnassa yleisesti odotetun elämäntavan mukaisesti, koska tämä vaatii enemmän taloudellisia resursseja kuin inhimillisten perustarpeiden tyydyttäminen. Köyhyyttä voidaan analysoida tarkastelemalla esimerkiksi elintasoa, elämänlaatua ja joskus myös elämäntapaa. Tutkimuksen keskiössä voi olla esimerkiksi yksilön taloudelliset resurssit, toteutunut tarpeentyydytyksen deprivatio eli vaje tai samanaikaisesti molemmat. (Kangas & Ritakallio, 2008, s. 7–9; Moisio, 2006, s. 639; Moisio, 2009, s. 6; Euroopan neuvosto, 1975.)

Juhila (2006, s. 54–55) viittaa John Piersoniin (2002), joka määrittelee sosiaalisen syrjäytymisen prosessiksi, joka riistää yksilöiltä ja perheiltä, ryhmiltä ja lähiöiltä resurssit, joita tarvitaan osallistumiseen koko yhteiskunnan sosiaaliseen, taloudelliseen ja poliittiseen toimintaan. Prosessi on ensisijaisesti seurausta köyhyydestä ja alhaisista tuloista, mutta sitä tukevat myös muut tekijät, kuten syrjintä, alhainen koulutustaso ja köyhdytetty elinympäristö. Tämän prosessin myötä ihmiset ovat merkittäviä aikoja erossa instituutioista ja palveluista, sosiaalisista verkostoista ja kehittymismahdollisuuksista, joista suurin osa yhteiskunnasta nauttii. Köyhyys ja huono-osaisuus ovat tämän määritelmän mukaan sellaisen prosessin liikkeellepaneva voima, jonka myötä ajaudutaan kasautuvan huono-osaisuuden kierteeseen ja joudutaan ratkaisevasti heikompaan tilanteeseen kuin kansalaisten enemmistö. Lasten, kuten myös aikuisten huono-osaisuutta on tutkittu hyvinvoinnin vajeiden kautta. Tutkimuksissa huono-osaisiksi lapsiksi on katsottu lapset, joiden vanhemmilla on matala koulutustaso, työttömyyttä, sairautta ja pienet tulot. Huono-

osaisuuden on ajateltu rakentuneen sosioekonomisesti ja keskeinen osatekijä huono-osaisuudessa on ollut taloudellisten resurssien puute.

Lapsiköyhyyttä mitattaessa käytetään yleisimmin köyhyysmittarina lasten suhteellista köyhyysastetta, joka tarkoittaa suhteellisen köyhyysrajan alapuolella elävissä kotitalouksissa asuvien alle 18-vuotiaiden lasten osuutta samanikäisistä lapsista. Lapsiperheköyhyys sen sijaan tarkoittaa suhteellisen köyhyysrajan alapuolella elävien lapsiperheiden osuutta kaikista lapsiperheistä. (Kallio & Hakovirta, 2020, s. 18–19.) Maailmanlaajuisesti tarkasteltuna suomalaiset lapset ja nuoret ovat hyväosaisia. Yhteiskunnan palveluita on kehitetty vastaamaan heidän tarpeitaan ja heidän hyvinvointiinsa on panostettu. Voidaankin sanoa, että osa suomalaisista lapsista voi hyvin ja elää todennäköisesti parempaa lapsuutta kuin koskaan aiemmin. (Koivusilta, 2020, s. 143; Salmi ym., 2012a, s. 23.) Lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin monia positiivisia kehityskulkuja varjostaa kuitenkin lapsuuden eriarvoistuminen. Vähävaraisissa kotitalouksissa asuvien lasten määrä on kasvanut 1990-luvun laman jälkeisestä ajasta 2010-luvulle, ja nimenomaan yhden aikuisen perheisiin kuuluvien lasten taloudellinen hyvinvointi on heikentynyt 2000-luvulla. On mahdollista, että kasvanut eriarvoisuus, pienten lasten vanhempien epävaakaaksi muuttunut asema työmarkkinoilla, sosiaali-, terveys- ja sivistyspalveluiden heikentyminen ja varhaiskasvatusoikeuden rajaaminen ovat vaikuttaneet huono-osaisuuden ylisukupolvisten ketjujen lisääntymiseen. (Kallio & Hakovirta, 2020a, s. 7–8.)

Lasten ja nuorten palveluihin tehtyjen säästöjen, leikkausten ja tehostamisten seurauksena yhteiskunnan tuki heidän hyvälle kasvuun ja kehitykselleen on sisällöllisesti ohentunut tai jopa vähentynyt, ja syrjäytymisvaarassa olevien määrä on kasvussa. Suomalaista palvelujärjestelmää leimaa lisäksi vahva sektorijako ja moniammatillinen yhteistyö eri viranomaisten välillä on riittämätöntä. (Salmi ym., 2012a, s. 22–47; Salmi ym., 2012b.)

Tutkimusten tulosten perusteella lapsiperheköyhyyden taustalla voidaan kartoittaa useita vaikuttavia mekanismeja. Vähäinen koulutus eli vähintään ammatillisen koulutuksen puuttuminen lisää riskiä päätyä köyhän lapsiperheen huoltajaksi ja koulutus on myös keskeinen mekanismi, jonka kautta lapsiperheköyhyys siirtyy ylisukupolisesti. Myös työ ja työelämä ovat kokeneet muutoksen ja työpaikkojen, joihin ei vaadita kuin vähäinen koulutus, määrä on vähentynyt huomattavasti. Köyhien lapsiperheiden huoltajien suhde työmarkkinoihin on usein sirpaleinen: huoltajat tekevät muihin lapsiperheiden huoltajiin

nähdessä useammin osa-aikaisia, matalasti palkattuja ja pätkätöitä, jolloin vuositulot jäävät alhaisiksi. Määräaikaisuus ja osa-aikaisuus työmarkkinoilla sekä itsensä työllistäminen ovatkin kasvamassa. Työmarkkina-aseman epävarmistumisella ja työelämän epävakaudella on vaikutusta myös siihen, että korkeakoulutettujen huoltajien osuus köyhien lapsiperheiden huoltajina on kasvanut selkeästi enemmän kuin heidän osuutensa kaikkien lapsiperheiden huoltajista. Korkea-asteen koulutus ei myöskään enää takaa vakituista työsuhdetta ja säännöllistä toimeentuloa. (Salmi ym., 2016, s. 22, s. 41; Salmi ym., 2012a, s. 28–29.) Lapsiperheköyhyys Suomessa 2010-luvulla raportin tuloksissa ilmenee, että köyhien lapsiperheiden huoltajista joka viidennellä oli alemman tai ylemmän korkeakoulun tutkinto, joten koulutus ei automaattisesti suojaa köyhyydeltä (Salmi ym., 2016, s. 23).

Lapsiperheköyhyys on ilmiönä jonkin verran poikkeava muihin köyhiin kotitalouksiin verrattuna. Köyhyyttä selitetään usein työttömyydellä ja myös köyhissä lapsiperheissä on muihin lapsiperheisiin verrattuna useammin työtön huoltaja, kun taas köyhyysrajan yläpuolella olevien lapsiperheiden huoltaja on lähes poikkeuksetta työllinen. Toisaalta joka toisen köyhän lapsiperheen huoltaja käy työssä, kun taas lapsettomien köyhien kotitalouksien joukossa on hyvin vähän työllisiä. Tämä tarkoittaa sitä, että köyhyys työssä käynnistä huolimatta on nimenomaan lapsiperheiden todellisuutta. (Salmi ym., 2012a, s. 26–30.)

Köyhät lapsiperheet ovat muihin lapsiperheisiin nähden myös huomattavasti riippuvaisempia sosiaaliturvasta. Tilastojen mukaan köyhien lapsiperheiden käytettävissä olevista tuloista tulonsiirtojen osuus on noin kolminkertainen verrattuna muihin lapsiperheisiin. Tulonsiirtojen (lapsilisät, vanhempainrahat ja kotihoidontuki) reaaliarvon heikkeneminen onkin vaikuttanut köyhien lapsiperheiden talouteen selvästi muita perheitä merkittävämmän. (Salmi ym., 2012a, s. 30; Sipilä, 1989, s. 123.) Kelan tutkija Pertti Honkasen (2020) tekemän kartoituksen perusturvaetuuksien suhteesta köyhyysrajaan tuloksista ilmenee, että etuuskien taso on laskenut tasaisesti suhteessa köyhyysrajaan (vuosittain muuttuva raja on 60 prosenttia mediaanitulosta) vuodesta 1994 vuoteen 2011 (Saari, 2015, s. 97).

Toimeentulo-ongelmat, jopa lyhytkestoisia, heikentävät vanhempien voimavaroja, kasvattavat huolta lasten hyvinvoinnista ja johtavat pidentyessään riskien kasvuun, jolloin ne lisäävät nuorten ja nuorten aikuisten syrjäytymisriskiä. Toimeentulo-ongelmiin liittyy

alhaisten ansiotulojen, asumistuen ja sosiaaliturvan yhteensovittamisen ongelmakenttä, joka käy ilmi muun muassa siitä, että vain noin puolet lapsiperheiden huoltajista on työllisiä. Toimeentulo-ongelmiin liittyy myös köyhyyden ylisukupolvinen periytyminen. (Salmi ym., 2016, s. 41; Eriksson, 2012, s. 95.) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen 1987 syntyneiden lasten kohorttitutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta lapsuudenajan perheen pitkäaikaisten toimeentulo-ongelmien aiheuttavan lasten ja nuorten niukempaa koulutusta, mielenterveysongelmia, huostaanottoja ja toimeentulovaikeuksia aikuisiällä (Ristikari ym., 2016).

Toimeentulotuki on viimesijainen sosiaalihuoltoon kuuluva taloudellinen tuki, jolla pyritään turvaamaan henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta välttämätön toimeentulo ja itsenäisen selviytymisen edistäminen. Toimeentulotuki on tarkoitettu lyhytaikaiseksi tueksi, ja sen tavoite on auttaa tilapäisten taloudellisten vaikeuksien yli tai ehkäistä niiden syntymistä. Tukea tarvitsevan on itse haettava toimeentulotukea ja osoitettava tuen tarve. Toimeentulotuki koostuu perustoimeentulotuesta, täydentävästä toimeentulotuesta ja ehkäisevästä toimeentulotuesta. Vuoden 2017 toimeentulouudistuksen jälkeen Kela vastaa perustoimeentulotuen (perusosa ja muut perusmenot) hallinnoinnista ja sen maksamisesta. Hyvinvointialueet vastaavat täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta. Kelalla on myös velvollisuus tehdä yhteistyötä asuinkunnan sosiaalipalveluiden kanssa asiakkaiden ja heidän perheidensä toimeentulon turvaamiseksi ja itsenäisen selviytymisen edistämiseksi. (Kela, 2023; Ylikännö & Hakovirta, 2020; Social Welfare in Finland, 2006, s. 9–10; Ristikari ym., 2016, s. 21; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, i.a.-b; L 1412/1997 1. §.)

Tuloköyhyyden ohella perustoimeentulotuki, etenkin jos se on jatkunut pitkään, on tärkeä köyhyyden indikaattori. Toimeentulotukeen turvautuminen kertoo, että etuudensaaja ja hänen kanssaan samassa kotitaloudessa elävät perheenjäsenet ovat kiinnittyneet heikosti työmarkkinoihin ja koulutukseen ja heidän taloudellinen tilanteensa on haavoittuva. Jos perhe on toimeentulotukiasiakkuudessa ja joutuu sen lisäksi tai sen sijaan turvautumaan seurakuntien ruokapankkien tai muiden hyväntekeväisyystoimijoiden leipäjonojen apuun, on vielä selkeämmin kyse köyhyydestä. (Laihiala, 2018, s. 45; Laihiala, 2020, s. 74–75; Saari ym., 2020, s. 76.)

Tutkimukset osoittavat, että vanhempien toimeentulotukiasiakkuus ennustaa lapsien varhaisaikuisuuden toimeentulotukiasiakkuutta ja pitkäkestoisen toimeentulotuen saamisen välillä on olemassa voimakas ylisukupolvinen yhteys. Lapsuuden perheessä toimeentulotukea saaneiden riski turvautua toimeentulotukeen aikuisuudessa on noin kaksinkertainen muuhun väestöön nähden. Vanhempien ja lasten toimeentulotukiasiakkuuden välinen yhteys on kuitenkin monimutkainen ja johtuu osittain kasautuneen huono-osaisuuden vaikutuksesta. Näin ollen niiden välillä ei voida tutkimusten perusteella todeta olevan suoraa syy-seuraussuhdetta. Toimeentulotuen ylisukupolvisuus vaikuttaa kuitenkin olevan voimakkaampaa kuin esimerkiksi kouluttamattomuuden tai työttömyyden yhteys lasten aikuisuuden toimeentulotukiasiakkuuteen ja se vaihtelee myös muun muassa lasten sukupuolen ja iän mukaan. (Ilmakunnas ym., 2020, s. 221–222; Saari ym., 2020, s. 77; Vauhkonen ym., 2017a, s. 507–509.) Saari ym. (2020, s. 77) mainitsevat, että yhteys lasten ja vanhempien toimeentulotukiasiakkuuden välillä on osoittautunut vahvemerkiksi miehillä.

Keväällä 2020 alkaneella koronaepidemiolla ja siihen liittyvillä rajoitustoimilla ja suosituksilla oli merkittäviä vaikutuksia väestön hyvinvointiin ja elinoloihin. Terveysten- ja hyvinvointilaitoksen seurantalutkimuksen mukaan taloudelliset ongelmat lisääntyivät ja pahenivat erityisesti niillä henkilöillä ja perheillä, jotka kärsivät toimeentulo-ongelmista jo ennen epidemiaa. (Eronen ym., 2021, s. 11.) Vuonna 2020 perustoimeentulotukea maksettiin 288 329 kotitaloudelle, joissa asui 417 071 henkilöä eli 7,5 prosenttia Suomen väestöstä. Perustoimeentulotuen saajien määrä kasvoi viidellä prosentilla vuoteen 2019 verrattuna ja eniten (10 prosenttia) kasvoi 18–24-vuotiaiden naisten osuus. (Jokela ym., 2021, s. 2.) Keväällä 2020 sosiaalibarometriin vastanneiden sosiaalityön ammattilaisten vastauksista ilmeni, lisääntynyt ruoka-avun tarve ja koronakriisistä johtuvien taloudellisten ongelmien pitkittyminen näkyi myös velkaongelmien ja vuokratien lisääntymisenä. (Eronen ym., 2021, s. 23.)

Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön OECD:n mukaan köyhiä ovat ne kotitaloudet, joiden tulot jäävät alle puoleen väestön mediaani- eli keskitulosta. Suomessa ei ole käytössä omaa virallista köyhyysrajaa tai määritelmää pienituloisuudelle, vaan käytetty määritelmä perustuu Euroopan unionin tilastolaitoksen Eurostatin ohjeeseen. Eurostatin määritelmän mukaan köyhyysrajan alapuolelle jää, jos kotitalouden hyödynnettävissä olevat rahatulot kulutusyksikköä kohden ovat pienemmät kuin 60 prosenttia kaikkien kotitalouksien käytettävissä olevien rahatulojen mediaanista eli

suuruusjärjestyksessä keskimmäisestä tulosta. Mittarista voidaan käyttää myös termiä suhteellinen tuloköyhyysriski (AROP, at-risk-of-poverty). Myös tilastokeskus on käyttänyt tulonjakotilastossa kansainväliset suositukset täyttävää rahatulokäsitettä pienituloisuuden tilastoinnista vuodesta 2011 alkaen. (Karvonen ym., 2016, s. 7; Mukkila ym., 2019, s. 81; Mukkila ym., 2022, s. 195; Salmi ym., 2012a, s. 46; Tilastokeskus, i.a.-c.)

Lapsiperheköyhyydellä ja huono-osaisuudella on monenlaisia vaikutuksia sekä yksilön lapsuuden hyvinvointiin että pitkälle elämänselkkuun (Kallio & Hakovirta, 2020a, s. 8; Salmi ym., 2020, s. 102–103). Tuloeroissa ja niiden kasvussa on kyse oikeudenmukaisuudesta, mutta oleellista on myös se, että mitä alhaisemmat perheen tulot ovat, sitä vaikeampaa heidän on ylläpitää nyky-yhteiskunnassa normaalina pidettyä elintasoja ja elintapaa. Elintason nousu heijastuu siihen, mitä kaikkea yhteiskunnassa katsotaan tarvittavan niin sanottuun normaaliin elämään. Pienituloisuus voi pahimmillaan johtaa absoluuttiseen kyvyttömyyteen osallistua tavanomaisiin arjen toimintoihin. (Lammi-Taskula & Salmi, 2014, s. 148; Salmi ym., 2014, s. 90–91.)

Lasten ja lapsiperheiden hyvinvointierot tulevat ilmi tutkimuksissa ja nuorten kohdalla pitkän aikavälin väestöseurannoissa, joita ovat esimerkiksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Kouluterveyskysely ja Nuorisobarometrit (Koivusilta, 2020, s. 143–144). Viime vuosien aikana Suomessa tehdyt tutkimukset osoittavat, että toimeentulo-ongelmat eivät pelkästään kuormita perheen arkea, vaan ne periytyvät ja kasautuvat. Lasten heikot kulutusmahdollisuudet vaikuttavat kielteisesti lasten hyvinvointiin ja taloudellinen eriarvoisuus voi aiheuttaa syrjintää, ryhmästä poissulkemista ja kiusaamista. Mahdollisuus käyttää kaveripiirin hyväksymiä tavaroita (esimerkiksi puhelimia) ja vaatteita sekä osallistua myös maksullisiin harrastuksiin, ovat merkittäviä tekijöitä lasten sosiaalisissa suhteissa. Kaveripiirin ulkopuolelle jääminen voi tarkoittaa yksin jäämistä ja yksinäisyys lisää syrjäytymisriskiä. (Salmi, 2020, s. 39; Salmi ym., 2012b, s. 5; Eriksson, 2012, s. 95; Isola & Suominen, 2016, s. 49.)

Hakovirta ja Rantalaiho (2012) viittaavat Attreen (2004), Redmondin (2009) ja Ridgen (2011) tutkimuksiin, joissa ilmenee, että niukat taloudelliset resurssit ovat hyvin merkityksellisiä lapsen sosiaalisessa kanssakäymisessä muiden vertaisryhmään kuuluvien kanssa. Tämä korostuu erityisesti kanssakäymisessä niiden lasten kanssa, joiden taloudelliset resurssit ovat paremmat. Lapsen hyvinvoinnille on äärimmäisen tärkeää se,

millaisena muut hänet näkevät. Taloudellisen eriarvoisuuden kokemukset voivat olla lapselle hyvin konkreettisia ja niihin voi liittyä myös häpeän tunteita. Lasten identiteettiä voikin leimata kokemus siitä, että he ovat ulkopuolisia ja huono-osaisia, ja tämä puolestaan voi johtaa huonoon itsetuntoon ja kaventaa heidän ajatusmaailmaansa siitä, mitä he odottavat tulevaisuudelta. Lapsen ääni 2019-kyselyn tuloksista (Pelastakaa lapset ry, 2019) ilmeni, että 16 prosenttia pienituloisten perheiden lapsista ei usko koskaan saavuttavansa unelmiaan. (Kallio & Hakovirta, 2020a, s. 9–20; Hakovirta & Rantalaiho, 2012, s. 15.)

Suomalaiset pitkittäistutkimukset yhdistävät taloudellisen niukkuuden kokemuksen lapsuudessa myöhempään työttömyyteen (Lallukka ym., 2019), mielenterveysongelmiin (Bask ym., 2021), heikkoon koulumenestykseen (Ristikari ym., 2018a) sekä ylivelkaantumiseen (Hiilamo ym., 2021.) Vauvaiässä koetulla lapsiperheköyhyydellä on Ristikarin ym. (2018b) tutkimuksen perusteella todettu olevan erityisen suuri vaikutus aikuisuudessa koettuun huono-osaisuuteen. Pajulon ym. (2015) mukaan vanhempien köyhyydestä johtuva sosiaalinen ja taloudellinen stressi voi aiheuttaa vanhemman huomiokyvyn jakautumista ja vaikuttaa negatiivisesti hänen mentalisaatiokykyynsä ja tätä kautta hänen ja vauvan välisen vuorovaikutuksen laatuun. Puutteellinen vuorovaikutus (turvaton tai jäsentymätön kiintymyssuhde) vauvan ja vanhemman välillä voikin olla ensimmäisiä huono-osaisuuden ylisukupolvisuudelle altistavia tekijöitä. (Eskelinen ym., 2020, s. 4).

Köyhyys ja huono-osaisuus erityisesti lapsiperheissä ovat laajoja ilmiöitä, joita voidaan määritellä monilla eri tavoilla. Huono-osaisuudella ymmärretään usein hyvinvointivajeita ja näiden kasaantumista ja sen katsotaan kytkeytyvän vähäisiin taloudellisiin resursseihin, kuten köyhyyteen, taloudelliseen niukkuuteen tai liialliseen velkaantuneisuuteen. Huono-osaisuus on kuitenkin köyhyyttä moniulotteisempi ilmiö. Huono-osaisuudessa yksilön tai perheen taloudellisessa, sosiaalisessa ja terveydellisessä hyvinvoinnissa on selkeitä puutteita ja ilmiössä on taloudellisten resurssien lisäksi kyse myös elinoloista. Huono-osaisuuteen sisällytetään myös fyysinen ja psyykinen terveys sekä sosiaalinen toiminta ja sosiaaliset suhteet. Huono-osaisuutta voidaan tutkia sekä subjektiivisena itse koettuna ilmiönä että objektiivisena mittareilla mitattavana ilmiönä. Subjektiivisesti mitattaessa henkilö arvioi esimerkiksi kokemuksiaan köyhyydestä, puutteita koetussa hyvinvoinnissa tai huono-osaisen identiteettiä. Tällä tavoin mitattuna tutkija ei määrittele henkilöä huono-osaiseksi, vaan henkilö tekee sen itse. Objektiivisesti huono-osaisuutta on

mahdollista mitata esimerkiksi pitkäaikaistyöttömyydellä, asunnottomuudella, koulupu-dokkuudella, tuloköyhyydellä ja niin edelleen. Köyhyys ja huono-osaisuus ovat osittain päällekkäisiä ja niitä ei voi täysin erottaa toisistaan. (Kallio & Hakovirta, 2020a, s. 9–13; Laihiala, 2018, s. 45.)

3.4 Suomalainen luokkayhteiskunta

Käsiteltäessä yhteiskunnallista eriarvoisuutta käytetään yhteiskuntaluokan käsitettä, joka on syntyjään teollisen vallankumouksen ajan Englannista. Aiemmassa sääty-yhteiskun-nassa sosiaalinen asema määräytyi perittyinä, kun puolestaan luokkayhteiskunnassa va-rallisuus määrittää ihmisen arvon ja aseman. Suomessa termi on ollut käytössä työväen-liikkeen käynnistymisestä lähtien eli 1800-luvun lopulta. (Valtonen, 2023.) Sosiologisen luokkatutkimuksen uranuurtajat ovat olleet Karl Marx ja Max Weber, joiden vaikutus näkyy merkittäväällä tavalla myöhemmässä luokkatutkimuksessa ja sen painotuksissa (Melin, 2021). Toisen tunnetun määritelmän yhteiskuntaluokista on Melinin mukaan esit-tänyt V.I. Lenin (1977). Leninin mukaan luokat koostuvat suurista ihmisryhmistä, jotka eroavat toisistaan sen mukaan, mikä niiden paikka tuotannon järjestelmässä on, omista-vatko he tuotantovälineitä ja miten ja missä määrin ne yhteiskunnassa vaurastuvat. (Me-lin, 2020a.)

Toisen maailmansodan jälkeisessä Suomessa maa- ja metsätalouspohjainen yhteiskunta-rakenne alkoi hiljalleen muuttua koneistumisen myötä. Ihmiset muuttivat teollisten työ-paikkojen perässä maalta kaupunkiin ja Ruotsiin. 1970-luku oli palkkatyöllistymisen vuosikymmenen, jolloin työllistyi teollisuuteen ja palvelualoille. Maataloudessa työs-kentelevien osuus väheni ja työväenluokka pieneni. Vuosien 1970–2010 välillä luokka-rakenteet muuttuivat Suomessa siten, että työläisten ja talonpoikien yhteiskunnasta kas-voi keskiluokkainen yhteiskunta. Työtehtäviä tarkasteltaessa voi havaita suorittavan työn vähentymisen ja vastaavasti asiantuntijatyön sekä johtotehtävien lisääntymisen. (Melin ym., 2022, s. 65–73). Ammateissa toimiva väestö jaetaan tyypillisesti työväenluokkaan, keskiluokkaan, ylempään keskiluokkaan ja yrittäjiin. Taulukossa 1 esitetään Suomen luokkarakenteen kehittyminen vuosien 1970–2015 aikana.

Taulukko 1. Suomen luokkarakenteen kehittyminen vuosina 1970–2015 (Melin, 2020b)

Luokkaryhmä	1970	1981	1994	2015
Yrittäjät	23	21	20	14
Ylempi keskiluokka	5	17	20	26
Alempi keskiluokka	18	14	20	23
Työväenluokka	54	48	40	37
Yhteensä	100	100	100	100

Melin ym. (2022, s. 82) viittaavat Lempiäiseen ja Silvastiin (2014) todetessaan, että sijoittuminen luokkarakenteessa vaikuttaa yksilöiden ja perheiden elämän ehtoihin, koulutukseen, työttömyyden uhkaan ja asemaan tulonjaossa. Luokka-asema vaikuttaa muun muassa työn luonteeseen ja työehtoihin.

Pelkästään tulot eivät määritä luokka-asemaa vaan siihen vaikuttavat ennen kaikkea omistus- ja työelämän valta- ja auktoriteettisuhteet. Myös työn itsenäisyydellä ja rasittavuudella on rooli luokka-aseman määräytymisessä. Yhteiskuntaluokka tulee nähdä sosiaalisten suhteiden muotona ei vain yksilön sijoittumisena koulutus- ja tuloasteikoille. Yhteiskuntaluokka on ollut merkittävä samaistumisen kohde, jonka avulla yksilö on rakentanut maailmankuvaansa. Nykyisin ihmisen identiteetti määräytyy luokka-aseman lisäksi paljolti esimerkiksi etnisyyden, musiikin, sukupuolen tai kansallisuuden perusteella. Yksilön käsitys yhteiskunnasta ja omasta paikastaan sen jäsenenä sekä luokka-aseman ja puoluekantojen yhteys ovat muuttuneet. Perinteisesti työväenluokka on äänestänyt työväenpuolueita ja keskiluokka oikeistoa. Nykyisin äänestämällä kerrotaan enenevästi siitä mihin ryhmiin halutaan kuulua ja mihin taas ei, mitä pidetään oikeana ja mitä vääränä. Tulonerot ovat kasvaneet ja rikkaiden ja köyhien välinen ristiriita vaikuttaa olevan tällä hetkellä voimakkain yhteiskunnallinen ristiriita Suomessa. Tulot vaikuttavat paljon kunkin arkeen määrittäen muun muassa asumisen ja kulutuksen mahdollisuuksia. Tulojen riittävyys suhteessa ihmisten tarpeisiin tuottaa kokemusta oikeuden- tai epäoikeudenmukaisuudesta. Tyytyväisimpiä ISSP:n (International Social Survey Programme) 2015 aineiston mukaan oman kotitaloutensa tuloihin olivat ylempään keskiluokkaan kuuluvat. (Melin, 2020a.)

Koulutus on ollut Suomessa arvostettua ja koulutustason yleinen nousu on vaikuttanut keskiluokkaistumisen kasvuun. Pitkän aikavälin tarkastelussa koulutuserot

luokkaryhmien välillä ovat vähentyneet. (Blom & Melin, 2014, s. 38–39.) Koulutukselliset valinnat ovat kuitenkin edelleen vahvasti sidoksissa vanhempien sosioekonomiseen asemaan ja koulutustaustaan (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2012, s. 15–17). Tuoreimmat havainnot kertovat koulutuksellisen eriytymisen olevan lisääntymässä ja eriarvoisuuden eri luokkaryhmien välillä kääntyneen kasvuun. Vanhemmat ovat alkaneet valikoida lapsilleen koulupaikkoja kouluista, joissa he katsovat lasten saavan parempaa opetusta kuin asuinpaikan määrittämässä lähikoulussa. (Seppänen ym., 2012, s. 3–15.)

Koulutuksellisen huono-osaisuuden ja työttömyyden tiedetään periytyvän sukupolvelta toiselle, jos vanhemmista toinen tai molemmat ovat työttömiä. 1990-luvun laman jälkeen tällainen ilmiö on ollut havaittavissa Suomessa koskien perhettä suurempia yhteisöjä. Tällainen ilmiö on näkyvissä tiettyjen kaupunginosien kohdalla monissa kaupungeissa. Viime aikoina ilmiön on havaittu alkaneen vaikuttaa myös koulujen eriytymisenä. Kriitikot ovat huolissaan suuntauksesta, joka saattaa synnyttää eliittikouluja, joita käyvät korkeammassa sosioekonomisessa asemassa olevien perheiden lapset, ja toisaalta syntyviä ongelmakouluja, joita käyvät pienituloisimpien ja vähemmän koulutettujen vanhempien lapset. (Naumanen & Silvennoinen, 2010, s. 87–88.)

Pierre Bourdieun mukaan vanhemmilla on ratkaiseva rooli suhteessa lapsen taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman rakentumiseen. Yhteiskunnallinen asema ja luokka synnyttää olosuhteet, joissa lapsi ryhtyy rakentamaan tapaansa olla olemassa ja osana maailmaa. Tausta voi joko vahvistaa kasvua tai synnyttää alemmuudentunnetta ja arkuutta. (Järvinen, 2010, s. 234.)

Luokkayhteiskunnan muutos on viime vuosikymmeninä suurentanut keskiluokkaa ja kaivannut alemman keskiluokan ja työväenluokan sosiaalista eroa. Vastaavasti osa yrittäjistä ja ylempi keskiluokka on alkanut muodostua omaksi luokakseen. Aiempi sosiaalinen ja poliittinen jako työväenluokan ja keskiluokan välillä on muotoutumassa uudelleen. Sosiaalinen liikkuvuus luokkien välillä on alkanut hidastua ja suomalaisen yhteiskunnan luokkarakenne pysähtyä. Sosiaalinen liikkuvuus on vaikeutunut ja työmarkkinoilla on alkanut yhä enemmän näyttäytyä prekarisoitumista eli haurastumista. Prekariaatti tarkoittaa tilapäisissä tai epätyypillisissä työsuhteissa työskentelevien ihmisten luokkaa. Tähän luokkaan lasketaan kuuluviksi myös näennäis- ja pakkoyrittäjät. Prekariaatiolla tarkoitetaan yhteiskunnallisia, erityisesti työmarkkinoilla tapahtuvia, toimeentulon

epävarmuutta lisääviä muutoksia. Koulutus on ollut suomalaisten tärkein ja tehokkain sosiaalisen kohoamisen väline sekä suoja matalapalkkaisuutta vastaan. Koulutuksen rooli luokkarakenteeseen kiinnittymiseksi sekä työmarkkinoille pääsemiseksi on edelleen ratkaiseva. Nykyisin ei kuitenkaan ole varmuutta siitä, että korkeakaan koulutus takaisi hyvän tulokehityksen ja pysyvän aseman työmarkkinoilla. Tyypillistä on määräaikaisten työsuhteiden, projektityön ja freelancerina toimimisen lisääntyminen myös korkeasti koulutettujen parissa. (Silvasti ym. 2014, s. 7–9.)

2000-luvun Suomessa yhteiskuntaluokka ei yksin määritä sitä millaiseksi yksilön elämä muodostuu, mutta sillä on voimakas vaikutus elämänkaareen ja kokemuksiin. Yhteiskuntaluokat rakentuvat edelleen ammattien muokkaamien sosiaalisten ryhmien mukaisesti. Yksilö kantaa luokka-asemaansa liittyviä kokemuksia mukanaan läpi elämänsä, vaikka ei samaistuisikaan luokkaansa. Yksilön luokkakokemus syntyy monen tekijän summana, joita ovat esimerkiksi muiden perheenjäsenten ammatit, koulutus ja poliittinen suuntautuminen. Koulutus ja vanhempien asema vaikuttavat vahvasti siihen mihin yhteiskuntaluokkaan ihminen valikoituu. Koulutuksen kautta voidaan parhaiten vaikuttaa siihen mihin luokka-asemaan lapsi päätyy sekä myös yhteiskunnallisen tasa-arvoisuuden toteutumiseen. (Erola, 2010a, s. 237–241.)

Suomessa kaikki poliittiset liikkeet kannattavat sosiaalista liikkuvuutta ja mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumista. Sosiaalinen liikkuvuus on ollut Suomessa vahvaa ja 70 prosenttia suomalaisista edustaa eri yhteiskuntaluokkaa kuin vanhempansa. Taloudellisen eriarvoisuuden alueella on havaittavissa kehitys, jossa ylemmän professioluokan parempiosaisuus kasvaa selvästi kaikkiin muihin luokkiin verrattuna. Tuloerot ovat kasvaneet 1990-luvun alusta lähtien. Eriarvoisuus on aina yhteiskuntaluokkakysymys ja sen lisääntyminen merkitsee luokkaerojen kasvua. (Erola, 2010a, s. 237–241.)

4 LIIKUNNAN HARRASTAMINEN

4.1 Liikunnan harrastamiseen vaikuttavat tekijät

Lasten ja nuorten fyysiseen aktiivisuuteen vaikuttavat tekijät voidaan Kohlin ja Hobbsin (1998) mukaan jakaa kolmeen laajempaan osioon. Näitä tekijöitä ovat ympäristö, fyysinen kehitystaso ja psyykkiset tai sosiaaliset tekijät. Jo alle kouluikäisen lapsen terveyttä ja kehitystä heikentää liian vähäinen liikunta. Motoriset perustaidot jäävät puutteellisiksi, jonka seurauksena lapselle voi kehittyä ylipainoa ja muita terveyshaittoja. Vanhempien tulisi tiedostaa liikkumisen tärkeys ja ymmärtää, millaisia seurauksia liikkumattomuudella voi olla. Tämän vuoksi vanhempien ja kasvattajien rooli lapsien myönteisten liikuntakokemusten saamisessa on nykyään entistä merkittävämpää. (Finne, 2017, s. 15; Sääkslahti ym., 2013.)

Lapsen kanssa päivittäin tekemisissä olevien läheisten ihmisten asenteilla, esimerkillä ja kannustuksella on suuri merkitys lapsen liikkumiseen, sekä siihen kuinka paljon hän on paikallaan. Liikunta-aktiivisuuteen, sekä kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin vaikuttavat myös kulttuuriset tavat ja tottumukset perhepiirissä jo hyvin varhain. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021a, s. 32.) Määttä ym. (2014, s. 72) viittaavat Banduraan (1986) mainitessaan, että vanhemmat ovat ensiarvoisessa asemassa lastensa liikuntasuhteen muodostumisessa ja sen ylläpidossa. Heidän merkityksellisyyttään voidaan kuvata mallioppimisen kautta, jolla tarkoitetaan yksilön oppivan käyttäytymistä tarkkailemalla toisten käyttäytymistä. Vanhempien kielteiset toimintamallit ja oma liikkumattomuus voivat vaikuttaa kielteisesti lasten liikunnallisen elämäntavan muodostumiseen.

Perhe voi tukea ja kannustaa lasta liikkumaan monin eri tavoin, kuten liikkumalla yhdessä lapsen kanssa, kustantamalla mahdollisuuksien mukaan liikuntaharrastuksia ja kuljettamalla niihin (Laukkanen ym., 2020; Kokko & Martin, 2019). Lasten liikunta-aktiivisuuteen vaikuttavat kuitenkin useat eri tekijät. Arkiympäristön virikkeellisyys ja läheisten ihmisten motivointi tukevat liikkumisesta saatuja myönteisiä kokemuksia tuottaen myös mielihyvää. Tällä tavoin muodostetaan lapsille positiivinen asenne fyysistä aktiivisuutta kohtaan, joka auttaa myöhemmässä vaiheessa heitä säilyttämään liikunnallisen elämäntavan. (Finne, 2021, s. 15.)

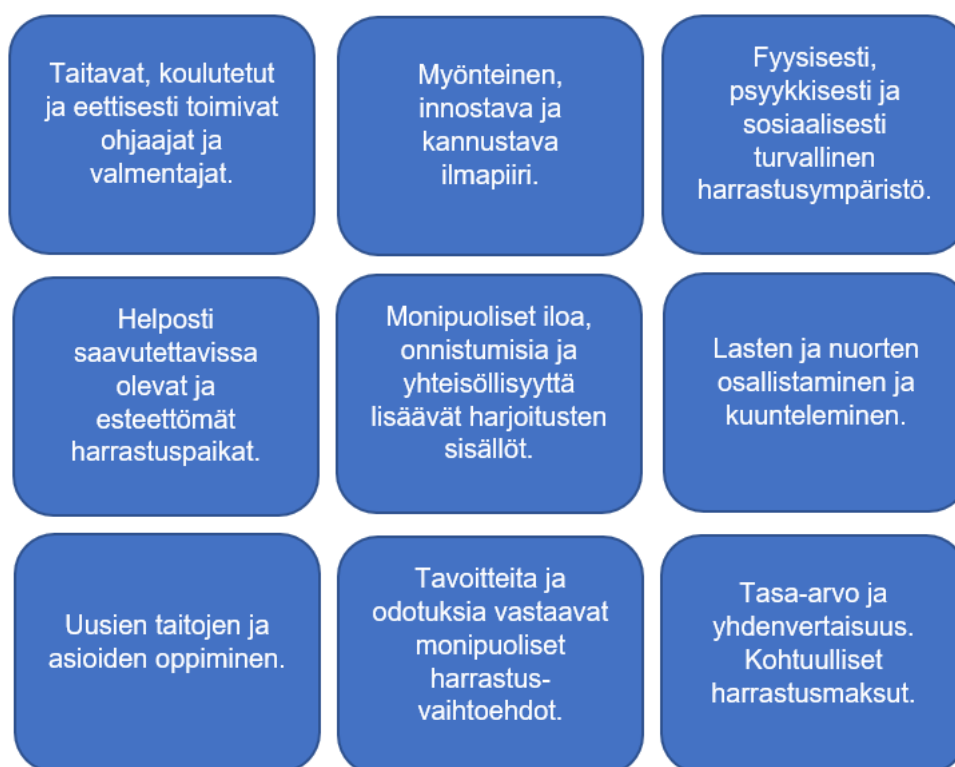
Kavereiden merkitys liikunnassa kasvaa iän myötä ja kaveripiirin harrastukset, ja mielenkiinnon kohteet vaikuttavat nuorten ajankäyttöön. Ne heijastuvat myös nuoren liikkumisen kokonaismäärään ja tapoihin. Koulut ja muut oppilaitokset voivat omalta osaltaan tukea liikkumisen mahdollisuuksia. Siihen on hyvät mahdollisuudet heti koulun alkaessa, ja ensimmäisillä luokilla, koska juuri silloin lasten ja nuorten fyysinen aktiivisuus on korkeimmillaan. Huomionarvoista on, että päivittäisen fyysisen aktiivisuuden kokonaismäärä alkaa laskea jo heti ensimmäisten kouluvuosien jälkeen. (Tammelin ym., 2013; Kokko & Martin, 2019). Lasten ja nuorten liikuntamäärään voidaan vaikuttaa myös sekä peruskoulun että toisen asteen oppilaitosten toimintatavoilla. Tapoja ja keinoja on monia. Opetuksessa voidaan hyödyntää sellaisia menetelmiä, jotka edistävät oppimista ja samalla aktivoivat fyysisesti. Koulujen piha-alueet tulisi suunnitella sellaisiksi, että ne houkuttelevat luontaisesti liikkumaan tarjoamalla siihen riittävän monipuoliset mahdollisuudet. Myös matalan kynnyksen aamupäivä-, iltapäivä-, kerho- ja harrastustoiminnan järjestämisellä, vaikka yhteistyössä urheiluseurojen ja järjestöjen kanssa, olisi liikkumista tukeva ja edistävä vaikutus. Liikkuvan koulun ja liikkuvan opiskelun toimenpiteillä on voitu tukea lapsia ja nuoria riittävän liikuntamäärän saavuttamisessa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021a, s. 32–33.)

Kouluterveydenhuollossa voidaan tukea lasten ja nuorten fyysistä aktiivisuutta monin tavoin. Terveystarkastusten yhteydessä on luontevaa keskustella terveystottumuksista ja liikunnasta. Riittävä liikunta, yhdessä riittävän unen ja terveellisen ravinnon kanssa, ovat lapsen ja nuoren hyvinvoinnin, sekä terveyden kannalta keskeisimmät asiat. Myös 5. ja 8. luokilla tehtävät Move-mittaustulokset (fyysisen toimintakyvyn eri osa-alueita mittaava valtakunnallinen mittaus- ja palautejärjestelmä) ovat kouluterveydenhuollon käytettävissä. Mittaustuloksiin perustuen on mahdollista saada terveys- ja liikuntaneuvontaa, sekä terveydenhoitajalta, että lääkäriltä. Tiivis yhteistyö myös vanhempien kanssa on tärkeää. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021a, s. 34–35.)

Ohjattuun liikuntaharrastukseen tullaan mukaan keskimäärin kuusivuotiaina. 11 vuoden iässä toimintaan osallistuvien osuus on suurimmillaan. Tämän jälkeen harrastamisen määrä alkaa nopeasti vähentyä. Tämän vuoksi liikunta- ja urheiluseurojen, sekä muiden liikuntaharrastusten järjestäjien rooli on keskeinen liikuntainnostuksen herättäjinä. Lapset ja nuoret kertovat liikkuvansa siitä saatavan ilon ja hyvän olon, terveellisyyden, sekä onnistumisen elämysten takia. Kaverit ja yhdessäolo heidän kanssaan, ovat tärkeitä syitä

liikunnan harrastamiselle. Nuoret ovat myös kiinnostuneita liikunnan harrastamisesta, mutta kalliit harrastusmaksut ja liiallinen kilpailukeskeisyys tuovat siihen heidän kohdallaan haasteita. (Kokko & Martin, 2019.)

Kuviossa 4 kuvataan lasten ja nuorten liikunnan harrastamisen aloittamista ja harrastuksessa pysymistä edistäviä keskeisiä asioita.

Kuvio 4. Lasten ja nuorten liikunnan harrastamisen aloittamista ja harrastuksessa pysymistä edistäviä keskeisiä asioita (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021b, s. 36–37)

Kuntatason päätöksenteossa ja valtionhallinnossa tulee ottaa huomioon myös 7–17-vuotiaiden lasten ja nuorten hyvinvoinnin edellytysten turvaaminen. On ensiarvoisen tärkeää ymmärtää, että lasten ja nuorten liikkumisen edistäminen on ennaltaehkäisevää kansanterveystyötä, joka vaikuttaa myös kansantalouteen. Erilaisilla toimenpiteillä voidaan vaikuttaa kouluikäisten lasten ja nuorten monipuolisen liikkumisen mahdollisuuksiin. Myös sellaisiin ratkaisuihin, jotka pakottavat pitkiin paikallaanolon jaksoihin, on mahdollista vaikuttaa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021a, s. 38.)

Lasten ja nuorten liikkumista kunnissa voidaan edistää monin tavoin. Huolehditaan siitä, että erityistä tukea liikuntaan tarvitsevilla on mahdollisuus riittäviin kuljetus-, avustaja- ja apuvälinepalveluihin. Samalla ylläpidetään jo rakennettuja esteettömiä liikuntapaikkoja ja rakennetaan niitä lisää suunnitelmallisesti. Kaavoituspäätöksissä tulee huomioida, että ympäristö tukee liikkumista ja fyysistä aktiivisuutta. Erilaisia liikkumisen mahdollistavia paikkoja on hyvä olla kävelyetäisyyden päässä. Kodin, koulun ja harrastuspaikkojen välisien kulkuväylien tulee olla turvallisia, jolloin lapsilla, sekä nuorilla on mahdollisuus kulkea välimatkat omaa lihasvoimaa hyödyntäen. Välttämättömät koulukuljetukset suunnitellaan siten, ettei lapsi ja nuori joudu istumaan autossa kohtuuttoman pitkiä aikoja. Harrastuspaikkojen käyttömaksujen pitää olla kohtuullisia, tai jopa maksuttomia lapsille ja nuorille. Vähävaraisille ja lastensuojelun asiakkaille mahdollistetaan tuen hakeminen lasten harrastamiseen. Kuunnellaan lapsia ja nuoria, ja otetaan heidät mukaan liikuntaan liittyvään päätöksentekoon, sekä erilaisten toimenpiteiden suunnitteluun. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021a, s.38–41.)

4.1.1 Liikunnan terveystvaikutukset

Liikkumisella ja liikunnalla on tutkitusti monia fyysistä ja psyykkistä terveyttä edistäviä vaikutuksia. Kohtuutehoisella ja säännöllisellä liikkumisella on todettu olevan myös myönteisiä vaikutuksia useiden sairauksien ennaltaehkäisyssä, esimerkiksi sydämen ja verenkiertoelimistön terveyteen vaikutukset ovat kiistattomia lukuisien tutkimusten pohjalta. (UKK-intituutti, i.a.-a.)

Kaikilla lapsilla on oikeus kasvaa, kehittyä ja elää mahdollisimman terveenä (Yleissopimus lapsen oikeuksista, 1989, 6. artikla, 24. artikla). Omasta hyvinvoinnistaan huolehtivat, ja liikuntaa harrastavat nuoret, menestyvät yleensä myös muita paremmin opinnoissaan. Koulutuksensa ansiosta he myös myöhemmin aikuisuudessa ansaitsevat paremmin. (Kari, 2018.) Nuorilla, joilla on hyvä kunto, on alhaisemmat riskit sairastua erilaisiin sairauksiin. Vähäisestä liikkumisesta ja heikosta fyysisestä kunnosta johtuvat yhteiskunnalliset kulut ovat arvioiden mukaan peräti yli kolme miljardia euroa vuodessa. Siksi ennaltaehkäisevään työhön panostaminen myös yhteiskunnallisesti on kannattavaa. Yksilön kannalta terveyteen, hyvinvointiin ja liikuntaan panostamalla parannetaan merkittävästi elämänlaatua. (Vasankari & Kolu, 2018.)

Liikunta on erittäin laaja ja moninainen terveydenhoidon keino: riittävän tehoinen, tarpeeksi pitkäkestoinen ja usein toistuva liikunta kuormittaa useimpia elinjärjestelmiä. Samalla se saa aikaan niiden rakenteissa, ja toiminnoissa terveyden kannalta edullisia lyhytkestoisia tai pysyvämpiä muutoksia. Lähes kaikilla yksilöillä liikunta vaikuttaa erityisen voimakkaasti fyysiseen suorituskäyttöön. (Telama & Polvi, 2011, s. 668.) Liikunnan keskeisin psyykinen vaikutus puolestaan on sen tuottama mielihyvä. Mielenterveys koostuu monista asioista, kuten stressin hallinnasta, ahdistuksen ja menetysten sietämisestä, sekä sopeutumisesta muuttuviin elämäntilanteisiin. Terve mieli on voimavara, jota jatkuvasti sekä kulutetaan että kerätään. Mielenterveyttä edistää kaikki toiminta, mikä vahvistaa sitä ja vähentää samanaikaisesti mielen terveyttä vahingoittavia tekijöitä. Esimerkiksi monet liikkumisen puutteesta johtuvat seuraukset, kuten sairaudet ja heikentynyt toimintakyky voivat vaikuttaa mielen terveyteen heikentävästi. (UKK-instituutti, i.a.-b.)

Liikunnan vaikutukset koetaan myös hyvin yksilöllisesti. Liikunta tuottaa mielihyvää, miellyttäviä elämyksiä, kokemuksia ja tunteita, kuten iloa ja virkistymistä, joita ei voida objektiivisesti mitata. Nämä muutokset ovat yksilöille arvoja, joita tavoitellaan niiden itsensä vuoksi riippumatta siitä, millaisia fyysisiä muutoksia liikunta saa aikaan. Huomioitavaa on, että liikunnan vaikutukset mielialaan ja henkiseen hyvinvointiin vaihtelevat yksilöittäin paljon enemmän kuin liikunnan fysiologiset vaikutukset. Liikunta vaikuttaa positiivisesti myös psyykkiseen stressiin ja mielialan laskuun, mutta tarkat mekanismit tähän eivät ole tiedossa. Liikkumisella katsotaan olevan vaikutusta stressin hallintaan esimerkiksi useiden hormonien kautta. Säännöllinen liikunta parantaa myös oppimista ja muistia. (UKK-instituutti, i.a.-b.)

Poikkileikkaustutkimusten perusteella voidaan todeta, että liikuntaa harrastavilla on todettu vähemmän masennusta kuin sitä harrastamattomilla. Kliiniset ja kokeelliset tutkimukset ovat osoittaneet, että sekä yksittäiset liikuntakerrat että erilaiset liikuntaohjelmat vähentävät depressiivisyyttä. Kohtalaisen tehon liikuntaa voidaan pitää osana lievien masennustilojen hoitoa. Liikunnan on todettu myös vähentävän erilaisiin tilanteisiin liittyvää ahdistusta. Nykyisen tiedon valossa esiin tulleiden kokemusten perusteella voidaan todeta, että liikunta on yksi keino parantaa mielialaa ja hoitaa lieviä mielen terveyden häiriöitä. Tutkimukset perustuvat kohtalaisen aerobisen liikunnan vaikutuksiin. (Telama & Polvi, 2011, s. 677.) Australialainen tutkijaryhmä korostaa tuoreen tutkimuksensa tuloksissa sitä, että fyysinen aktiivisuus vähentää tehokkaasti lievän tai kohtalaisen masennuksen ja

ahdistuneisuuden oireita verrattuna tavanomaiseen hoitoon (terapia ja lääkkeet) kaikissa väestöryhmissä (Singh ym., 2023, s. 7).

Suurelle osalle ihmisiä liikunta on merkittävä sosiaalisia elämyksiä ja kokemuksia tuottava ympäristö. Liikunnan yhteydessä koettu yhteisöllisyys lisää myös motivaatiota liikuntaan. Liikunnassa on havaittu olevan sellaisia piirteitä, joiden avulla voidaan vaikuttaa sosiaaliseen käyttäytymiseen. Liikunnan mahdollistama sosiaalinen vuorovaikutus on myös tärkeä elämysten lähde. Minäkuvan ja identiteetin kehittymisen kannalta liikunnan mukanaan tuomia tärkeitä tunteita ovat muun muassa läheisyys, ystävyys ja ryhmään kuuluminen. Näiden kokeminen lisää myös ihmisten kiinnostusta ja motivaatiota liikuntaan. Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan kykyä ja myös halua olla sekä fyysisesti, että sosiaalisesti muiden ihmisten kanssa. (Telama & Polvi, 2011, s. 628–629.) Lapsi oppii liikkueensa ilmaisemaan erilaisia tunteita ja myös tunnistamaan toisten lasten tunnetiloja. Hyvät sosiaaliset taidot parantavat sekä psyykkistä, että fyysistä hyvinvointia. (Jaakkola ym., 2017, s. 208–216.)

Liikuntamotivaatiossa tulevat selvästi esiin sosiaalisten suhteiden, minäkäsityksen ja itesääätelyn merkitykset. Monet eri liikuntamuodot tuovat ihmisiä yhteen. Suuri osa nykyisin harrastettavista liikuntalajeista on sellaisia, että niitä on vaikeaa harrastaa yksin. Ainoastaan 5 prosenttia 12–15-vuotiaista pojista ja 8 prosenttia samanikäisistä tytöistä harrasti liikuntaa aina yksin. Esimerkiksi urheiluseuratoimintaan, jossa ollaan lähes aina toisten kanssa, osallistuu jossain vaiheessa lapsuuttaan tai nuoruuttaan peräti 60 prosenttia pojista ja 50 prosenttia tytöistä. Liikunnan motiiveista saa parhaan käsityksen siitä, kuinka tärkeiksi sosiaaliset suhteet toisiin ihmisiin koetaan. Kouluikäisten kolmanneksi tärkein liikuntamotiivi oli se, että ystäväkin harrastaa. Sosiaalisten suhteiden merkitys liikuntamotiivina vähenee iän myötä, mutta silti suurelle osalle aikuisiakin toisten ihmisten seura ja läheisyys ovat tärkeitä tekijöitä liikunnassa. (Telama & Polvi, 2011, s. 630.)

Liikunnalla ja urheilulla on sellaisia ominaispiirteitä, jotka tekevät niistä hyvän sosiaalisen kasvatuksen välineen ja kasvuympäristön. Koska liikunta on aktiivista toimintaa, voidaan sen yhteydessä harjoitella esimerkiksi sääntöjä ja toisen ihmisen huomioonottamista käytännössä. Liikunnan yhteydessä on myös helppoa järjestää aitoja ja läheisiä ihmisten välisiä vuorovaikutustilanteita. Välillä liikunnassa syntyy erilaisia ristiriitatilanteita,

joissa sosiaalinen ja eettinen käytös voi joutua koetukselle. Näissä tilanteissa on mahdollista oppia erilaisia ratkaisumalleja. (Telama & Polvi, 2011, s. 632.)

4.1.2 Liikkumissuositukset

Liikkumissuositus 7–17-vuotiaille lapsille ja nuorille:

Kaikille 7–17-vuotiaille suositellaan monipuolista, reipasta ja rasittavaa liikkomista vähintään 60 minuuttia päivässä yksilölle sopivalla tavalla, ikä huomioiden. Runsasta ja pitkäkestoista paikallaanoloa tulisi välttää.

Kuvio 5. Liikkumissuositus 7–17-vuotiaille lapsille ja nuorille (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021c, s. 11)

Monipuolinen ja vaihteleva liikkuminen on mukavaa, eikä siihen kyllästy helposti. Se vaikuttaa myös motivaatioon. Motoriset perustaidot, ja kaikki erityistaidot, vaativat kehittyäkseen runsaasti monipuolista liikkomista ja paljon toistoja. Perustaitojen vahvistumisen kannalta tärkeää on, että lasta rohkaistaan liikkumaan mahdollisimman monipuolisesti erilaisissa ympäristöissä. Hyvät liikkumistaidot mahdollistavat lukuisia harrastusmahdollisuuksia myöhemmässä elämässä. Liikkumisen tulisi olla ensisijaisesti hauskaa ja tuottaa lapsille ja nuorille iloa, sekä elämyksiä. Liikkumisen ilon löytäminen auttaa myös pysyvien liikkumistottumusten ja harrastusten löytämisessä. Liikkumisen iloa ja motivaatiota lisää myös se, että liikkuessa solmitaan usein kaverisuhteita. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021a, s. 15.) Aikuisten tulisi olla lasten rinnalla kannustamassa heitä kokeilemaan erilaisia liikuntamuotoja. Liit kiellot ja rajoitteet voivat aiheuttaa joissakin lapsissa arkuutta, ylivarovaisuutta ja vetäytymistä, joiden myötä voi syntyä jopa inho liikuntaa kohtaan. Aikuisten tehtävänä on myös rohkaista ja ennakoida tilanteita ja samalla varmistaa lapsille turvallinen toimintaympäristö liikunnan harrastamiseen. (Finne, 2017, s. 30.)

Noin neljäsosalla lapsista ja nuorista on jonkin asteisia toimintarajoitteita. Toimintarajoite voi liittyä liikkumiseen, näkemiseen, ymmärtämiseen, kuulemiseen tai muuhun pysyvään

haittaan. Myös muilla erilaisiin vähemmistöihin kuuluvilla lapsilla tai nuorilla voi olla vaikeuksia päästä tai tulla mukaan liikunnalliseen toimintaan. Siksi täytyy muistaa, että liikkumissuosituksot koskevat yhdenvertaisesti kaikkia lapsia ja nuoria riippumatta mahdollisesta toimintarajoitteesta, motorisen oppimisen vaikeudesta tai vähemmistöryhmään kuulumisesta. Yhdenvertaisesti ja turvallisesti saavutettava jokapäiväinen liikkuminen kuuluu kaikille lapsille ja nuorille. Lapsia ja nuoria on tärkeää kannustaa liikkumaan heidän iälleen ja kyvyilleen sopivalla tavalla. (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2021a, s. 16.)

4.2 Perheen sosioekonomisen aseman vaikutus liikunnan harrastamiseen

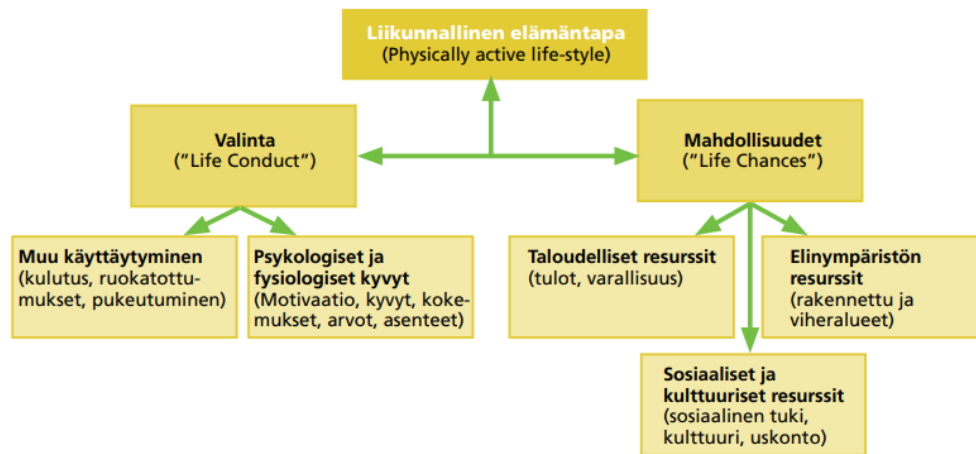
Liikunnan harrastamiseen liittyvän eriarvoisuuden vähentäminen on Suomessa yksi merkittävimmistä liikuntapolitiikkaa ohjaavista toimista. Vuonna 2015 voimaan astunut liikuntalaki (L 390/2015) painottaa tavoitteissaan yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa, yhteisöllisyyttä, monikulttuurisuutta, terveitä elämäntapoja sekä ympäristön kunnioittamista ja kestävästä kehitystä. Mäkinen (2011, s. 54) viittaa Boroduliniin ym. (2010) mainitessaan, että suomalaisen koulutusjärjestelmän ja liikuntaan kannustavan kulttuurin näkökulmasta voisi olettaa, ettei liikunnassa esiintyisi sosioekonomisesta asemasta johtuvia eroja. Terveyttä edistävän elämäntyylin sosioekonomiset erot ovat pysyneet pitkään hyvin samankaltaisina, mutta liikunnallisen elämäntavan sosioekonomiset erot ovat kasvaneet (Mäkiopas ym., 2015; Haapala ym., 2016; Loman, 2015).

Sosioekonomiset erot vapaa-ajan liikunnan, työn ruumiillisen rasittavuuden ja työmatkaliikunnan suhteen ovat selkeitä suomalaisten aikuisten keskuudessa. Mitä korkeammassa sosioekonomisessa asemassa henkilö on, sitä aktiivisemmin hän harrastaa liikuntaa vapaa-ajallaan ja työmatkoillaan, mutta sitä vähemmän hän tekee ruumiillisesti rasittavaa työtä. (Borodulin & Jousilahti, 2012; Mäkinen, 2010; Borodulin & Wennman, 2019.) On myös näyttöä siitä, että korkeamman sosioekonomisen aseman omaavat liikkuvat myös todennäköisemmin riittävästi suhteessa terveystuokuntasuosituksiin (Gidlow ym., 2006; Husu ym., 2014; Lindgren ym., 2016).

Lasten ja nuorten liikunnan harrastamisella ja liikkumisella on yhteys vanhempien koulutukseen, ammattiasemaan ja tulotasoon. Kansainvälisten vertailujen perusteella suomalaisten perheiden varallisuuden yhteys lasten liikunta-aktiivisuuteen on voimakas.

(Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2016, s. 10). Itkonen (2021, s. 91) viittaa Borodulinin ym. (2015) tutkimukseen, jossa vanhempien heikolla sosioekonomisella asemalla on todettu yhteys lasten vähäisempään liikunnan harrastamiseen ja tätä kautta lasten liikuntaharrastuksen polarisoitumiseen. Perheen taloudelliset haasteet vaikeuttavat myös seuratoimintaan osallistumista. Kantomaa ym. (2014, s. 12) mainitsevat, että liikunnan harrastamisen kustannukset vaikuttavat eri tavoilla lasten ja nuorten vanhempien tekemiin kulutusvalintoihin. Korkeista kustannuksista voi muodostua pienituloisille tai vähävaraisille kotitalouksille suoranainen harrastamisen este tai ne voivat vähentää harrastamisen vetovoimaa verrattuna vaihtoehtoihin kohteisiin.

Sosioekonomisen aseman tai sen paranemisen henkilön elämänkaaren aikana, on todettu vaikuttavan henkilön liikuntatottumuksiin jopa aikuisikään asti (Mäkinen ym., 2009a; Borodulin ym., 2012). Kantomaan ym. (2010, s. 30) tutkimuksen mukaan vanhempien sosioekonominen asema, nuoren liikunta-aktiivisuus, tunne-elämän ja käyttäytymisen häiriöt, koettu terveys ja koulumenestys ovat yhteydessä toisiinsa ja muodostavat kokonaisuuden, joka on nuoren elämänsä kannalta hyvin merkittävä. Myöhempien elämäntapavaiheiden muilla elintavoilla (muun muassa tupakointi, ruokatottumukset ja alkoholin kulutus) tai elinoloilla (elinympäristö sekä taloudelliset ja sosiaaliset tekijät) voi myös olla osansa sosioekonomisten erojen ilmaantumiseen liikunnassa (Bauman ym., 2012; Koeneman ym., 2011). Kuviossa 6 kuvataan liikunnallisen elämäntavan polarisoitumista hyödyntäen Weberin termejä mahdollisuudet ja valinta.

Kuvio 6. "Liikunnallinen elämäntapa – valinta ja mahdollisuudet" -teoreettinen malli (Mäki-Opas ym., 2015, s. 266)

Perheen sosioekonomisella asemalla tiedetään olevan yhteys lasten liikunnan harrastamiseen (esimerkiksi Hakamäki ym., 2014; Kantomaa ym., 2010). Kaikilla perheillä ei ole mahdollisuutta maksaa lasten harrastuksista, koska monissa lajeissa harrastusmaksut ovat kohonneet merkittävästi. Tämä suuntaus on lasten liikunnan kannalta valitettavaa. Perheiden sosioekonominen asema (taloudellinen tai muuten syrjäytymisvaarassa oleva asema) heijastuu lasten liikunta- ja harrastusmahdollisuuksiin. Yhteiskunnallisesti tulisi tehdä riittävän tehokkaita toimia, jotta liikunnallinen eriarvoistuminen pystytään katkaisemaan. Tässä erityisen tärkeää on liikunnan aseman korostaminen ja tunnustaminen. (Finne, 2017, s. 47–48.)

Perheiden taloudellinen tilanne korostui myös vuoden 2018 lasten ja nuorten vapaa-aikatuutkimuksen tuloksissa. Hyvin toimeentulevien kotitalouksien lapset harrastivat liikuntaa 11 prosenttiyksikköä enemmän, kuin niiden kotitalouksien lapset, joissa taloustilanne koettiin huonoksi. Kyseinen ero näkyi kaikissa muissa ikäluokissa paitsi 15–24-vuotiaissa. Taloudellisesti heikommin toimeentulevissa kotitalouksissa 63 prosenttia liikuntaa harrastamattomista lapsista haluaisi kuitenkin aloittaa liikunnan harrastamisen. (Hakanen ym., 2018, s. 15.) Pelastakaa lapset ry:n, Lapsen ääni 2022-kyselystä puolestaan selviää, että pienituloisten perheiden lapsista peräti 23 prosenttia oli joutunut lopettamaan harrastuksen, keskituloisista ainoastaan 6,5 prosenttia. Pienituloisten perheiden lapsilla oli puutteita elämisen perustarvikkeista (esimerkiksi ruoka ja vaate), mutta vielä enemmän

puutteet kohdistuivat vapaa-ajan, harrastamisen ja rentoutumisen kokemuksiin, sekä sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen. (Pelastakaa lapset ry, 2022, s. 4–8.)

Mäkisen (2010, s. 61–62) tutkimuksessa vanhempien tulotaso korostuu. Paremmassa sosioekonomisessa asemassa olevat vanhemmat antavat lapsilleen enemmän taloudellista ja motivaatiotukea. He myös rohkaisevat enemmän omalla esimerkillään omia lapsiaan olemaan fyysisesti aktiivisia, verrattuna alemman sosioekonomisen luokan vanhempiin. Fyysistä aktiivisuutta tukeva elämäntapa omaksutaan jo varhaislapsuudessa, jonka vuoksi perheen sosioekonomisella asemalla nähdään olevan vaikutusta lapsen liikkumiseen myös myöhemmässä elämänvaiheessa. Varhaislapsuudessa omaksutut tavat voivat olla pysyviä jopa aikuisuuteen asti. Mäkinen nostaa esille myös ristiriitaisia tuloksia sen suhteen, että pelkkä vanhempien esimerkki liikunnan harrastamisessa edistäisi lasten fyysistä aktiivisuutta. Aikuisuuden fyysiseen aktiivisuuteen vaikuttaa keskeisesti myös koulutusura, ei pelkästään lapsuudesta saatu malli. Tutkimus osoittaa myös, että korkeammassa sosioekonomisessa asemassa olevat lisäävät todennäköisemmin fyysisen aktiivisuutensa määrää aikuisuudessa. Korkean sosioekonomisen aseman omaavat henkilöt ottavat huomioon myös terveystodennäköisyyksiä valitessaan liikuntatapojaan, kun vastaavasti matalammassa sosioekonomisessa asemassa olevat arvostavat fyysisessä aktiivisuudessa erityisesti joukkuehenkeä, jännitystä ja viihtyisyyttä.

Telaman ym. (2009, s. 468–470) tutkimuksessa selvitettiin 28 vuoden aikana nuoruuden fyysisen aktiivisuuden ja perheen sosioekonomisen aseman välistä yhteyttä. Tämän tutkimuksen päätulos oli, että osallistuminen organisoituun liikuntaan, sekä fyysisen aktiivisuuden määrä, on systemaattisesti ollut suurempi korkeamman sosioekonomisen luokan lapsilla. Tämän lisäksi erot eri sosioekonomisten luokkien välillä ovat kasvaneet menneen vuosikymmenen aikana. Organisoimattomassa ja kouluajan ulkopuolisessa fyysisessä aktiivisuudessa erot eivät sen sijaan tämän pitkittäistutkimuksen mukaan olleet kovin merkittäviä eri sosioekonomisten luokkien välillä. Perheen sosioekonominen asema vaikuttaa urheiluseuratoimintaan osallistumiseen esimerkiksi siten, että harrastajamäärät ovat kasvaneet eniten korkeimmassa sosioekonomisessa asemassa olevien osalta. Tämä on seurausta muun muassa harrastusten hintatason noususta. Sukupuolierot tulivat tutkimuksessa esille sosioekonomisen aseman kautta siten, että vuonna 2005 korkean sosioekonomisen aseman pojista peräti 56,7 prosenttia osallistui organisoituun

liikuntaan, kun taas vastaavasti matalan sosioekonomisen aseman tytöillä luku oli ainoastaan 34,9 prosenttia.

Myös Puroahon (2014, s. 18) tutkimuksessa tuli ilmi yhteys perheen tulotason ja lasten harrastuskustannusten välillä. Hän ilmaiseekin huolensa siitä, onko liikuntaseuroissa tapahtuvasta harrastustoiminnasta tulossa pelkästään hyvin toimeentulevien etuoikeus.

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää, onko perheen sosioekonomisella asemalla (koulutus, ammattiasema, tulotaso) ja perhemuodolla vaikutusta perheen ja lasten liikunnan harrastamiseen ja mahdollisuuksiin harrastaa. Tavoitteena on myös löytää mahdolliset erot matalammassa ja korkeammassa sosioekonomisessa asemassa olevien perheiden liikuntakäyttäytymisessä, sekä huoltajien osoittamassa tuessa ja kannustamisessa.

Tutkimuskysymykset:

- 1. Millaisia vaikutuksia sosioekonomisella asemalla on perheiden liikunnan harrastamiseen ja harrastusmahdollisuuksiin?*
- 2. Vaikuttaako vanhempien sosioekonominen asema heidän tapansa ylläpitää liikunnallisuutta perheessä?*
- 3. Liikkuvatko liikuntaa merkityksellisenä pitävät perheet sosioekonomisesta asemasta riippumatta?*

6 AINEISTON KERUU JA AINEISTO

Tutkimusympäristönämme toimi kouluympäristö. Otimme kukin yhteyttä valitsemaamme kouluun omalla asuinpaikkakunnallamme ja rajasimme tutkimuksemme ensimmäisen luokan oppilaisiin ja heidän perheisiinsä. Yhteistyökouluiksemme valikoituivat Pirtin koulu Kuopiosta, Herajoen ala-aste Riihimäeltä ja Timolan koulu Varkauden ja Leppävirran kunnan rajalta. Pirtin koulussa on 700 oppilasta luokka-asteilla 1–6, Herajoen ala-asteella 170 oppilasta luokka-asteilla 1–5 ja Timolan koulu on pieni alakoulu, jossa oppilaita on 70. Halusimme koulujen valikoinnilla saada tutkimukseemme mukaan mahdollisimman erilaiset ympäristöt, maalaisseudusta keskisuureen kaupunkiin.

Tutkimusstrategianamme käytimme määrällistä survey-tutkimusta, jolla keräsimme ensimmäisen luokan oppilaiden huoltajilta tietoa strukturoidussa muodossa kyselylomakkeella (Hirsjärvi, ym., 2009, s. 134). Englanninkielinen termi survey tarkoittaa sellaista kyselyn muotoa, jossa aineisto kerätään standardoidusti eli vakioidusti (Hirsjärvi, ym., 2009, s. 193). Vakioinnilla tarkoitetaan sitä, että kaikilta kyselyyn vastaajilta kysytään samat asiat, samalla tavoin ja samassa järjestyksessä (Vilkka, 2007, s. 28; Vilkka, 2021, s. 68). Määrällinen tutkimusmenetelmä antaa vastauksia siihen, kuinka paljon tai miten usein jokin asia ilmenee. Määrällisellä tutkimuksella voidaan myös selvittää, miksi asiat ilmenevät tutkimuksen kuvaamalla tavalla. (Vilkka, 2021, s. 23.) Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää, millaisia vaikutuksia vanhempien sosioekonomisella asemalla on perheen ja lasten liikunnan harrastamiseen. Sosioekonomisiksi taustatekijöiksi määriteltiin vanhempien koulutusaste (ei korkeakoulutusta – korkeakoulutus), ammattiasema, kotitalouden vuosittaiset bruttotulot sekä perhemuoto (yksinhuoltaja – ydinperhe). Vilkan (2021, s. 23) mukaan: ”Määrällisessä tutkimuksessa menetelmän tavoite on ihmistä koskevien asioiden, ominaisuuksien, kokemusten tai ilmiöiden selittäminen, kuvaaminen, kartoittaminen, vertailu tai ennustaminen. Ihmistä koskeva määrällinen tutkimus on menetelmä, joka antaa yleisen kuvan muuttujien eli mitattavien ominaisuuksien välisistä suhteista ja eroista.”

Toteutimme tutkimuksemme anonyymillä Webropol-kyselyllä, josta yksittäistä vastaajaa ei voida tunnistaa (Webropol, i.a.). Ajattelimme tämän tutkimustavan olevan anonyymiuden vuoksi hienovaraisin vaihtoehto, koska jouduimme kysymään henkilökohtaisia

monelle vastaajista myös arkoja ja vaikeita asioita. Yhteistyökoulumme osallistuivat tutkimukseemme jakamalla kyselylomakkeen Wilman kautta ensimmäisen luokan oppilaiden vanhemmille. Wilma on oppilashallintojärjestelmä, jota käytetään muun muassa kodin ja koulun väliseen viestintään. Kuopiossa kyselyn tekemiseen riitti rehtorin lupa, eikä erillistä tutkimuslupaa tarvittu. Leppävirran tutkimuslupa varmistettiin vielä rehtorin kehotuksesta soittamalla Leppävirran sivistystoimen johtajalle. Riihimäen tutkimusluvan saaminen kesti hiukan kauemmin, mutta loppujen lopuksi sen myönsi kirjallisena Riihimäen sivistystoimen johtaja.

Aineiston keräämisessä kyselylomakkeen avulla on Vallin (2007, s. 102–111) mukaan hyviä ja huonoja puolia. Hyviä puolia ovat esimerkiksi mahdollisuus kysyä useita kysymyksiä, taloudellisuus, maantieteellisen sijainnin riippumattomuus ja vastaamisen nopeus. Kyselylomakkeeseen vastaaminen ei myöskään ole sitoutunut aikaan, vaan siihen voi vastata silloin, kun se vastaajalle parhaiten sopii. Lisäksi tutkijat eivät ole kyselytilanteessa läsnä, jonka vuoksi vastaajat ovat tasapuolisessa tilanteessa. Kyselytutkimukseen liittyy myös heikkouksia. Kyselytutkimuksen aineistoa pidetään usein pinnallisena ja tutkimusten teoreettista antia vaatimattomana. Tutkija ei voi tietää, kuinka vastaajat ovat suhtautuneet saamaansa kyselylomakkeeseen: ovatko he vastanneet kyselyyn huolellisesti ja rehellisesti. Etukäteen ei myöskään voi tietää, kuinka onnistuneita kyselylomakkeen vastausvaihtoehdot ovat vastaajien näkökulmasta. Myös kato (vastaamattomuus) saattaa olla joskus suuri. (Hirsjärvi ym., 2007, s. 190.)

Alkulan ym. (2002, s. 130) mukaan kyselylomake ei ole sattumanvaraisesti laadittu kysymyskokoelma, vaan jäsennelty ja tarkkaan harkittu kokonaisuus. Se on kvantitatiivisen tutkimuksen mittausinstrumentti, jonka toimivuudella tai toimimattomuudella on merkittävä vaikutus toteutetun tutkimuksen tuloksiin ja tulosten analyysiin.

Vallin (2015, s. 239) ja Alkulan ym. (2002, s. 45) mukaan kyselylomakkeella tehtävässä aineiston keruussa ennakkosuunnittelu on ratkaisevassa asemassa, koska aineiston keruu on tutkimuksen peruuttamaton vaihe, eikä tarkentavien kysymysten tai havaintojen tekeminen jälkikäteen ole mahdollista. Kyselylomakkeen rakentaminen mahdollisimman yksiselitteiseksi niin, että vastaaja ja tutkija ymmärtävät kysymykset samalla tavalla, on tärkeää. Näin minimoidaan mahdolliset väärinymmärrykset. Pyrimme ottamaan tämän huomioon valmistelemalla Webropol- kyselyn kysymyksiä huolellisesti ja testaamalla niitä

useita kertoja. Vilkka (2021, s. 110) viittaa Unkilaan ym. (2018), joiden mukaan kysymysten testaaminen ennen varsinaisen aineiston keräämistä auttaa muokkaamaan kyselytutkimusta tarkoituksenmukaisemmaksi. Testaaja voi arvioida puuttuuko kyselystä hänen mielestään olennaisia kysymyksiä ja onko mukana tarpeettomia tai liian samantyyppisiä kysymyksiä. Testaaja voi myös arvioida vastausohjeiden selkeyttä ja yksiselitteisyyttä, sekä kyselyn pituutta ja siihen vastaamiseen käytettyä aikaa. Toteutimme ensimmäisen pilottikyselyn 22.8.2022 sähköpostitse valitsemillemme 18 henkilölle, joilta saimme vastausten lisäksi pyytämäämme palautetta kyselyn toimivuudesta. Palautteen perusteella muokkasimme ja tarkensimme vielä joitakin kysymyksiä. Pilottikyselyn tarkoituksena oli myös testata kuinka kauan kyselyyn vastaaminen vie kokonaisuudessaan aikaa. 3.9.2022 testasimme linkin toimivuutta Wilman välityksellä. Linkin testaaminen suoritettiin tuttu- ja opettajien avustuksella Varkauden Repokankaan koulussa. Lopullisessa kyselyssä oli yhteensä 50 kysymystä (Liite 1.), joiden lisäksi kysyimme vastaajilta heidän asuinpaikkakuntansa.

Motivoimme kyselyyn vastaamista tarjoamalla mahdollisuuden voittaa palkinto (3 kappaletta 50 € arvoista lahjakorttia paikalliseen urheiluvälineliikkeeseen) osallistumalla kyselyn yhteydessä olleeseen arvontaan. Mikäli vastaaja halusi osallistua arvontaan, vaati se myös yhteystietojen jättämistä. Kysymyksiä edelsi saatekirje, jossa selvensimme kyselymme tarkoitusta (Liite 2). Varsinainen kysely avautui 16.9.2022 ja linkki kyselyyn sulkeutui 3.10.2022. 26.9.2023 mennessä Timolan koulun huoltajista oli vastannut vain yksi, mutta muistutusviestin jälkeen saimme viisi vastausta lisää. Myös Herajoen ala-asteelle ja Pirtin kouluun laitettiin muistutusviestit, jotka opettajat jakoivat Wilman välityksellä. Kysely jaettiin yhteensä 141 perheelle (Kuopio n=112, Riihimäki n=20 ja Leppävirta n=9) ja vastauksia saimme 49. Kyselyn vastausprosentti oli 34,8 prosenttia ja kaikissa saamissamme kyselylomakkeissa oli vastattu kaikkiin kysymyksiin. Vastausprosentti oli Kuopiossa 73,5 %, Riihimäellä 12,2 % ja Leppävirralla 14,3 %.

Webropol-kyselymme koostui monivalintakysymyksistä, asteikkoihin eli skaaloihin perustuvista kysymyksistä ja avoimista kysymyksistä. Käytimme asteikkoina sekä Likert-asteikkoa että Osgoodin asteikkoa. Nämä molemmat asteikot ovat niin kutsuttuja asenneasteikkoja, joilla voidaan kuvata tai kartoittaa laadullisia ominaisuuksia, asenteita sekä mielipiteitä. (Vilkka, 2021, s. 70.) Webropol on suomalainen selaimen välityksellä toimiva kysely- ja analysointisovellus, jota ei tarvitse ladata koneelle. Webropolin

ominaisuuksiin kuuluu myös monipuolinen raportointityökalu, joka sisältää automaattisen perusraportin, monipuoliset vastausten vertailu- ja suodatusmahdollisuudet, ja mahdollisuuden luoda visuaalisesti näyttävä raportti kattavan kuvaajavalikoiman avulla. Webropol mahdollistaa tiedon keräämisen sähköpostilla, puhelimella, paperilomakkeilla, intranetillä, mobiilipäätteillä tai verkkolomakkeilla. Käytettäessä vastausten keruutapana nettilinkkiä, kuten omassa tutkimuksessamme teimme, on kysely automaattisesti anonyymi. (Webropol, 2022.)

Tutkimusaineistomme analysoitiin joulukuun 2022 ja maaliskuun 2023 välisenä aikana. Hyödynsimme analyysissämme Webropolin raportointityökalua, jonka kautta saimme perusraportin. Perusraportin perusteella valitsimme analyysiin ne Webropol-kyselylomakkeemme (Liite 1) kysymykset (15, 16, 17, 18, 20, 22, 26, 28, 30, 31, 37 ja 39), jotka vastasivat parhaiten kolmeen tutkimuskysymykseemme. Ryhmittelimme sosioekonomisia tekijöitä perhemuodon (yksinhuoltaja – ydinperhe), koulutuksen (ei korkeakoulututkintoa – korkeakoulututkinto), kotitalouden vuosittaisten bruttotulojen (40 000 € / vuosi < 100 000 € / vuosi) ja ammattiaseman osalta (työntekijä – johtaja, esihenkilö, erityisasiantuntija, yrittäjä.) Vertasimme myös asuinympäristön (maaseutu – kaupunki) vaikutusta sekä huoltajien että lasten harrasteliikunnan toteutumiseen. Ristiintaulukoimme valittuihin kysymyksiin saamamme vastaukset jokaisen edellä mainitun sosioekonomisen taustamuuttujan kanssa. Ristiintaulukointi on Alkulan ym. (2002, s. 175) mukaan tiedon esittämisen perustapa, joka kuvaa valittujen muuttujien yhteyksiä selvästi ja havainnollisesti. Vilka (2021, s. 145) mainitsee lisäksi, että ristiintaulukoinnin avulla on mahdollista löytää kahden tai useamman muuttujan välisiä riippuvuuksia. Riippuvuudella tarkoitetaan sitä, että jokin muuttuja vaikuttaa toiseen muuttujaan.

7 TULOKSET

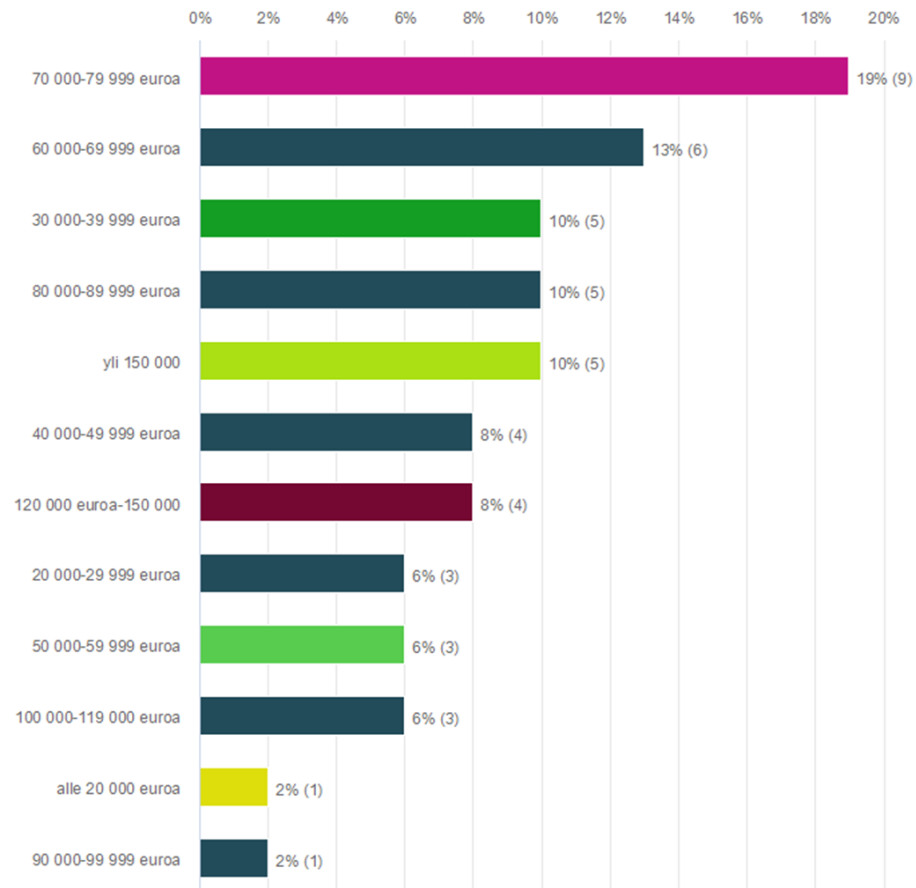
7.1 Vastaajien taustatiedot

Kyselyyn vastasi 49 henkilöä, joista 42 oli perheen äitejä, 6 perheen isää ja 1 muu huoltaja. Lähes kaikki vastaajat (95,3 %), ovat yli 30-vuotiaita. 67,4 prosenttia vastaajista on avioliitossa, 26,5 % avoliitossa, naimattomia on 4,1 % ja eronneita 2 %.

Suurin osa vastaajista (83,7 %), oli vastaushetkellä työelämässä ja heistä (59,2 %) työntekijän roolissa. Ainoastaan kaksi prosenttia vastaajista kertoi olevansa työtön. 8,2 % oli perhe- tai hoitovapaalla, kotiäitinä tai sairauden takia työttömänä. Suurimmalla osalla vastaajista oli joko ammattikorkeakoulu- tai yliopistotutkinto (67,3 %).

7.1.1 Taloudellinen tilanne

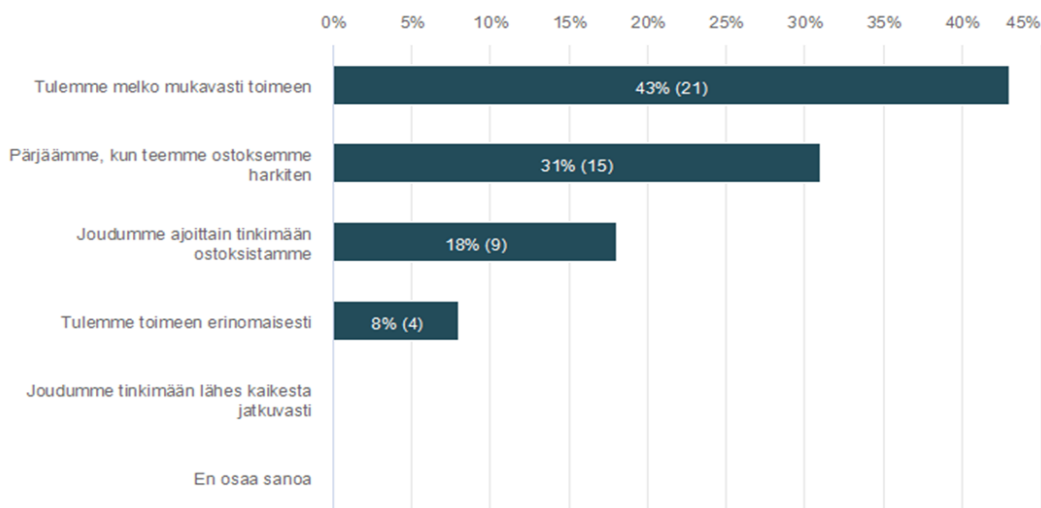
Vastaajia pyydettiin arvioimaan taloudellista tilannettaan vuoden 2021 bruttotuloina. Bruttotuloilla tarkoitetaan kotitalouden yhteenlaskettuja tuloja palkka-, yrittäjä- ja omaisuustuloista, sekä tulonsiirroista, veroja vähentämättä. Kuviossa 7 on kuvattu, kuinka tulot jakautuivat kyselyyn vastanneissa kotitalouksissa.

Kuvio 7. Perheiden bruttotulot vuonna 2021

Suurimmalla osalla perheistä kokonaistulot sijoittuvat 60 000–80 000 euron välille (30,7 %). 18,3 %:lla tulot ovat alle 40 000 euroa vuodessa. Joukossa on mukana myös perheitä, joiden tulot ovat yli 120 000 euroa vuodessa (18,4 %).

Kuviosta 8 käy ilmi perheiden subjektiivinen käsitys omasta taloudellisesta tilanteestaan. Yli puolet eli 51 % kertoo tulevansa melko mukavasti tai erinomaisesti toimeen. 18,4 % kertoo joutuvansa ajoittain tinkimään ostoksistaan.

Kuvio 8. Perheen taloudellinen tilanne oman arvion mukaan

7.1.2 Asuminen

Suurin osa (75,5 %) perheistä asuu suuren kaupungin lähiössä tai muulla vastaavalla alueella kaupungin laidalla. Pienemmän kaupungin tai kylän harvaanasutulla laita-alueella, tai maaseudulla, asuu 18,4 % perheistä. Loput (6,1 %) asuvat pienemmän kaupungin tai kylän keskustassa. Lähes kaikilla (89,8 %) vastaajista on omistusasunto. Vuokralla asuvia on 10,2 %.

Valtaosassa (93,8 %) perheistä on kaksi huoltajaa. 83,7 %:lla on joko kaksi tai kolme alle 18-vuotiasta lasta kotitaloudessaan. Yksilapsisia kotitalouksia on 10,2 % ja 6,1 %:lla perheistä lapsia on neljä tai enemmän.

7.1.3 Arkiliikunta

81,6 % perheistä kokee, että liikkuminen on luonnollinen osa heidän elämäänsä. Enemmistö (85,7 %) kertoo myös liikkuvansa perheenä yhdessä. Taulukosta 2 käy ilmi, millä tavoin perheen huoltajat kulkevat työmatkansa. Enemmistö (83,7 %) käyttää työmatkoihin omaa autoa.

Taulukko 2. Huoltajien työmatka

	n	Prosentti
Oma auto	41	83,7 %
Julkinen liikenne	14	28,6 %
Pyörä	12	24,5 %
Kävely	2	4,1 %
Joku muu, mikä?	0	0,0 %

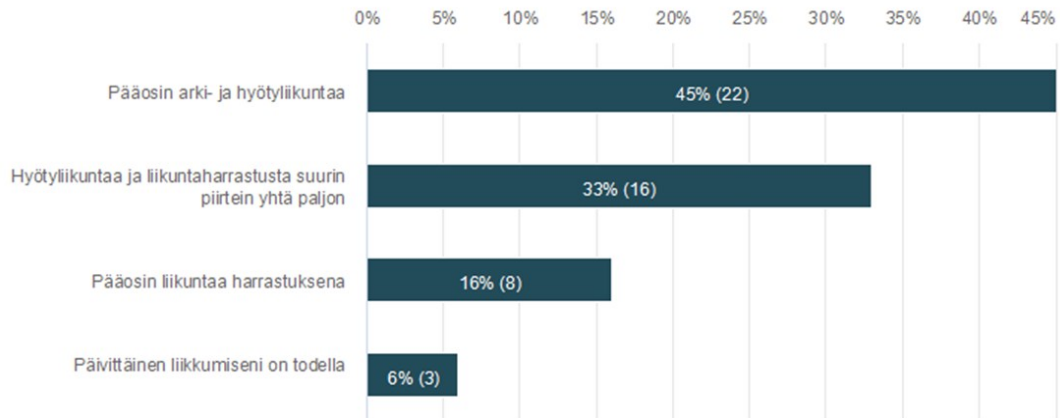
Taulukosta 3 selviää, millä tavoin perheen ensiluokkalaiset kulkevat koulumatkansa. 67,3 % ensiluokkalaisista kävelee koulumatkansa ja 8,2 % vanhemmista kertoo kuljettavansa itse lapsensa kouluun.

Taulukko 3. Ensiluokkalaisten koulumatka

	n	Prosentti
Kävely	33	67,3 %
Pyörä	4	8,2 %
Julkinen liikenne	1	2,0 %
Koulukuljetus	7	14,3 %
Joku muu, mikä?	4	8,2 %

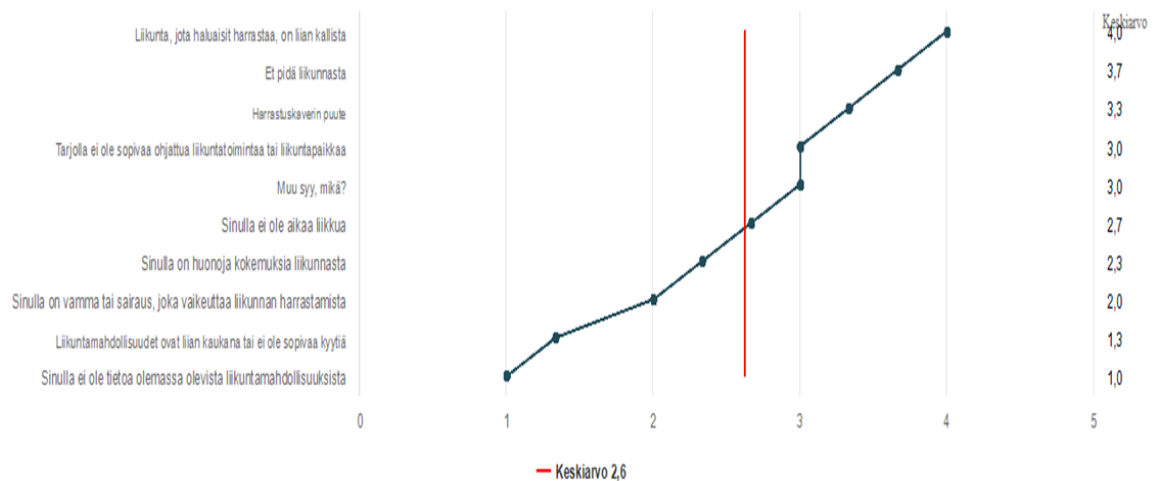
7.2 Fyysinen aktiivisuus ja harrastustoiminta

Päivittäinen fyysisen aktiivisuuden kokonaismäärä kertyy arki- hyötyliikunnasta (välimatkojen kulkeminen kävellen tai pyöräillen, pihatyöt, marjastus/sienestys ja niin edelleen) ja erikseen harrastetusta liikunnasta ja urheilusta (kuntosali, tietyn lajin treenaaminen, kilpaurheilu). Pyysimme vastaajia arvioimaan heidän kokonaisliikuntamääräänsä. Kuvio 9 havainnollistaa, että 45 %:lla vastaajista liikunta on pääsääntöisesti arki- ja hyötyliikuntaa. Vastaajista 33 %:lla hyötyliikuntaa, ja liikunnan harrastamista, on suurin piirtein yhtä paljon. Ainoastaan kuusi prosenttia vastaajista toteaa liikkumisen olevan todella vähäistä. Kuvio 10 kertoo, kuinka merkittäviä syitä vähäiseen liikkumiseen siinä mainitut asiat ovat. (1 = ei merkittävä, 5 = todella merkittävä.)

Kuvio 9. Vastaajien kokonaisliikuntamäärä

Kuviossa 10 mainitaan syitä huoltajien vähäiseen liikkumiseen.

Kuvio 10. Syitä vähäiseen liikkumiseen

59,2 % vastaajista ei kuulu maksulliseen urheiluseuraan, eikä heillä ole myöskään maksettua jäsenyyttä, esimerkiksi kuntosalille. Suurin yksittäinen syy tähän on se, että vastaajalla on sellainen harrastus, josta ei tarvitse maksaa. Muista syistä esille nousi erityisesti ajanpuute. Suurin osaa (57,1 %), liikuntaa harrastavista liikkuu 2–4 kertaa viikossa. Harvemmin kuin kerran viikossa liikkuvia on 10,2 %. Vastaajat harrastavat monia eri liikuntamuotoja. Liikuntalajeista mainittiin kävely, juoksu, kuntosali, pyöräily, uinti, hiihto, mailapelit ja erilaiset ohjatut ryhmäliikuntatunnit. Muista harrastuksista mainittiin lukeminen, metsästys, kalastus, sienestys, retkeily ja neulominen.

7.3 Liikunta lapsuudessa

Vastaajista 73,5 % kertoo, että heidän lapsuuden kodissaan harrastettiin liikuntaa. Kotoa saatua liikkumisen mallia pidetään erittäin merkityksellisenä. Peräti 65,3 % vastaajista kertoo sillä olevan myös vaikutusta siihen, kuinka itse vanhempana toimii. Kysyimme heiltä myös, että millä tavoin asia on heihin vaikuttanut. Taulukossa 4 avoimeen kysymykseen saamiamme vastauksia.

Taulukko 4. Vastauksia avoimeen kysymykseen

Lapsuuden kodista saadun liikkumisen mallin vaikutus omaan toimintaan
Tuetaan lapsen harrastamista
Hyötyliikuntaa paljon, lyhyet matkat kävellen/pyöräillen.
Meillä liikkuminen on itsestäänselvyys. Mieluummin ulkoilu kuin digitaalinen elämä. Harrastukset kehittää lasta ja edesauttaa terveelliseen elämäntapaan.
Liikuimme metsässä ja teimme hiihtoretkiä, luistelu päiviä ym. Tanssi oli harrastukseni ja siitä saatu hyvän olon haluan myös lapsilleni mahdollistaa
Arki liikunnan helppous ja monipuolisuus
Talvilajien harrastaminen ja työmatkapyöräily mahdollisuuksien mukaan sekä uimassa käyminen ovat tapoina periytyneet.
Kotoonta opittu arkiliikunta ja liikunnan arvostus ovat arvoina tarttuneet ja ne pyrin siirtämään lapsilleni
Ajattelen samalla tavoin kuin lapsuuden kodissani, että lapsella tulee olla ainakin yksi liikunnallinen harrastus muun arkiliikkumisen lisäksi. Suhtaudun myös hyvin positiivisesti ja kannustavasti tervehenkiseen kilpaurheilun oman kilpaurheilutaustani myötä.
Vanhempien positiivinen kannustaminen liikkumiseen ja yhdessä tekemiseen, paljon liikuimme yhdessä perheen kesken. Ei ollut varaa maksullisiin harrastuksiin.
Kotona isä halusi, että olisi liikuntaharrastus sekä musiikkiharrastus. Samaan pyri itse lapseni kanssa.
Olen kannustanut omia lapsia harrastamaan liikuntaa, toisin kuin omassa lapsuudessa minua kannustettiin.
Kotona harrastettiin vähän liikuntaa. Olisi voitu liikkua myös enemmän. Halu liikkua on. Kotoa en kuitenkaan saanut aktiivisen urheilun/ liikkumisen mallia.
Ajat olivat 80-luvulla niin toiset. Lasten luonnollinen elämäntapa oli liikunnallinen, kaikki vapaa-aika juostiin hippapelejä ulkona tai kiipeiltiin metsässä. Ei silloin juuri kukaan käynyt missään maksetuissa urheiluharrastuksissa eikä sellaisia ollut tarjolla-kaan.
Kehotan ja kannustan liikkumaan ja koittamaan eri lajeja.
Kotona omat vanhemmat liikkuneet metsässä ym. hyötyliikuntaa, tämä myös itselle tärkeää. Omat vanhemmat muuten liikkuneet vain vähän, ei esimerkkiä itse saanut.
Vanhemmat liikkuiivat ja harrasti myös vapaa-ajalla liikuntaa

Liikunta ja liikkuminen on aina ollut luonnollinen osa elämäni ja on sitä myös omilla lapsillani.
Lapsuudessa ei ollut varaa kalliisiin liikuntaharrastuksiin. Haluaisin tarjota omille lapsilleni mahdollisuuden harrastaa mieluista liikuntaa.
meillä on aina opetettu, kannustettu ja kehoitettu liikkumaan ja urheilemaan. vanhempani tukevat omienikin lasten urheilua.
Kannustus, mahdollistettiin monipuolinen liikunta ja oikealaiset välineet
Esimerkiksi koulumatkat olen itse kulkenut aina jalan tai pyörällä. Omille lapsille haluaa myös opettaa hyötyliikuntaa niin, ettei autolla viedä kouluun, vaikka olisi usein mahdollisuus. Myös lapsen itse valitsevat harrastukset sisältyvät arkeen. Itse olen myös saanut valita lapsena lajit, joita harrastaa, en ole kokenut painostusta vanhempien osalta harrastuksia kohtaan, enkä halua niitä omillekaan lapsilleni tuottaa. Kannustusta kylläkin johonkin urheiluharrastukseen, mitä olen saanut myös itse vanhemmiltani.
olen kannustanut liikkumaan lapsiani enemmän kuin lapsuuden kodissa kannustettiin minua.
Isäni harrasti aktiivisesti urheilulajeja, enkä koe urheiluharrastuksia mitenkään mahdollomina vaihtoehtoina itsellenikään. Arjessa pyrin panostamaan hyötyliikuntaan, sillä tällä hetkellä se tuntuu olevan ainoa keino toteuttaa liikuntaa hektisessä lapsiarjessa.
Liikunta on normaali arkirutiini
Vaikka kannustankin lapsia liikkumaan, ei kuitenkaan kiinnosta esim. pelata pallopelejä heidän kanssaan tai kuskata liikuntaharrastuksiin. Kannustan lähellä oleviin liikuntaharrastuksiin, josta on minulle mahdollisimman vähän vaivaa
Haluan kannustaa omia lapsiani liikkumaan
Teimme kaikki liikkumismuodot yhdessä tekemällä ja kannustamme toisemme. Ja olen aina ollut liikkuvaa sorttia.

7.4 Perheen ensiluokkalaisten liikkuminen

Taulukossa 5 näkyy perheen ensiluokkalaisten liikunta-aktiivisuus prosenttiosuuksina.

Taulukko 5. Perheen ensiluokkalaisten liikunta-aktiivisuus

	n	Prosentti
Pääasiassa arki- ja hyötyliikunta	26	53,1 %
Pääasiassa ohjattu harrasteliikunta	5	10,2 %
Arkiliikunta ja ohjattu harrasteliikunta suurin piirtein yhtä paljon	18	36,7 %
Lapseni päivittäinen liikkuminen on vähäistä	0	0,0 %

Urheilu- tai liikuntaseuran järjestämissä harjoituksissa, kilpailuissa tai otteluissa, liikkuu kerran tai useamman kerran viikossa 38 % ensiluokkalaisista, päivittäin 6,1 %. 64,6 prosenttia ensiluokkalaisista ei käy koskaan muun seuran tai kerhon järjestämissä liikuntatilaisuuksissa (esim. partio, seurakunta, kyläyhdistys). Koulun järjestämässä erillisessä liikuntakerhossa käy kerran, tai useamman kerran viikossa 20,8 % ensiluokkalaisista, päivittäin 10,4 %. 64,6 % ei käy liikuntakerhoissa koskaan.

Liikunta-alan (esim. kuntokeskukset, sisäliikuntapuistot, laskettelukeskukset, ratsastustallit, tanssiopistot) järjestämissä tilaisuuksissa käy kerran kuukaudessa tai harvemmin 44,9 % ensiluokkalaisista. 36,7 % ei käy kyseisissä tilaisuuksissa koskaan. Omaehtoisesti eri tavoilla liikkuu päivittäin tai useamman kerran viikossa, peräti 95,9 % ekaluokkalaisista. Vanhempien tai muiden huoltajien kanssa, 75 % ensiluokkalaisista liikkuu, joko kerran tai useamman kerran viikossa.

79,6 % vanhemmista kertoo osallistuvansa ensiluokkalaisensa harrastukseen. Osallistumisella tarkoitetaan harrastukseen kuljettamista, mukanaoloa ohjaajana tai valmentajana, tai kentän reunalla harjoitusten katselemista. 77,6 % ensiluokkalaisista kuuluu jäsenmaksulliseen urheiluseuraan tai hänellä on jokin maksettu jäsenyys. 22,4 % ei kuulu mihinkään maksulliseen toimintaan. Syitä tähän ovat esimerkiksi ajan puute ja pitkät kuljetusmatkat harrastusten pariin. Osa lapsista ei ole vielä löytänyt itselleen mieleistä lajia ja liikuntaharrastukset koetaan liian sitovina ja työläinä. Myös se, että joku toinen harrastus on kallis, rajoittaa maksullisiin liikuntaharrastuksiin osallistumista. Lähes puolet (49 %) ensiluokkalaisista harrastaa liikuntaa 2–4 kertaa viikossa. Harvemmin kuin kerran viikossa tai ei ollenkaan harrastavia lapsia on ainoastaan 4 %. Huomion arvoista on myös se, että lähes päivittäin liikuntaa harrastavia lapsia on melkein 30 %.

Taulukossa 6 näkyy prosenttiosuuksina, millaista ensiluokkalaisen liikuntaharrastuksen tulisi olla eli kuinka toivottavana vanhempi pitää siinä esille tulevia asioita. (1 = ei toivottava, 5 = toivottava.)

Taulukko 6. Vanhempien mielestä lapsen harrastuksen kannalta tärkeimmät asiat

	1	2	3	4	5	Kes- kiarvo	Medi- aani
Harrastus on edullinen	0,0	6,1	28,6	30,6	34,7	3,9	4,0
Harrastus on kiva	2,0	0,0	0,0	4,1	93,9	4,9	5,0
Ohjaus / valmennus on laadultaan hyvää	2,0	0,0	4,1	28,6	65,3	4,6	5,0
Harrastus opettaa liikkumaan	2,1	0,0	2,1	16,7	79,1	4,7	5,0
Harrastus on mielekäs ajanviettotapa	2,0	0,0	0,0	12,3	85,7	4,8	5,0
Ensiluokkalaiseni ei tarvitse olla yksin	4,1	6,1	14,3	34,7	40,8	4,0	4,0
Harrastuksen kautta ensiluokkalaiseni saa kavereita	2,0	4,1	16,3	28,6	49,0	4,2	4,0
Ensiluokkalaiseni ei tarvitse kyyditystä harrastukseen	22,4	20,4	32,7	6,1	18,4	2,8	3,0

Lähes kaikki vastaajat toivoivat, että lapsen harrastus olisi ensisijaisesti kiva. Harrastuksesta toivottiin lisäksi, että se olisi mielekäs ajanviettotapa, opettaisi liikkumaan ja ohjaus olisi laadultaan hyvää. Vanhemmat kokivat, että harrastuksen mukanaan tuomat kaverit ja myös yksinäisyyden vähentyminen ovat tärkeitä asioita. Harrastuksen edullisuutta pidettiin melko toivottavana. Kyydin tarvitsemista harrastukseen sen sijaan ei koettu kovin merkittävänä asiana.

7.5 Taloudellisen tilanteen vaikutukset liikunnan harrastamiseen

79,6 % vastaajista kertoo, että heidän ei ole tarvinnut luopua liikunnan harrastamisesta taloudellisen tilanteensa takia. Kuitenkin 20,4 % vastaajista kertoo joutuneensa luopumaan taloudellisten syiden vuoksi, ainakin osittain, liikkumiseen liittyvistä asioista. Osa vanhemmista on luopunut esimerkiksi omista maksullisista harrastuksistaan mahdollistaakseen lapsille harrastamisen. Perheissä, joissa on useampi lapsi, on jouduttu luopumaan maksullisista harrastuksista kokonaan. Esimerkiksi uimakoulua ei ole ollut varaa kustantaa kahdelle lapselle, ja myös jalkapallo- sekä sählymaksut urheiluseuroissa, ovat olleet monille liian kalliita. Vanhemmat kertovat, että heikko rahatilanne on vaikuttanut

negatiivisesti myös lapsiin, koska he ovat joutuneet luopumaan omista harrastuksistaan. Osa vanhemmista joutuu myös itse miettimään koko ajan, et mitä voi ja pystyy tekemään.

Lähes kaikki eli 94 % (n=45) perheistä haluavat harrastaa ja liikkua, vaikka heidän taloudellinen tilanteensa olisikin haastava. Vain 6 % ilmoittaa (n=3), että eivät liiku. Tällaisessa tilanteessa perheet panostavat erityisesti sellaisiin liikuntamuotoihin, jotka ovat ilmaisia. Vastauksissa todetaan, että kotona ja pihalla liikkuminen onnistuisi edelleen, vaikka taloudellinen tilanne heikkenisi. Liikunta ei vaadi aina paljon rahaa, hyötyliikuntaa esimerkiksi ulkoilu, pyöräily yms. voi harrastaa ilmaiseksi. Muista ilmaisista liikuntamuodoista mainitaan pihapelit, metsäretket, leikkipuistot, pallopelit, koiran ulkoilutus, kävely, lenkkeily, geokätköily, frisbeegolf, kesällä uinti ja talvella hiihto sekä luistelu.

Vastauksissa tuodaan esille, että esimerkiksi seurakunnilla on myös ilmaista kerhotarjontaa. Vanhemmat pyrkivät mahdollistamaan lastensa harrastamisen panostamalla kävelyyn ja kotijumppaan, joista ei tarvitse maksaa. Lasten liikkuminen koetaan tärkeänä ja se pyritään mahdollistamaan erilaisilla keinoilla.

Pyrimme priorisoimaan lasten harrastukset perheen kuluissa, vähennämme mahdollisuuksien mukaan ensin muusta kulutuksesta. Jos taloudellisen tilanteen takia joutuisimme lopettamaan lasten harrastukset, etsisimme edullisempia vaihtoehtoja ja lisäisimme ilmaista liikkumista perheen kesken.

7.6 Liikuntaan liittyvät tuet ja avustukset

85,7 % vastaajista toivoisi, että lapsille olisi tarjolla enemmän maksuttomia liikunnan harrastamismahdollisuuksia. Liikunnan harrastamiseen saatavilla olevista erilaisista tukimahdollisuuksista epätietoisia oli peräti 91,8 % vastaajista. Loput 8,2 %, jotka olivat tietoisia tukimahdollisuuksista, olivat saaneet tiedon koulusta, päiväkodista tai lehdistä. Liikuntavälineiden hankintaan tai harrastusmaksuihin apua on saanut 6,1 % vastaajista. Tuki on ollut pääasiassa rahallista, ja se on saatu isovanhemmilta.

Kysyimme myös, minkä liikunnallisen harrastusmahdollisuuden vanhempi tarjoaisi lapselleen, jos hänen ei tarvitsisi lainkaan miettiä taloudellisia asioita. Vastauksissa ratsastus ja moottoriurheilu mainittiin useampaan kertaan. Muita mainittuja lajeja olivat laskettelu,

jääkiekko, telinevoimistelu, seuratason joukkueurheilu, uimakoulu, muodostelmaluistelu ja tanssi. Vastauksissa korostui myös, että tärkeintä on se, mitä lapsi itse haluaa harrastaa ja mikä häntä kiinnostaa. Esiin nousi, että vanhempi kokee merkityksekkäänä panostaa lapsen liikuntaan. Vanhempi on valmis samalla vähentämään itseltään maksullisia liikuntamuotoja, jotta lapsella on mahdollisuus harrastaa.

Ajanpuute ja jaksaminen mainittiin, koska esimerkiksi vauvaperheessä lasten harrastuksiin kускаaminen tuntuu usein raskaalta. Lisäksi toivottiin ryhmäliikuntalajeja, joissa erityislapsen tuentarve voitaisiin huomioida. Osalla oli myös aito halu auttaa heikommassa asemassa olevia perheitä.

Me voimme tarjota lapsille maksullisia harrastuksia, mutta toivoisimme, että tarjolla olisi monipuolisesti edullisia/ilmaisia/tuettuja harrastuksia myös vähävaraisille lapsiperheille. Osallistuisimme mielellämme näiden yhteisvastuulliseen rahoittamiseen esimerkiksi varojen/keräysten kautta.

7.7 Kyselyn viimeiset kysymykset

Kyselylomakkeen lopussa esitimme erilaisia aihepiiriin liittyviä kysymyksiä. Tiedustelimme muun muassa, olisiko oppaasta, jossa kerrotaan tahoista, joiden kautta on mahdollisuus saada taloudellista apua lasten harrastusmaksuihin ja -välineisiin, vastaajille hyötyä. 62,5 % vastaajista totesi, että sellainen voisi olla hyödyllinen.

Ajankohtaisuuteen liittyen kysyimme myös, että jos hallituksen kaavailema ylimääräinen lapsilisä tulisi maksuun vuoden 2022 lopulla, mihin perheet sen ensisijaisesti käyttäisivät. Eduskunta hyväksyi 23.11.2022 hallituksen esityksen lapsilisälain väliaikaisesta muutoksesta (HE 235/2022), jonka mukaan joulukuun 2022 lapsilisät maksettiin 23.12.2022 kaksinkertaisina. Normaalisti lapsilisä on tuloa, joka otetaan huomioon toimeentulotukea myönnettäessä. Lapsilisälakiin ja toimeentulotuesta annettuun lakiin tehtiin väliaikainen muutos. Joulukuussa maksettava ylimääräinen lapsilisä oli näin ollen etuoikeutettua tuloa, joka ei vaikuttanut toimeentulotukeen, eikä edellyttänyt ylimääräisiä toimenpiteitä toimeentulotuen osalta. Lait olivat voimassa 1.12.2022–31.12.2022 (Eduskunta. 2022; Kela, 2022.) Vastauksissa ilmeni, että ylimääräinen lapsilisä on monelle perheelle hyvin tarpeellinen ja se tullaan käyttämään arkisten menojen lisäksi lasten harrastusmenoihin.

Kysyimme myös, millaisia ajatuksia kyselyyn vastaaminen herätti. Kysymykseen: ”Aiheuttiko tähän tutkimukseen osallistuminen pohdintoja tai oivalluksia, jotka liittyvät oman perheen liikuntatottumuksiin?” vastaajista 21,3 % oli sitä mieltä, että uusia ajatuksia oli syntynyt. ”On tärkeää, että lapset liikkuvat ja harrastavat. Ilmaiseksi voi myös liikkua monipuolisesti, kun vain lähtee liikkumaan. Lapsen kanssa pitäisi yhdessä harrastaa enemmän, ja myös omaa liikkumista voisi lisätä.” Todettiin myös, että voisi säästää jostakin muusta kuin lapsen liikuntaharrastuksesta.

Kysyttäessä tuleeko osallistuminen tutkimukseen muuttamaan jotain oman perheen nykyisissä liikuntatavoissa. 14,9 % vastasi kyllä. Vastanneet toivoivat jatkossa kannustavansa lapsia enemmän liikkumaan. Myös yhteiseen liikkumiseen perheenä haluttiin panna nostaa tulevaisuudessa enemmän ja liikkua monipuolisesti yhdessä.

8 TULOSTEN ANALYYSI

8.1 Perhemuodon vaikutus

Vertasimme ristiintaulukoimalla perhemuodon (yksinhuoltajaperhe - ydinperhe) vaikutusta lasten ja huoltajien liikunnan toteutumiseen. Yksinhuoltajaperheiden huoltajista 33 % ja ydinperheiden huoltajista 85 % vastasi liikkumisen olevan luonnollinen osa perheiden elämää eli ero on huomattava. Lisäksi yksinhuoltajaperheiden huoltajista 67 % kertoi perheen liikkumisen olevan satunnaista, kun ydinperheissä vastaava prosenttiosuus oli vain 13. Saamissamme tuloksissa täytyy kuitenkin huomioida, että kyselyyn vastanneissa yksinhuoltajat olivat huomattavasti aliedustettuina (n=3) verrattuna ydinperheiden huoltajiin, joita oli 46.

Vertasimme vanhempien ja lasten yhdessä liikkumisen eroja yksinhuoltajaperheiden ja ydinperheiden välillä. Yksinhuoltajaperheiden huoltajista kaikki vastasivat liikkuvansa lastensa kanssa yhdessä. Ydinperheissä vastaava prosenttiluku oli 84. Myös Pyykkösen (2019, s. 72) pro gradu -tutkielman tuloksissa yksinhuoltajaperheiden vanhemmat ilmoittivat 6,4 % enemmän perheen yhteistä liikuntaharrastamista kuin ydinperheen huoltajat

(15,8 %). Hakasen ym. (2018, s. 24) tutkimuksen mukaan 78 % 7–11 vuotiaista lapsista liikkui kerran tai useammin viikossa yhdessä vanhempiansa kanssa. Hakasen tutkimuksessa ei kuitenkaan eroteltu perheitä perhemuodon perusteella. Sillä, että lapset ja vanhemmat liikkuvat yhdessä, on osoitettu esimerkiksi Kasevan ym. (2017) poikkileikkaus- ja pitkittäistutkimuksissa, joissa tutkittiin vanhempien fyysisen aktiivisuuden yhteyksiä heidän lastensa fyysiseen aktiivisuuteen, olevan vahva yhteys lasten liikunta-aktiivisuuden elämänkulun myöhemmissä vaiheissa. Myös Myllyniemi (2012, s. 57) mainitsee, että lapsuudenperheen yhteisillä liikuntaharrastuksilla on merkittävä vaikutus lapsen myöhempään liikuntamääriin. Hänen mukaansa tämä pitää erityisen hyvin paikkansa kuntoliikunnan kohdalla: lapset, jotka tulevat perheistä, joiden perheissä on harrastettu kuntoliikuntaa, ovat edelleen selvästi muita aktiivisempia kuntoilijoita. Yhteinen liikunta siis vaikuttaa myöhempään liikunta-aktiivisuuteen enemmän kuin pelkästään aikuisen oma liikuntaharrastus.

Yksinhuoltajista 33,4 % vastasi liikkumisensa olevan pääasiassa arki- ja hyötyliikuntaa ja 33,3 %:lla liikkuminen oli arki- ja hyötyliikuntaa ja harrasteliikuntaa yhtä paljon. Ydinperheissä pääosin arki- ja hyötyliikuntaa harrastavien osuus oli 46,7 %, pääosin harrasteliikuntaa 17,8 %, ja hyötyliikuntaa ja harrasteliikuntaa yhtä paljon 31,1 %. Suurin ero yksinhuoltajien ja ydinperheiden huoltajien liikunnan harrastamisessa ilmeni niiden osalta, jotka ilmoittivat liikkumisensa olevan todella vähäistä. Prosenttiosuus yksinhuoltajien osalta oli 33,3, kun ydinperheissä vähän liikkuvien osuus oli vain 4,4 %. Syitä vähäiselle liikkumiselle yksinhuoltajat ilmoittivat olevan muun muassa sen, että liikuntamahdollisuudet ovat liian kaukana tai ei ole sopivaa kyytiä.

33 % yksinhuoltajista vastasi liikkuvansa päivittäin, mutta vastaavasti 67 % liikkuu harvemmin kuin kerran viikossa. 11 % ydinperheen huoltajista kertoo liikkuvansa lähes päivittäin, 60 prosenttia 2–4 kertaa viikossa ja 17,8 % kerran viikossa. Ydinperheiden huoltajat näyttävät siis tutkimuksemme perusteella liikkuvan huomattavasti yksinhuoltajaperheen huoltajia useammin.

Tutkimuksemme vastanneista yksinhuoltajista kukaan ei kuulunut jäsenmaksulliseen seuraan, eikä heillä myöskään ollut maksullista kuntosalijäsenyyttä. Ydinperheissä 44 % ilmoitti, että heillä oli joko maksullinen seurajäsenyys tai kuntosalijäsenyys. Yksinhuoltajat ilmoittivat syiksi muun muassa, että heillä oli joko ilmainen harrastus tai he eivät

harrastaneet lainkaan liikuntaa. Ydinperheiden huoltajilla merkittävimpiä syitä olivat, että heillä oli ilmainen liikuntaharrastus tai jäsenmaksut ovat liian suuria.

Yksinhuoltajien vastauksista selviää, että heillä että lapsuuden kodista saatu liikkumisen malli vaikuttaa omaan toimintaan vanhempana 100 prosenttisesti. Yksinhuoltajat kertovat toteuttavansa kotoa saatua arki- ja hyötyliikunnan mallia, koska he kokevat sen hektisen lapsiarjen keskellä helpoimmaksi. Ydinperheen vanhemmilla huomattavasti pienempi osuus eli 62 % kertoo kotoa saadun mallin vaikuttavan omaan vanhemmuuteen.

Yksinhuoltajaperheiden huoltajien vastauksista kävi ilmi, että heidän lastensa liikunta on 100 prosenttisesti arki- tai hyötyliikuntaa. Ydinperheissä 51 % lasten liikunnasta oli pääasiassa arki- tai hyötyliikuntaa ja 38 % ilmoitti lastensa harrastavan arki- ja hyötyliikuntaa sekä harrasteliikuntaa samassa suhteessa. Lehdon ym. (2009, s. 262) tutkimuksen, jossa tutkittiin perheen sosioekonomisen aseman ja perherakenteen yhteyksiä alakouluikäisten lasten terveellisiin elintapoihin, tulokset (ydinperheeseen kuulumisen lisäksi todennäköisyyttä lasten säännöllisempään liikunnan harrastamiseen), ovat tutkimuksemme tulosten kanssa samansuuntaisia. Perherakenteen ja lapsen liikunnan harrastamisen yhteydestä on kuitenkin olemassa ristiiriitaisia tuloksia. Esimerkiksi Linqvistin ym. (2009) tutkimuksen tuloksissa nousi esiin yksinhuoltajaperheiden lasten korkea fyysinen aktiivisuus.

Yhdelläkään yksinhuoltajaperheen lapsista ei ollut maksullista liikuntaharrastusta, mutta ydinperheiden lapsista 82 %:lla vastaavasti oli maksullinen urheiluseura- tai kuntosalijäsenyys. Taulukossa 7 näkyy huoltajien ilmoittamia syitä maksullisen liikuntaharrastuksen puuttumiseen.

Taulukko 7. Syitä siihen, ettei lapsella ole maksullista liikuntaharrastusta

Vastausvaihtoehdot	Miksi lapsella ei ole maksullista liikuntaharrastusta?
Joku muu syy, mikä?	Lapsi ei ole löytänyt mieleistä lajia
Joku muu syy, mikä?	Lapsellani on ADHD, jonka olen kokenut vaikeuttavan harrastuksissa toimimista. Yritetään saada tilanne ensin tasapainoon, sitten kokeilemme uudestaan jotain harrastusta.
Joku muu syy, mikä?	Aika ei riitä kuljettamaan lasta, tosin ei ole kyllä halunnutkaan mitään erikoisempaa

Joku muu syy, mikä?	Lapsella ei ole vielä tiettyä harrastusta
Joku muu syy, mikä?	At the moment she is in Piano classes, which are expensive.
Joku muu syy, mikä?	Pitkät välimatkat harrastuksiin
Joku muu syy, mikä?	Liian sitovia ja työläitä
Joku muu syy, mikä?	Vuorotyö ja välimatkat rajoittaa

Bergin ja Salasuon (2017) tutkimusanalyysissä, jossa he tarkastelivat vanhempien, valmentajien ja seuratoimijoiden käsityksiä seuratoimintaan liitetyistä odotuksista ja arvostuksista, todetaan, että lasten ja nuorten ohjattu liikunta ja vanhempien sosioekonominen asema ovat yhteydessä kokemukseen yhteiskuntaluokasta. Heidän mukaansa monet paremmassa sosioekonomisessa asemassa olevista vanhemmista näkevät ohjatun liikunnan harrastamisen ja korkeat harrastuskustannukset symbolisena tapana erottua ja viestiä siitä, että vanhemmat toteuttavat vastuullista vanhemmuutta. Korkeat harrastuskustannukset ja valmius niiden maksamiseen ovat keino erottua ”toisista” vanhemmista, jotka eivät paneudu samalla tavalla ja samanlaisella intensiteetillä lapsiensa vapaa-aikaan. Analyysin haastattelussa ”toiset” rakentaa eroa ihmisiin, jotka edustavat paremmassa sosioekonomisessa asemassa olevien vanhempien mielestä muita yhteiskuntaluokkia, kuuluvat etnisiin vähemmistöihin tai ovat esimerkiksi yksinhuoltajia.

33 % tutkimuksemme yksinhuoltajista ilmoittaa, että on joutunut luopumaan joko omasta tai lapsensa harrastuksesta haastavan taloudellisen tilanteen vuoksi, kun ydinperheissä vastaava osuus on vain 18 %. Kaikki yksinhuoltajat vastasivat kuitenkin harrastavansa jonkinlaista liikuntaa, vaikka perheellä olisi taloudellisesti haastavaa. Ydinperheissä liikunnan harrastamisen osuus taloudellisesti haastavassa tilanteessa oli hiukan alhaisempi eli 93 %. Kiilin (1999) mukaan yksinhuoltajat panostavat mahdollisuuksiensa mukaan lasten harrastuksiin ja tinkivät jostain muusta (Niemelä, 2009, s. 129).

8.2 Huoltajien koulutustason vaikutus

Koulutustasolla (ei korkeakoulutusta – korkeakoulutus) ei tutkimuksemme tuloksissa ollut merkittäviä eroja perheen liikuntaan suhtautumisessa. 81,3 % alemman koulutustason

ja 81,8 % korkeimman koulutustason huoltajista ilmoitti liikunnan olevan luonnollinen osa perheen elämää. Yhdessä perheenä liikkuvia oli alemmassa koulutusryhmässä 81,3 % ja korkeimmassa koulutusryhmässä noin 6 % enemmän (87,9 %).

Tutkimukseemme vastanneista alemman koulutusryhmän huoltajista 37 % ilmoitti, että heillä on joko maksullinen urheiluseura- tai kuntosalijäsenyys. Korkeimman koulutusryhmän osalta osuus oli 6 % suurempi (43 %). Niistä 62,5 %:sta alempaan koulutusluokkaan kuuluvista, joilla jäsenyyttä ei ollut, 10 % vastasi, ettei harrasta liikuntaa, 30 %:lle jäsenmaksut olivat liian kalliita ja 50 %:lla oli ilmainen harrastus. Loput 20 % ilmoittivat, että heillä on jokin muu syy. Korkeimman koulutusryhmän 58 prosenttiosuuteen kuuluneista, joilla ei ollut jäsenyyttä syiksi vastattiin: ei harrasta liikuntaa (10,5 %), jäsenmaksut ovat liian suuria (15,8 %), minulla on ilmainen harrastus (63,2 %) ja jokin muu syy (31,6 %). Muita syitä maksullisen jäsenyyden puuttumiseen olivat muun muassa terveydelliset syyt, ajan puute, vuorotyö ja yksinhuoltajuus.

Tutkimukseemme vastanneista alemman koulutusryhmän huoltajista 50 % liikkui 2–4 kertaa viikossa ja lähes päivittäin liikkuvia oli 18,8 %. Vastaavat osuudet korkeimmin koulutettujen ryhmässä olivat 61 % ja 9 %. Lisäksi korkeammin koulutettujen ryhmässä yli neljä kertaa viikossa liikkuvia oli 6,1 %. Harvemmin kuin kerran viikossa liikkuvia alemmassa ryhmässä oli 18,7 %, kun vastaava osuus korkeammin koulutetuissa oli vain 6 %. Lisäksi molemmissa koulutusryhmissä noin 6 % vastasi liikkumisensa olevan todella vähäistä. Taulukosta 8 ilmenevät koulutusryhmittäiset viikoittaisen arki- ja hyötyliikunnan sekä harrasteliikunnan prosentuaaliset osuudet.

Taulukko 8. Arki- ja hyötyliikunta sekä harrasteliikunta koulutusryhmittäin

Viikoittainen liikkuminen	Korkea koulu- tustaso		Matala koulu- tustaso		Yh- teensä
	n	Prosentti	n	Prosentti	
Pääosin arki- ja hyötyliikuntaa	16	48,5 %	6	37,5 %	22
Pääosin liikuntaa harrastuksena	6	18,2 %	2	12,5 %	8
Hyötyliikuntaa ja liikuntaharrastusta suurin piirtein yhtä paljon	9	27,3 %	7	43,8 %	16
Päivittäinen liikkumiseni on todella vähäistä	2	6,0 %	1	6,2 %	3
Yhteensä	33		16		49

Haapalan ym. (2016, s. 123) tutkimuksen, jossa tarkasteltiin koulutuksen yhteyttä yksilötason muutoksiin suomalaisten miesten ja naisten fyysisessä kokonaisaktiivisuudessa, tulokset ovat samansuuntaisia opinnäytetyömme tutkimuksen tuloksien kanssa. Heidän tutkimuksessaan alimman koulutusasteen suorittaneilla oli lähes kaksinkertainen riski kuulua vähäisen aktiivisuuden ryhmään verrattuna korkeasti koulutettuihin. Koulutusryhmittäisten erojen selittäjinä fyysisessä aktiivisuudessa heidän tutkimuksessaan olivat erityisesti tulot ja asuinalue. Myös Mäkisen (2010, s. 46) tutkimuksessa kolmasosa tutkimuksen matalasti koulutetuista aikuisista oli fyysisesti passiivisia vapaa-ajalla, eivätkä terveysliikuntasuosituksia täyttäneet heidän kohdallaan. Lisäksi puolet tutkimuksen matalasti koulutetuista oli passiivisia myös työmatkaliikunnassa. Matalasti koulutetut olivat kuitenkin fyysisesti aktiivisempia työssään verrattuna korkeasti koulutettuihin.

Piirtolan ym. (2016) tutkimuksessa jokainen lisäkoulutusvuosi pienensi todennäköisyyttä olla fyysisesti passiivinen. He mainitsevat aikaisempien poikkileikkaustutkimuksien (Groth ym., 2014; Mäkinen ym., 2012; Finger ym., 2012; Droomers ym., 1998; Demarest ym., 2014), joissa on todettu vapaa-ajan fyysisen passiivisuuden olevan yleisempää matalammin koulutettujen keskuudessa, tukevan heidän tutkimuslöydöksiään. Myös Borodulin ym. (2020, s. 160) FinTerveys 2017 -tutkimuksen aineistoon perustuvassa tutkimuksessa korkea-asteen koulutusryhmään kuuluvat harrastivat muita useammin vapaa-ajan liikuntaa.

Pyykkösen (2019, s. 77) pro gradu -tutkielman tuloksissa korkeampi koulutus ennustaa korkeampaa viikoittaista liikuntamäärää. Saarela ym. (2015, s. 56) toteavat useisiin tutkimuksiin (European Commission, 2006; Martinez-Gonzalez ym., 2001; Mäkinen ym., 2011; Mäkinen ym., 2012) viitaten, että korkeammalla koulutuksella on sekä miehillä että naisilla todettu yhteys korkeampaan fyysiseen aktiivisuuteen vapaa-ajalla. Beenackersin ym. (2012) ja Kantomaan ym. (2016) tutkimuksissa puolestaan selvisi, että korkeampi koulutus on yhteydessä runsaampaan vapaa-ajan fyysiseen aktiivisuuteen ja vähäisempään työssä tapahtuvaan liikkumiseen.

Riska (2017) tarkasteli pro gradu -tutkielmassaan sekä lapsuuden että aikuisuuden sosioekonomisen aseman yhteyttä aikuisuuden fyysiseen aktiivisuuteen ja sosioekonomisessa asemassa tapahtuneiden muutosten yhteyttä muutoksiin fyysisessä aktiivisuudessa ikävaiheiden 27 ja 50 välillä. Hänen tutkimuksensa tuloksissa koulutuksella ei ollut missään vaiheessa vaikutusta fyysiseen aktiivisuuteen. Saarela ym. (2015, s. 61) puolestaan toteavat korkeamman koulutuksen vaikutuksen hyötyliikuntaan eroavan fyysisen aktiivisuuden ja vapaa-ajan liikkumisen kaavasta. Hyötyliikunta oli heidän tutkimuksensa, jossa keskityttiin suomalaisten hyötyliikkumisen ja siihen yhteydessä olevien sosiodemografisten tekijöiden kuvaamiseen, perusteella yleisintä toisen asteen suorittaneiden ryhmässä vaikkakin korkeakoulutuilla hyötyliikunta oli pelkän peruskoulun käyneitä yleisempää. Opinnäytetyömme tutkimustulokset erosivat heidän tutkimuksensa tuloksista, sillä 37,5 % matalasti koulutetuista, mutta yli 48 % korkeasti koulutetuista ilmoitti harrastavansa pääosin arki- ja hyötyliikuntaa. Lisäksi 44 % matalasti koulutetuista ja 27,3 % korkeasti koulutetuista vastasi harrastavansa hyötyliikuntaa ja harrasteliikuntaa suurin piirtein yhtä paljon.

62,5 % matalamman koulutusryhmän huoltajista ja 67 % korkeimman koulutusryhmän huoltajista vastaa, että lapsuudenkodista saatu liikkumisen malli vaikuttaa omaan toimintaan vanhempana. Alemman koulutustason huoltajien lapsista 63 % harrasti pääosin arki- ja hyötyliikuntaa, kun osuus korkeammin koulutettujen huoltajien lasten kohdalla oli 49 %. Ohjatun harrasteliikunnan osuus alemmassa koulutusryhmässä oli 6 %, kun se ylemmässä koulutusryhmässä oli 12 %. Lähes päivittäin liikuntaa matalamman koulutusryhmän lapsista harrasti 31,2 %, kun osuus korkeimmin koulutettujen osalta oli 27,3 %. 2–4 kertaa viikossa liikuntaa harrastavia oli matalammassa ryhmässä 43,8 % ja korkeimmassa ryhmässä 51,5 %. Kerran viikossa liikuntaa harrastavien lasten osuus molemmissa

ryhmissä oli noin 18 %. Opinnäytetyömme tutkimuksessa ei siis lasten fyysisen aktiivisuuden kokonaismäärissä ilmennyt merkittäviä eroja vanhempien koulutustaustan perusteella, vaan erot tulivat esiin nimenomaan siinä, että korkeimmin koulutettujen perheiden lapsilla harrasteliikunnan osuus oli suurempi.

Määtäen ym. (2014, s. 72–75) tutkimuksen, jossa tutkittiin vanhempien sosiaalisen tuen ja koulutustason yhteyttä lasten liikuntaan, tulosten perusteella vanhempien korkeammalla koulutustaustalla on merkittävä yhteys siihen, kuinka perheen lapset liikkuvat vapaaajalla. Heidän tutkimuksessaan korkeammin koulutettujen äitien ja isien lapset liikkuvat enemmän viikonloppuisin verrattuna matalammin koulutettujen vanhempien lapsiin. He viittaavat Elstadin (2000) ja Zinneckerin (1995) tutkimuksiin, joissa todettiin, että korkeasti koulutettujen vanhempien arvot ja asenteet liikunnan harrastamista ja yleensäkin terveellisiä elintapoja kohtaan ovat myönteisiä ja tällä voidaan selittää koulutustason positiivista yhteyttä lasten liikuntaan. Nämä arvot ja asenteet siirtyvät lisäksi erilaisten sosiaalisiaatioprosessien välityksellä vanhemmilta lapsille. Myös Kantomaan ym. (2010, s. 33) tutkimuksen tuloksissa vanhempien korkea koulutustaso oli yhteydessä sekä tyttöjen että poikien liikunnalliseen aktiivisuuteen. Lisäksi Mäkisen ym. (2009a) tutkimuksessa lapsuuden sosioekonomisilla olosuhteilla havaittiin olevan sekä suora että välillinen vaikutus aikuisiän sosioekonomisten olosuhteiden ja muun aikuisiän terveyskäyttäytymisen kautta aikuisiän vapaa-ajan fyysisen aktiivisuuden koulutuseroihin.

Ferreiran ym. (2007, s. 129) tutkimuksessa äidin koulutustasolla oli yhteys lasten fyysiseen aktiivisuuteen. Palomäen ym. (2016, s. 96) tutkimuksen, jossa tarkasteltiin, miten vanhempien vapaa-ajan liikunta-aktiivisuus, kehon painoindeksi, koulutus sekä perheen tulot ovat yhteydessä yläkouluikäisten nuorten fyysiseen aktiivisuuteen ja urheiluseura-harrastamiseen, tulosten mukaan taas korkeakoulutettujen isien lapset olivat fyysisesti aktiivisempia.

Lehmuskallion ym. (2015, s. 75) tutkimuksessa puolestaan tuli ilmi, että korkeammin koulutetut vanhemmat tunnistivat koululaisille suunnatut fyysisen aktiivisuuden suositukset vähemmän kouluttautuneita paremmin. Kuitenkin reilu neljännes heidän tutkimukseensa osallistuneista vanhemmista ei ollut niistä lainkaan tietoinen. Kantomaan ym. (2014, s. 29) tutkimuksessa vanhempien koulutustasolla oli suora yhteys nuorten liikunnan harrastamiseen. Mitä korkeampi vanhempien koulutustaso oli, sitä enemmän nuoret

harrastivat liikuntaa. Myös. Lehdon ym. (2009, s. 262) tutkimuksessa tuli ilmi samansuuntaisia tuloksia, eli vastaajavanhemman korkeimpaan koulutusryhmään kuuluminen lisäsi lapsen säännöllisen liikunnan harrastamista.

Tutkimukseemme vastanneista matalamman koulutusryhmän perheiden lapsista 75 % kuului jäsenmaksulliseen urheiluseuraan tai hänellä oli maksullinen kuntosalijäsenyys. Korkeimmassa koulutusryhmässä osuus oli 79 % eli ero ei ole kovin merkittävä. Rautavan (2003, s. 75) ja Palomäen (2016, s. 96) tutkimuksissa sen sijaan korkeakoulutettujen vanhempien lapset harrastivat liikuntaa esimerkiksi urheiluseuroissa huomattavasti todennäköisemmin verrattuna pelkän peruskoulutuksen saaneiden vanhempien lapsiin. Nuorten vapaa-aikatutkimuksessa (Myllyniemi & Berg, 2013, s. 72) puolestaan äidin koulutustasolla oli suoraviivainen yhteys lasten urheiluseurassa harrastamiseen. Tutkimtoa vailla olevien äitien lapsien kohdalla osuus oli 22 %, ammatillisen perustutkinnon suorittaneiden lapsilla 34 %, ylioppilastutkinnon suorittaneilla 40 % ja korkeakoulututkinnon suorittaneiden äitien lapsilla jopa 45 %. Myös Hakasen ym. (2018, s. 27) tutkimuksessa korkeakoulutettujen äitien lapsista 45 % osallistui seuraliikuntaan, kun vastaavasti alemman koulutuksen omaavien äitien lapsista osuus oli vain 25 %. Sekä Kantomaa ym. (2014, s. 29) että Pyykkösen (2019, s.75) tutkimuksissa korkeimmin koulutettujen vanhempien lapset osallistuivat ohjattuun liikuntaan tai urheiluseuran harjoitukseen matalammin koulutettujen vanhempien lapsia enemmän.

Tutkimukseemme saamien vastausten perusteella 31 % alemman koulutustason vanhemmista oli joutunut luopumaan omasta tai lapsensa liikuntaharrastuksesta tiukan taloudellisen tilanteen vuoksi, kun vastaava prosenttiosuus korkeasti koulutettujen vastaajien osalta oli vain 15. Kuitenkin 93 % matalammin koulutetuista ja 94 % korkeasti koulutettujen huoltajien perheistä liikkuvat tiukasta taloudellisesta tilanteesta huolimatta. Liikunta koetaan siis merkitykselliseksi.

8.3 Huoltajien ammattiaseman vaikutus

Alempaan ammattiryhmään kuuluvista huoltajista 84,4 % vastasi liikunnan olevan heidän perheessään luontaista, kun korkeammassa ammattiasemassa olevien huoltajien osuus oli noin 10 % pienempi (75 %). 6 % korkeampaan ammattiasemaan kuuluvista huoltajista

kertoi kuitenkin perheen liikkumisen olevan vähäistä. Lisäksi 91 % alempaan ammattiryhmään kuuluvista huoltajista vastasi, että he liikkuvat lapsiensa kanssa perheenä yhdessä, kun vastaava osuus korkeammassa ammattiasemassa olevien huoltajien vastauksissa oli huomattavasti pienempi, eli 75 %.

Tutkimuksemme huoltajista, joilla oli matalampi ammattiasema, 42,2 % ilmoitti liikkumisensa olevan pääosin arki- ja hyötyliikuntaa. Korkeammassa ammattiasemassa olevien kohdalla osuus oli jopa suurempi eli 50 %. Matalammassa ammattiasemassa olevista 15,2 % ilmoitti päivittäisen fyysisen aktiivisuutensa olevan pääasiassa harrasteliikuntaa. Korkeammassa ammattiasemassa olevien harrasteliikuntaosuus oli vain hiukan suurempi eli 18,7 %. Myöskään hyötyliikuntaa ja harrasteliikuntaa lähes yhtä paljon toteuttavien kohdalla ei ollut mainittavaa eroa. Alemmassa ammattiasemassa olevien kohdalla prosenttiosuus oli 33,3 ja korkeammassa ammattiasemassa olevien kohdalla 31,3 %. Taulukosta 9 on luettavissa matalammassa ammattiasemassa olevien ja korkeammassa ammattiasemassa olevien viikoittainen fyysinen aktiivisuus.

Taulukko 9. Viikoittainen fyysinen aktiivisuus

Viikoittainen fyysinen aktiivisuus	Korkea ammattiasema		Matala ammattiasema		Yhteensä
	n	Prosentti	n	Prosentti	
Harvemmin kuin kerran viikossa	1	6,3 %	4	12,1 %	5
Kerran viikossa	3	18,7 %	5	15,2 %	8
2–4 kertaa viikossa	10	62,5 %	18	54,5 %	28
Yli 4 kertaa viikossa	0	0,0 %	2	6,1 %	2
Lähes päivittäin	2	12,5 %	4	12,1 %	6
Yhteensä	16		33		49

Borodulinin ja Jousilahden (2012) seurantatutkimus osoitti 22 vuoden seurannan aikana, että korkealla ammattiasemalla on yhteys parempaan fyysiseen aktiivisuuteen ja henkilön korkeampaan ammattiasemaan siirtymisellä todettiin olevan yhteys fyysisen aktiivisuuden lisääntymiseen. Riskan (2017) pro gradu -tutkielmassa alemmat toimihenkilöt olivat kaksi kertaa ja ylemmät toimihenkilöt yli kaksi kertaa todennäköisesti fyysisesti aktiivisempia verrattuna työntekijöihin. Saarela ym. (2015, s. 56) viittaavat Burtonin ja Turellin

(2000) tutkimukseen, jossa matalampaan ammattiasemaan kuuluvat harrastivat vapaa-ajan liikuntaa vähemmän verrattuna niihin, jotka kuuluivat korkeampaan ammattiasemaan. Lisäksi Saarelan ym. (2015, s. 58, s. 61) omassa sosiodemografisia eroja suomalaisten hyötyliikunnassa käsitelleessä tutkimuksessa ilmeni, että sekä naisilla että miehillä henkisen työn tekijöiden hyötyliikunnan harrastaminen oli vähäisintä, kun taas kuormittavaa työtä tekevien yhteys hyötyliikuntaan varsinkin miehillä oli korkea. Hyötyliikkuminen oli myös alueellisesti eriytynyttä ollen yleisempää pienillä paikkakunnilla verrattuna isompiin kaupunkeihin. Opinnäytetyömme tulokset ovat siis jossain määrin eriäviä näiden tutkimusten tuloksiin verrattuna.

Mäkisen (2010, s. 64) mukaan työolot voivat vaikuttaa monella eri tavalla sosioekonomisten liikuntaerojen syntymiseen. Hän mainitsee, että alhaisessa sosioekonomisessa asemassa olevien miesten pitkäaikainen altistuminen fyysisesti vaativille tai henkisesti raskaille työolosuhteille voivat aiheuttaa vapaa-ajan liikkumattomuutta. Naisten kohdalla matalampi ammattiasema ei välttämättä tarkoita fyysisesti raskaita työtehtäviä. Työolot voivat kuitenkin olla henkisesti raskaita, ja heillä saattaa olla vain vähän mahdollisuuksia vaikuttaa omaan työhönsä, mikä voi heikentää motivaatiota olla fyysisesti aktiivinen vapaa-ajalla. Jauho (2016, s. 43) viittaa myös Russelliin ym. (2013), Eyleriin ym. (2002), Hoebekeen (2008) ja Humbertiin ym. (2006), joiden tutkimusten mukaan heikossa sosioekonomisessa asemassa olevilla aikuisilla fyysisesti raskas työ, useampi yhtäaikainen työ tai tavallisuudesta poikkeavat työajat (yö- tai vuorotyö) vaikuttavat liikuntaan käytettävissä olevaan aikaan ja energiaan, joskaan nämä tekijät eivät rajoitu pelkästään matalamman tulotason omaaviin.

Myös Mäkisen ym. (2010) tutkimuksessa passiivisuus vapaa-ajalla oli yleisempää fyysisen työn tekijöiden keskuudessa verrattuna toimihenkilöihin. Pitkäaikainen altistuminen fyysisesti raskaalle työlle (miesten keskuudessa) ja korkea nykyinen työkuormitus (naisten keskuudessa) vaikuttivat ammattiryhmien eroihin vapaa-ajan fyysisessä passiivisuudessa. Borodulin ym. (2020, s. 161) mainitsevat uutena havaintona koulutusryhmien välisen eron vuorokauden fyysisen aktiivisuuden ajoittumisessa (korkea-asteen koulutusryhmässä miehet olivat illan tunteina fyysisesti aktiivisempia kuin perusasteen koulutuksen saaneet) ja selittävät tämän liittyvän työn fyysisen rasittavuuden ja vapaa-ajan liikunnan eroihin koulutusryhmien välillä.

Tutkimukseemme osallistuneista huoltajista alempaan ammattiasemaan kuuluvista 33 % ilmoitti, että heillä on joko maksullinen urheiluseura- tai kuntosalijäsenyys. Korkeamman ammattiryhmän kohdalla osuus oli huomattavasti suurempi, eli 56 %. Alempaan ammattiasemaan kuuluvien ilmoittamia syitä maksullisen harrastuksen puuttumiseen olivat: en harrasta liikuntaa (13,6 %), jäsenmaksut ovat kalliita (27,3 %), minulla on ilmainen harrastus (54,5 %) ja muu syy (22,7 %). Korkeampaan ammattiasemaan kuuluvien syitä maksullisen harrastuksen puuttumiseen olivat: minulla on ilmainen harrastus (71,4 %) ja jokin muu syy (42,9 %).

61 % alempaan ammattiasemaan ja 75 % ylempään ammattiasemaan kuuluvista ilmoitti, että lapsuudenkodista saatu liikkumisen malli vaikuttaa siihen, kuinka toteuttaa liikkumisen mallia omassa vanhemmuudessaan. Tutkimuksemme perusteella ylisukupolvisuus näyttää olevan ylempään ammattiasemaan kuuluvilla huoltajilla voimakkaampaa.

61 % niistä lapsista, joiden huoltaja kuului alempaan ammattiasemaan ja 37 % ylempään ammattiasemaan kuuluvien huoltajien lapsista, harrastivat etupäässä arki- tai hyötyliikuntaa. Lisäksi 27 % alempaan ammattiasemaan kuuluvien huoltajien lapsista ei kuulunut urheiluseuraan tai heillä ei ollut maksullista kuntosalijäsenyyttä. Korkeammassa ammattiasemassa olevien perheiden lapsilla osuus oli vain 13 %. Korkeammalla ammattiasemalla näyttää siis olevan positiivinen yhteys lasten maksullisen harrastuksen mahdollisuuksissa.

27 % alempaan ammattiasemaan kuuluvista huoltajista oli myös joutunut taloudellisen tilanteen vuoksi luopumaan joko omasta tai lapsen harrastuksesta, kun vastaavasti korkeampaan ammattiasemaan kuuluvista huoltajista osuus oli vain 6 %. Tämä johtuu hyvin todennäköisesti ammattiaseman ja tulotason yhteydestä. Jos perheellä on taloudellisesti haastava tilanne, 97 % alempaan ammattiasemaan kuuluvista ilmoitti silti harrastavansa liikuntaa. Korkeampaan ammattiasemaan kuuluvilla osuus oli yllättäen kymmenen prosenttia alhaisempi.

8.4 Huoltajien tulotason vaikutus

78 % alempaan tuloluokkaan kuuluvista ja 83 % ylempään tuloluokkaan kuuluvista vastasivat liikunnan olevan luonnollinen osa perheen arkea. Perheen kanssa yhdessä liikkumisessa ei myöskään ilmennyt merkittävää eroa, sillä alemman tuloluokan perheistä 88,9 % ja korkeamman tuloluokan perheistä 91,7 % ilmoittaa liikkuvansa yhdessä.

Tutkimuksemme tuloksissa alimman tuloluokan huoltajista kukaan ei vastannut liikkumisensa olevan pääasiassa harrasteliikuntaa, kun pelkän harrasteliikunnan osuus korkeimmassa tuloluokassa oli 25 %. Pääosin arki- ja hyötyliikuntaa toteutti alimmassa tuloluokassa 22,2 % ja korkeimmassa tuloluokassa 25 %. Hyötyliikuntaa ja harrasteliikuntaa suurin piirtein yhtä paljon ilmoitti alemman tuloluokan huoltajista 66,7 % ja korkeimman tuloluokan huoltajista 50 %. Lisäksi alemman tuloluokan huoltajista 11 % vastasi päivittäisen liikkumisensa olevan todella vähäistä. Mäkisen (2010, s. 46) sosioekonomisia eroja fyysisessä aktiivisuudessa käsitelleen tutkimukseen osallistuneista aikuisista, joilla oli matala tulotaso, kolmasosa oli passiivisia vapaa-ajan liikunnan suhteen. Joka toinen pienituloisista aikuisista ei lisäksi harrastanut työmatkaliikuntaa. Heillä oli kuitenkin todettavissa korkeampi ammatillinen fyysinen aktiivisuus eli fyysisesti raskaampi työ verrattuna korkeampituloisiin. Monella raskaan fyysisen työn tekijällä vapaa-aika menee palautumiseen.

Ammatillisen fyysisen aktiivisuuden on todettu myös useissa muissa tutkimuksissa (Beenackers ym., 2012; Borodulin & Jousilahti, 2012; Kantomaa ym., 2016; Smith, 2016) olevan yleisempää matalan sosioekonomisen aseman omaavien keskuudessa. Työmatkaliikunnan tutkimusten tutkimustulokset eivät sen sijaan ole yhdenmukaisia. Beenackersin ym. (2012) tutkimuksessa, jossa etsittiin todisteita liittyen sosioekonomisen aseman tuottamaan eriarvoisuuteen fyysisen aktiivisuuden eri osa-alueilla, ei löydetty selviä eroja työmatkaliikunnassa sukupuolen, sosioekonomisen aseman tai maantieteellisen sijainnin perusteella. Mäkisen ym. (2009b) tutkimuksen mukaan taas suurituloiset harrastivat työmatkaliikuntaa enemmän kuin pienituloiset. Borodulin ym. (2020, s.172) tutkimuksessa, jossa he käyttivät aineistona FinTerveys 2017 -tutkimusta, työmatkaliikunta oli yleisempää korkea-asteen ryhmän miehillä vähemmän koulutettuihin verrattuna, mutta naisilla sen sijaan ei löytenyt koulutuseroja työmatkaliikunnassa. Opinnäytetyömme tutkimustuloksista puolestaan käy ilmi, että sekä alhaisimman tulotason ja matalamman

ammattiaseman että matalamman koulutustason omaavat huoltajat harrastivat työmatkaliikuntaa merkittävästi enemmän verrattuna korkeammassa sosioekonomisessa asemassa oleviin. Saamaamme tulokseen saattaa vaikuttaa julkisen henkilöliikenteen saatavuus kyselytutkimuksemme kohdepaikkakunnilla.

Tutkimukseemme vastanneista alimman tuloluokan huoltajista 33 % ilmoitti, että heillä on joko maksullinen urheiluseura- tai kuntosalijäsenyys. Korkeimman tuloluokan kohdalla osuus oli huomattavasti suurempi eli 58 % eli korkeammalla tulotasolla oli tutkimuksemme positiivinen yhteys huoltajien maksullisen liikuntaharrastuksen mahdollistamisessa.

62 % alimman tuloluokan perheiden lapsista liikunta oli pääosin arki- ja hyötyliikuntaa, kun vastaava osuus korkeimmassa tuloluokassa oli 42 %. Saman suuntaisia tuloksia saatiin myös Pyykkösen (2019, s. 75) vanhempien sosioekonomisen taustan yhteyttä lasten fyysiseen aktiivisuuden toteutumiseen käsitelleessä pro gradu -tutkielmassa, eli ylempään tuloluokan perheiden lapsien harrastaminen painottui enemmän ohjattuun liikuntaan. Perheiden taloudellinen tilanne tuli ilmi myös Hakasen ym. (2018, s. 15) tutkimuksessa. Hyvin toimeentulevien perheiden lapset harrastivat 11 prosenttia enemmän ohjattua liikuntaa kuin niiden perheiden lapset, joiden taloudellinen tilanne oli heikompi. Myös Ferreiran ym. (2007, s. 129) ja Lehdon ym. (2009, s. 264) tutkimuksissa perheen tuloilla oli yhteys lasten fyysiseen aktiivisuuteen.

Lehto ym. (2009, s. 267) pohtivat tutkimuksensa eri sosioekonomisten muuttujien roolia ja toteavat, että tulot kuvaavat kulutusmahdollisuuksia ja parempituloisilla voi olla enemmän halukkuutta ja mahdollisuuksia kustantaa lastensa liikuntaharrastus. Myös Kantomaa ym. (2010, s. 31) viittaavat useisiin tutkimuksiin (Gordon-Larsen ym., 2000; Lasheras ym., 2001; Lee & Cubbin, 2002), joiden perusteella perheen korkealla tulotasolla on positiivinen yhteys lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuteen. Nurmisen (2019, s. 66) pro gradu -tutkielman tuloksisissa tuli myös esille se, että kaikilla vanhemmilla ei ole mahdollisuutta kustantaa lasten kalliita liikuntaharrastuksia.

Cox ym. (2010, s. 50) mainitsevat tutkimuksessaan lisäksi, että matalampaan tuloluokkaan kuuluvat vanhemmat eivät edes halua kannustaa lapsiaan tiettyjen liikuntaharrastusten pariin, koska tietävät ettei heillä ole niihin varaa. Kantomaan ym. (2010, s. 34)

tutkimuksessa perheen kokonaistuloilla ei kuitenkaan ollut vaikutusta lasten liikunta-aktiivisuuteen, joten he pohtivat, että Suomessa vanhempien koulutustaso voikin olla lasten liikunta-aktiivisuuden kannalta merkittävämpi sosioekonominen taustatekijä kuin perheen tulotaso. Pyykkösen (2019) pro gradu -tutkielman tuloksissa ilmeni, että perheen korkeammilla tuloilla ja korkeammalla koulutuksella oli positiivinen yhteys siihen, millaisia liikunta- ja ulkoilupaikkoja lapsen kodin lähiympäristössä oli saatavilla. Vastaavasti Ferreiran ym. (2007) lapsen fyysiseen aktiivisuuteen liittyvien tutkimusten katsauksessa ei asuinalueen lähiliikuntapaikkojen saatavuudella ollut yhteyttä lapsen fyysisen aktiivisuuden toteutumiseen. Taulukossa 10 näkyy lasten maksullinen urheiluseura- tai kuntosalijäsenyys huoltajien tulotason perusteella. Tutkimuksemme tuloksissa korkeimpaan tuloluokkaan kuuluvien huoltajien lapsilla jäsenyys on lähes 20 % suurempi matalimpaan tuloluokkaan verrattuna.

Taulukko 10. Lasten maksullinen urheiluseura- tai kuntosalijäsenyys

	Korkein tuloluokka		Matalin tuloluokka		Yhteensä
	n	Prosentti	n	Prosentti	
Kyllä	10	83,3 %	6	66,7 %	16
En	2	16,7 %	3	33,3 %	5
Yhteensä	12		9		21

Hakasen ym. (2018, s. 21, s. 23) tutkimuksessa selvisi, että taloudellisesti heikommassa asemassa olevien perheiden lapset harrastavat liikuntaa urheilu- ja liikuntaseuroissa vähemmän kuin paremmin toimeentulevien perheiden lapset. Noin 50 % nimesi liikunta-harrastuksen kalliin hinnan harrastamisen esteeksi. Myös Lehmuskallion (2015, s. 75) tutkimuksessa perheen tuloluokalla oli yhteys lapsien urheiluseuraharrastukseen. Alemman tuloluokan perheiden lapsista 41 %:lla oli urheiluseurajäsenyys, kun vastaava luku korkeatuloisiin perheisiin lukeutuneiden lasten keskuudessa oli 58 %. Palomäen ym. (2016) tutkimuksen tuloksissa ero oli vielä huomattavampi. Suurituloisimpien perheiden lapsista lähes 80 %:lla oli urheiluseurajäsenyys, kun alimmassa tuloluokassa vastaava osuus oli alle 50 %. Myös vanhempien liikunta-aktiivisuudella oli positiivinen, vaikkakin heikko yhteys yläkoululaisten fyysiseen aktiivisuuteen. Tutkimuksen johtopäätöksenä todetaan, että lasten ja nuorten liikunnan eriarvioistuminen on vauhdittunut Suomessa viimeisten vuosikymmenien aikana. Yksi todennäköinen syy tähän on perheiden

tuloerojen kasvaminen. Myös Lehdon ym. (2009) tutkimuksessa perheen korkeammalla tulotasolla oli yhteys lapsen säännölliseen liikunnan harrastamiseen.

Tutkimuksemme vastaajista alimman tuloluokan huoltajista 37 % vastasi joutuneensa luopumaan taloudellisen tilanteen vuoksi omasta tai lapsen maksullisesta liikuntaharrastuksesta. Huomion arvoista on se, että korkeimpaan tuloluokkaan kuuluvista kukaan ei ollut joutunut lopettamaan harrastusta eli perheen tulotasolla näyttää olevan sosioekonomisista taustatekijöistä suurin vaikutus maksullisen harrastuksen mahdollistamisessa.

Pelastakaa lapset ry:n Lapsen ääni 2022 kyselyn raportista ilmenee (Pelastakaa lapset, 2022, s. 17), että 23 % pienituloisten perheiden lapsista oli joutunut lopettamaan harrastuksen taloudellisen tilanteen vuoksi 23 %, kun keskituloisista lopettamaan joutuneiden osuus oli vain 6,5 %. Myös esimerkiksi Hakanen ym. (2018, s. 26) toteavat tutkimuksessaan, että perheen taloudellinen tilanne vaikuttaa sekä maksullisten liikuntamuotojen harrastamiseen että vanhempien kanssa liikkumiseen. Taloudellisesti heikommassa asemassa olevien perheiden lapsista 23 % liikkui urheilu- tai liikuntaseuroissa, kun vastaava prosenttiosuus paremmin toimeentulevien perheiden lapsista oli 46. Taloudellisella tilanteella ei heidän tutkimuksensa mukaan ollut vaikutusta lasten omatoimiseen liikkumiseen. Myllyniemi (2012, s. 54–57) selittää taloudellisen tilanteen vaikutusta sekä urheiluseurojen tai liikuntapalveluiden korkeilla kustannuksilla että toimintamalleilla, jotka ovat peräisin lapsuudenkodista. Myös opetus- ja kulttuuriministeriön selvitys (Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2016, s. 10) viittaa siihen, että liikuntaharrastamisen kustannukset liikunta- ja urheiluseuroissa ovat nousseet ja tästä on muodostunut yksi harrastamista rajoittava tekijä, joka osaltaan vauhdittaa liikunnan polarisoitumista.

Puronahon (2014, s. 14) tutkimuksen lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksista, mukaan perheiden tulotason ja harrastuksiin käytetyn rahamäärän välillä on selvä yhteys ja hän pohtiikin, kuinka tällaiseen tilanteeseen on tultu. Valitsevatko perheet taloudelliseen tilanteeseensa sopivan lajin vai käykö niin, että aloitettuja harrastuksia joudutaan niiden kalleuden vuoksi lopettamaan ja siirtymään halvempiin harrastuksiin. Mitä pienemmät perheen kokonaistulot ja varallisuus ovat, sitä suuremman osan harrastuskustannukset kotitalouden varallisuudesta syövät. Vuoden 2017 kouluterveyskyselyn tuloksista selvisi, että toimeentulonsa heikoksi kokevista vanhemmista 60 % ilmoitti lasta kiinnostavien harrastusten olevan liian kalliita. Vertailun vuoksi toimeentulonsa hyväksi

kokevista vanhemmista vain 25 % ilmoitti harrastuksen hinnan liian korkeaksi. (Salmi & Kestilä, 2019, s. 29–30.) Koivusillan ym. (2012) tutkimuksessa tutkittiin murrosiän fyysisen aktiivisuuden suhdetta koulutustasoon ja sosioekonomiseen asemaan varhaisessa aikuisiässä. Tutkimuksen mukaan omatoiminen fyysinen aktiivisuus teini-iässä tai mahdollisuus osallistua liikuntaan urheiluseurassa, ennustavat sekä korkeampaa koulutustasoa että sosioekonomista asemaa aikuisuudessa. Lapsuuden aikaisella sosioekonomisella asemalla oli tämän tutkimuksen mukaan vain vähän vaikutusta. Fyysinen aktiivisuus oli merkittävintä.

87 % tutkimuksemme alimman tuloluokan ja 92 % korkeimman tuloluokan vanhemmista vastaa, että he harrastavat jonkinlaista liikuntaa taloudellisesta tilanteesta huolimatta. Myös Hakasen ym. (2018, s. 26) tutkimuksessa tuli ilmi, että haastavalla taloudellisella tilanteella ei ole vaikutusta esimerkiksi lapsien omatoimiseen liikkumiseen tai koulun liikuntakerhoihin osallistumiseen. Mäki-Opas ym. (2017, s. 56) viittaavat lisäksi Valkeiseen ym. (2014) mainitessaan, että arkiaskareisiin pystyy halutessaan lisäämään liikunnallisuutta ja julkisesti tuetut liikuntapaikat ovat kaikkien käytettävissä taloudellisesta tilanteesta riippumatta.

Lapsuuden perheen liikuntamyönteisyys ja kannustus näyttävät tutkimuksemme tuloksien perusteella vaikuttavan siihen, että liikuntaan suhtaudutaan luonnollisena osana elämää. 75 % niistä vanhemmista, joiden lapsuudenkodissa liikuttiin, painottavat liikunnan positiivista vaikutusta omassa vanhemmuudessaan ja he kannustavat omia lapsiaan liikumaan. Kuitenkin myös 69 % niistä vanhemmista, jotka eivät saaneet omasta lapsuudenkodistaan liikuntamyönteistä mallia, haluavat toteuttaa sitä omien lapsiensa kohdalla.

Vanttaja ym. (2017, s. 88) viittaavat useisiin liikuntatutkijoihin (Hirvensalo ym., 2000; Tammelin, 2004; Heikinaro-Johansson ym., 2004), joiden mukaan aikuisiän liikuntamyönteinen tai -kielteinen elämäntapa omaksutaan jo lapsuus- tai nuoruusiässä. Myös heidän tutkimuksissaan nousi esiin vanhempien esimerkin yhteys lasten liikunnallisuuteen. Myllyniemen (2012, s. 57) tutkimuksessa ilmeni, että lapsuudenkodin yhteisillä liikuntaharrastuksilla on merkittävä yhteys nuoren myöhemmän elämän suurempiin liikuntamääriin. Sen lisäksi vanhempien liikuntaan kannustamista suurempi merkitys on vanhemman antamalla esimerkillä, varsinkin jos perheessä on harrastettu liikuntaa yhdessä. Lehmuskallio (2007, s. 21–23) mainitsee väitöskirjatutkimuksessaan useita tutkimuksia

(Brunton; Harden; Rees; Kavanagh; Oliver & Oakley, 2003; McPherson ym., 1989; Rautava ym., 2003), joissa on havaittu riippuvuus kodin liikunnallisuuden ja lasten liikunta-kiinnostuksen välillä. Näissä tutkimuksissa kodin liikunnallisuudella tarkoitetaan liikunnan asemaa perheen vapaa-ajassa, vanhempien henkistä ja taloudellista tukea, hyväksyntää, rohkaisua, vahvistusta ja opastusta.

Ylipiiparin ym. (2009), Haggerin ym. (2009) ja Lehmuskallion (2011) tutkimuksissa vanhempien merkitys lasten ja nuorten liikunnan harrastamisessa korostuu. Yao ja Rhodes (2015) painottavat tutkimuksessaan sitä, että vanhempien liikunnallinen tuki ja mallinnus ovat yksi merkityksellisimmistä lapsen fyysiseen aktiivisuuteen yhteydessä olevista tekijöistä. Myös Pugliese ja Tinsley (2007, s. 331–343), jotka tutkivat vanhempien sosiaali-saatiokäyttäytymisen ja lasten ja nuorten fyysisen aktiivisuuden välisiä suhteita, toteavat, että vanhempien tuella ja mallinnuskäyttäytymisellä on kohtalaisen positiivinen suhde lasten ja nuorten fyysiseen aktiivisuuteen. Lämsä (2009, s. 32) puolestaan mainitsee, että vanhempien liian aktiivisella tuella ja kannustamisella voi olla myös negatiivisia vaikutuksia, jolloin käy niin, että lapsi ei enää liiku omaksi ilokseen, vaan toteuttaa vanhempien toiveita. Kaitsalmi ja Parikka (2022, s. 37) saivat pro gradu -tutkielmassaan omasta mielestään yllättävän tuloksen. Heidän tutkimuksessaan ilmeni, että vanhempien antamalla tuella ei ollut yhteyttä lasten osallistumisessa ohjatun liikunnan harrastamiseen. He pohjivatkin sitä, että alakouluikäisten lasten kohdalla kavereiden merkitys voi korostua, jonka vuoksi lasten harrastuksissa ei näy vanhempien tuen merkitys. Salasuo ja Ojajärvi (2013, s. 166) nostavat tutkimuksessaan esiin sen, että liikuntaharrastus voi myös periytyä vanhemmilta lapsille.

Tutkimuksemme huoltajista alempaan tuloluokkaan kuuluvista 75 % ja korkeampaan tuloluokkaan kuuluvista 83 % ilmoittaa olevansa mukana lapsen harrastuksessa. Myös Pyykkösen (2019) tutkimuksessa kotitalouden vuosittaisilla tuloilla oli yhteys vanhempien osoittamaan tukeen.

8.5 Asuinalueen merkitys

Tutkimuksemme osallistuneista huoltajista, jotka asuivat maaseudulla, 22 %:lla oli maksullinen liikuntaharrastus, kun taas kaupungissa asuvilla osuus oli yli puolet suurempi eli 45 %. Lasten kohdalla asuinympäristöllä ei ollut mainittavaa eroa heidän urheiluseura-

tai kuntosalijäsenyydellään, vaan maaseudulla asuvista 78 %:lla ja kaupungissa asuvista 77 %:lla oli maksullinen liikuntaharrastus. Kuitenkin yhtenä syynä siihen, miksi lapsella ei ollut esimerkiksi urheiluseurajäsenyyttä, 20 % maaseudulla asuvista mainitsi pitkät matkat harrastuksiin. Mitä pidempi matka lapsien harrastuksiin on, sitä enemmän merkitystä on vanhemmilla lasten harrastuksiin kuljettamisessa. Jos vanhemmilla ei ole varaa autoon tai julkisen liikenteen saavutettavuus on heikko, rajoittaa harjoituspaikan etäisyyskin ratkaisevasti harrastusmahdollisuuksia. Pelastakaa lapset ry:n Lapsen ääni 2022 raportissa (Pelastakaa lapset 2022, s. 17) lapset mainitsevat, että bensiinin hinnan nousun vuoksi heillä ei ole mahdollisuutta päästä harrastuksiin tai autolla ajamista on jouduttu perheessä rajaamaan vain tärkeisiin menoihin, jolloin joudutaan tekemään päivittäin haastavia valintoja.

Hakasen ym. (2018, s. 27–28) tutkimuksessa asuinympäristöllä oli suuri merkitys liikunnan harrastamiseen urheilu- tai liikuntaseuroissa. Maaseutu ympäristössä 37 % 7–14-vuotiaista lapsista harrasti liikuntaa seuroissa, kun vastaava osuus kaupungeissa asuvien kohdalla oli jopa 65 %. Myös LIITU-tutkimuksen tuloksissa (Suomi ym., 2016) oli havaittavissa, että maaseudulla asuvat lapset osallistuivat ohjattuun liikuntaan kaupungeissa asuvia lapsia vähemmän. Salmi ja Kestilä (2019, s. 30) mainitsevat myös, että toimeentulon hankalaksi kokevien perheiden vanhemmat raportoivat lasta kiinnostavien harrastusten olevan liian kalliita, mutta he asuvat myös useammin asuinalueilla, joilta on liian pitkä matka harrastuksiin, ja lapsen harrastusmahdollisuudet ovat siksi huonot.

Jauho (2016, s. 44–45) mainitsee Withallin ym. (2009) ja Humbertin ym. (2006) tutkimuksiin liittyen, että heikossa sosioekonomisessa asemassa oleville jotkut liikuntamuodot ovat vaadittujen varusteiden ja jäsenmaksujen vuoksi liian kalliita, mutta kustannuskysymykset eivät itseasiassa ole suurin este liikkumattomuudelle. Jauho viittaakin Eyleirin ym. (2002) ja Braggin ym. (2009) tutkimuksiin, joissa heikossa sosioekonomisessa asemassa olevien liikkumattomuuden taustalla on kokonaisuus, joka muodostuu huonosta saatavuudesta, korkeasta hinnasta ja heikosta turvallisuudesta, jonka katsotaan liittyvän asuinalueiden eriytymiseen. Heikossa sosioekonomisessa asemassa olevat asuvat monesti alueilla, joissa on huono palvelujen saatavuus, heikko yhteiskuntarakenne ja monenlaisia tekijöitä, jotka aiheuttavat turvattomuutta.

Useissa tutkimuksissa (muun muassa Kantomaa, 2010; Kantomaa ym. 2010; Mäkinen, 2010; Määttä ym. 2014; Tammelin, 2003; Telama ym., 2009) korostetaan, että interventioita, neuvontaa ja liikuntaharrastuksiin osallistumisen mahdollisuuksia pitäisi kohdentaa ensisijaisesti matalammassa sosioekonomisessa asemassa oleviin perheisiin.

9 EETTISET NÄKÖKULMAT JA LUOTETTAVUUS

Opinnäytetyötutkimuksessamme käsiteltiin kysymysten kautta vanhempien vastuuta liikunnan harrastamisen mallintamisessa, sekä lasten aktivoimisen ylläpitämisessä myös muuten, kuin pelkkiin sosioekonomisiin taustatekijöihin liittyen. Näiden aiheiden käsittely ja niihin liittyvä kysely asetti tutkimukselle eettisesti huomioitavia seikkoja. Erityisen tärkeää oli pyrkiä muotoilemaan kysymyslomakkeen kysymykset siten, että saataisiin mahdollisimman luotettavaa tietoa, mutta kysymykset eivät loukkaisi ketään. Myös Vilkan (2007, s. 91) mukaan huomioon otettavia seikkoja kysymysten muotoilussa ovat hienovaraisuus kysymysten asettelussa ja tunnesensitiivisyys aihepiiriin takia.

Hyvän tieteellisen käytännön sekä tutkimuseettisten periaatteiden noudattaminen ovat tutkimuksen tekemisen välttämättömyksiä. Tällä tarkoitetaan sitä, että kysymyksenasettelu ja tutkimuksen tavoitteet, aineiston kerääminen ja sen säilytys eivät loukkaa tutkimuksen kohderyhmää, tiedeyhteisöä eikä hyvää tieteellistä tapaa. Tutkijalla on myös vastuu niistä valinnoista ja niihin liittyvistä perusteluista, joita hän tutkimuksessaan tekee. (Vilkka, 2007, s. 90.) Hyvän tieteellisen käytännön mukaan tutkimuksessa noudatetaan rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta i.a.) Noudatimme aineiston keräämisessä kohderyhmämme anonymiteettiä ja saatu aineisto säilytettiin asianmukaisesti. Vastaaajilla oli kuitenkin mahdollisuus jättää kyselyn loppuun yhteystietonsa, jos he halusivat osallistua lahjakorttien arvontaan. Kaikki aineisto oli kuitenkin käytössämme vain sähköisessä muodossa ja Webropoliin kirjautuminen tapahtui Diakin kirjautumislinkkien kautta jokaisen ryhmäläisemme omilla Haka-tunnuksilla.

Hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää, että tutkijalla on oltava myös perustietoja tieteellisestä kirjoittamisesta ja lainattuihin lähteisiin on viitattava asianmukaisella tavalla (Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto, i.a., s. 8). Sosioekonomisten taustatekijöiden käsitteellistämässä käyttämämme lähdekirjallisuuden ja omien tutkimustulostemme vertailussa hyödyntämiemme aiempien tutkimusten osalta pyrimme valitsemaan mahdollisimman ajankohtaista ja luotettavaa aineistoa, sekä merkitsemään nämä asianmukaisesti. Osa käyttämästämme aineistosta oli ajallisesti vanhempaa, mutta noudatimme niiden valinnassa harkintaa.

Eettisten periaatteiden mukaan ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden näkökulmat tulee pitää kirkkaina mielessä ja on muistettava, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, mutta osallistujalla on myös oikeus peruuttaa osallistumisensa milloin tahansa (Kohonen ym., 2019, s. 7–8). Opinnäytetyömme kyselytutkimukseen liittyi tietynlaista herkkyyttä suhteessa vastaajien kokemuksiin heidän sosioekonomisen asemansa vaikutuksesta. Kyselytutkimusta toteutettaessa täytyi etukäteen ottaa huomioon, että vastaajien keskuudessa mahdollisesti esiin nousevat tunteet, kuten syyllisyys ja häpeä omasta liikkunnallisesta aktiivisuudesta, mallinnuksesta, ja ylisukupolvisesta toimintakulttuurista, saattavat aiheuttaa vastaushaluttomuutta tai vastausten vääristymiä. Kävimme meille palautuneet (n=49) kyselylomaketta läpi, eikä niissä ollut eräkatoa eli yksittäisten vastausten puuttumista. Uskomme, että anonymiteetti ja verkkoyhteyksin toteutettu kysely, jossa tutkija ei ole kasvotusten tutkittavan kanssa, tekivät vastaamisen helpommaksi ja myös totuudenmukaisemmaksi, kuin jos tutkimus tehtäisiin haastatteluna.

Tutkimuksen objektiivisuudessa erotetaan kaksi osa-aluetta, jotka ovat tutkimustulokset havaintoina ja tunnuslukuina, sekä tulosten tulkinta. Tutkimusprosessin kuluessa tavoitteena on toteuttaa niin objektiivinen tutkimus kuin mahdollista: puolueeton tutkimusprosessi ja puolueettomat tutkimustulokset. Tutkimustuloksista puhuttaessa on oltava varmaa, että aineisto on kerätty asianmukaisin menetelmin. Tutkimusta tehtäessä täytyy muistaa, etteivät yhden tutkimuksen tulokset välttämättä päde toisena aikana tai toisenlaisessa yhteiskunnassa. Edellinen johtuu yhteiskunnan monimuotoisuudesta ja vaihtelevuudesta. Tutkijan itsensä ei pidä eksyä pätevyysalueensa ulkopuolelle. Tutkimusraportin kirjoittamisen näkökulmasta edelliset seikat tarkoittavat sitä, että tulee pitäytyä siinä minkä tutkimus osoittaa oikeutetuksi. Tutkimusraportin kirjoittajalla on suuri vastuu sillä aiheeseen tutustuvan lukijan ei voida olettaa tuntevan tulosten taustoja. (Alkula ym.,

2002, s. 295–299.) Koska toteutimme kyselytutkimuksemme Webropol työkalulla, emme joutuneet itse syöttämään tutkimusmateriaaliamme mihinkään tilasto- tai taulukko-ohjelmaan (huolimattomuusvirheet), vaan ne tallentuivat automaattisesti. Saimme Webropolin kautta myös perusraportin, johon pohjaten pystyimme tekemään ohjelman raportointityökalun kautta myös tutkimuksen analyysin ristiintaulukoinnin avulla. Mittausvirheiden osalta luotamme ohjelmaan ja oletamme, ettei niitä ole. Kokemattomuutemme analyysin tekemisessä synnytti tietynlaista epävarmuutta tutkimuksemme päätulosten tulkinnassa.

Empiirisesti kerätyn aineiston peruskriteerinä voidaan pitää luotettavuutta, jota voi arvioida kahdella periaatteessa erilaisella tavalla. Aineiston sisäisellä luotettavuudella tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin kerätyt tiedot kuvaavat niitä asioita, joita tutkimuksessa on ollut tarkoitus tutkia. Ulkoinen luotettavuus taas tarkoittaa sitä, voidaanko tutkimuksessa kerättyjen tietojen perusteella tehdä yleisempiä päätelmiä. Pystytäänkö tutkimuksessa poimittujen tutkittujen tiedot yleistämään koskemaan laajempaa kohdejoukkoa? Jos käy niin, että aineiston sisäinen luotettavuus on huono, ei ulkoisen aineiston luotettavuudella ole suurtakaan merkitystä. (Alkula, ym., 2002, s. 45.) Koska tutkimusaineistomme oli kooltaan suhteellisen pieni (n=49), otimme koko perusjoukon mukaan tutkimukseen. Vilkan (2021, s. 71) mukaan perusjoukon koko säätelee sitä, käytetäänkö tutkimuksessa kokonaisotantaa vai valitaanko edustava otos. Pienien tutkimusaineistojen kohdalla kokonaisotanta on otosta luotettavampi menetelmä, koska mitä pienempi otos on, sitä sattumanvaraisempia ovat tulokset (Vilkka, 2021, s. 187). Otimme tutkimusaineistomme koon huomioon myös valitessamme analyysimenetelmää ja päädyimme käyttämään Webropolin raportointityökalun tarjoamaa ristiintaulukointia. Koska tutkimusaineistomme oli suhteellisen pieni, ei sen perusteella voida tehdä yleisempiä johtopäätöksiä, vaan tutkimuksemme tulokset ovat suuntaa antavia.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyömme aihe valikoitui luontevasti ja opinnäytetyöprosessimme käynnistyi keuhkokuumeella 2021. Varsinaisen työskentelyn aloitimme keuhkokuumeella 2022 ja operoimme sekä etäpalaverin että livetapaamisen. Yhteistyö kyselytutkimukseen valitsemiemme koulujen kanssa sujui mutkattomasti ja kyselytutkimuksen osallistumisprosentti oli hyvä. Meille palautetuissa kyselylomakkeissa ei myöskään ollut eräkatoa, emmekä näin ollen joutuneet hylkäämään yhtään kyselylomaketta niiden vaillinaisuuden vuoksi. Prosessin aikana kukin meistä kohtasi erinäisiä haasteita, joilla oli heijastevaikutuksia työskentelyyn, mutta pääosin kaikki sujui kuitenkin hyvin.

Valitsemamme aihe on ajankohtaistunut kuukausien kuluessa. Tällä hetkellä median huomio ja yhteiskunnallinen keskustelu kohdistuu vahvasti uusien tutkimusten valossa (esimerkiksi Kokko & Martin, 2023; Opetushallitus, 2022) lasten ja nuorten liikunnan eriarvoistumisilmiöön ja fyysisen suorituskyvyn heikentymiseen. Uusimmat Move! -mittausten tulokset kertovat, että lasten ja nuorten liikkuminen on vähentynyt ja fyysisesti passiivinen aika on kasvanut. Myös lasten ja nuorten toimintakyky on heikentynyt. Lasten ja nuorten liikkumattomuudella voi olla tulevaisuudessa voimakkaita negatiivisia vaikutuksia yhteiskuntaan, jos tätä kehitystä ei saada pysäytettyä. Nähtävissä oleva polarisaatiokehitys eli kansalaisten liikuntakäyttäytymisen eriytyminen ääripäihin (liikuntaa harrastavat – ei harrastavat), sisältää hyvinvointiriskin sekä yksilö-, yhteisö- että yhteiskuntatasolla. Huoli lasten ja erityisesti nuorten pahoinvoinnin lisääntymisestä ja kasaantumisesta lieveilmiöineen (jengiytyminen, päihteidenkäyttö, syrjäytyminen ja rikollisuus) on yhteiskunnassamme kasvussa. Uusimmassa LIITU-tutkimuksessa (Kokko & Martin, 2023, s. 9) mainitaan myös vähäisen liikkumisen yhteys mielenterveyden haasteisiin ja yksinäisyyteen.

Teoreettisten käsitteiden lähdemateriaalin ja aiemmin tehtyjen tutkimusten sekä oman opinnäytetyön tuloksien perusteella voidaan myös todeta, että sosioekonomisen aseman vaikutus perheen liikuntatottumuksiin ja mahdollisuuksiin harrastaa, on kiistatonta. Opinnäytetyömme tuloksissa huoltajien tulotasolla oli merkittävin vaikutus nimenomaan lasten ja huoltajien maksullisen harrasteliikunnan mahdollistamisessa. Sosioekonomiseen taustaan yhteydessä oleva harrastamisen erilaisuus, liikuntakuluttaminen ja fyysinen

aktiivisuus eivät kuitenkaan ole riippuvaisia pelkästään perheen tulotasosta. Muita vaikuttavia tai yhteydessä olevia tekijöitä ovat yhteiskunnan rakenne ja kansalaisyhteiskunnan organisoitumisen tapa, vanhempien koulutus, ammatti, asuinpaikka sekä perheen tai kotitalouden arvomaailma. Myös lapsen tai nuoren oma käsitys sosiaalisesta statuksestaan hänen omassa viiteryhmässään vaikuttaa tapaan olla olemassa, ilmentää itseään ja harrastaa asioita. (Hakamäki ym., 2014, s. 13.)

Vanhemmilla on suuri vastuu lasten käyttäytymismallien rakentumisessa. Arvot ja asenteet, jotka kukin kotoa omaksuu, kulkevat mukana läpi elämän ylisukupolvisesti. Nykyisin digimaailma kiehtoo ja vetää puoleensa lapsia ja nuoria. Leikki ja liikunta ovat vaarassa jäädä tällaisessa asetelmassa toissijaisiksi, jollei niitä tietoisesti ylläpidetä ja tehdä tavoittelemisen arvoisiksi mukaviksi asioiksi pienestä pitäen. Oikeanlaista tietoa, joka kannustaa huolehtimaan omasta hyvinvoinnista, tulee jakaa aktiivisesti niin kodeissa kuin kouluissa. Muun muassa Lehmuskallion ym. (2015, s. 75) tutkimuksessa ilmeni, että korkeamman koulutustason omaavat vanhemmat tunnistivat koululaisille suunnatut fyysisen aktiivisuuden suositukset vähemmän kouluttautuneita paremmin. Korkeammassa sosioekonomisessa asemassa olevilla vanhemmilla vaikuttaa olevan parempi kyky sisäistää tietoa ja soveltaa sitä käytännön kasvatustyöhön.

Toisaalta voidaan todeta, että vanhempien sosioekonominen hyväosaisuus on synnyttänyt ilmiön, jossa osa vanhemmista ulkoistaa perheliikunnan ohjatun harrasteliikunnan piiriin. Tällainen kehitys ei ole missään tapauksessa toivottavaa. Epäoikeudenmukaista on myös se, että taloudellinen eriarvoisuus ajaa joidenkin perheiden lapset kokemaan sosiaalista ulkopuolisuutta ikätovereihinsa nähden, koska perheellä ei ole varaa muuhun kuin ilmaisharrasteisiin. Leimaantumisen pelossa lapset saattavat lisäksi välttää osallistumista koulujen järjestämiin ilmaisiliikuntamahdollisuuksiin, kuten Liikkuva koulu. Esimerkiksi Puronaho (2014) on ollut huolissaan harrastuskustannusten noususta ja sen eriarvoistavasta vaikutuksesta lasten ja nuorten liikuntaan, mutta viime aikoina tämä ilmiö on ollut entistä vahvemmin esillä. Urheilulehden tuoreen kyselytutkimuksen mukaan joidenkin harrastusten kustannukset ovat nousseet niin rajusti, että edes keskiluokkaisilla perheillä ei ole pian niihin varaa (Lempinen, 2023).

Suomen luonto, pihat, ulkoliikuntapaikat, kävely- ja pyörätiet ovat kaikkien ihmisten vapaasti käytettävissä ja hyödynnettävissä hyvinvointinsa edistämiseksi. Luontoyhteyden

vahvistamisen kautta voimme ohjata perheitä liikkumaan yhdessä ja lisätä sosiaalista vuorovaikutusta, sekä kehittää tunnesäätelytaitoja luonnollisin, vaikuttavin keinoin. Tässä piilee sosionomeille erinomainen mahdollisuus ammatillisesti; esimerkiksi kehittää Green Care-tyyppisiä palvelumuotoja lapsille ja perheille.

Pohdimme kuinka yhteiskunnallisella tasolla voisi vaikuttaa kohderyhmämme eli alakouluikäisten lasten fyysisen aktiivisuuden lisäämiseen. Eräänä ajatuksena nousi esiin, että opetussuunnitelman viikoittaista liikuntatuntien määrää lisäämällä, saataisiin lisättyä opilaiden liikuntamäärää. Aihealue on ollut esillä poliittisessa keskustelussa vaalien läheisyydessä. Toivottavasti valtiovallan kiinnostus tämän aiheen kehittämisen säilyy myös eduskuntavaalien jälkeen. Aiomme lähettää opinnäytetyömme uudelle eduskunnalle ja hallitukselle, joka parhaillaan on aloittamassa rakenteellisten linjausten suunnittelua. Olemme jo olleet yhteydessä muutamaankansanedustajaan, jotka ovat ilmaisseet kiinnostuksensa aiheita kohtaan. Tulemme liittämään opinnäytetyön ohkeen saatekirjeen, joka sisältää konkreettisia ehdotuksia lasten liikkumattomuustilanteen korjaamiseksi. Kyse on yhteisestä tahtotilasta ja rakenteellisista uudistuksista, joita on pakko tehdä.

Opinnäytetyöprosessin edetessä meille tarkentui yhteiskuntarakenteellisten syy-seuraussuhteiden vaikutus moninaistuneiden perhemuotojen elämään. Esimerkiksi sosiaalilainsäädäntö perustuu monin kohdin ydinperhemalliin ja asettaa näin toisenlaiset perheyksiköt epätasa-arvoiseen asemaan. Pohdimme myös sitä, kuinka hyvinvointialue-mallin käyttöönotto tulee vaikuttamaan palveluiden saavutettavuuteen, ja siihen, tavoittavatko tarjolla olevat tukimuodot niitä tarvitsevat.

Tulevassa työssämme sosionomeina tulemme kohtaamaan ihmisiä hyvin moninaisissa konteksteissa, joissa palveluohjauksen yhteydessä (esimerkiksi sosiaalista kuntoutusta suunniteltaessa) tulee huomioida liikunnan vaikuttavuus ja mahdollisuudet hyvinvoinnin edistämiseksi. Kokonaisvaltaisen kohtaamisen näkökulman tulee olla asiakaslähtöisen ja eettisen työttemme ydin. Tulkoon asiakkaamme mistä tahansa viitekehyksestä, tulee meidän ammatillisina muistaa aina, että me ihmiset olemme herkkä ja moniulotteinen psyykkinen, fyysinen, sosiaalinen, hengellinen kokonaisuus, jonka hyvinvointi rakentuu monesta osa-alueesta. Tutkijatohtori Frank Martela painottaa, että oma hyvinvointimme on paljolti riippuvainen siitä, kuinka hyvin meidän ympärillämme olevat ihmiset voivat.

Siksi on hänen sanojensa mukaan keskityttävä myös lähiympäristön hyvinvoinnin parantamiseen, eikä vain tuijottaa omaan napaan. (Rinta-Tassi, 2018.)

Olemme olleet tietoisia muun muassa lasten ja nuorten fyysisen aktiivisuuden vähenemisestä ja digitalisaation synnyttämästä passiivisuudesta. Opinnäytetyöprosessin aikana olemme kuitenkin tutkimuslähteiden ja median kautta saaneet entistä tarkempaa ja ajankohtaisempaa tietoa tilanteesta, jonka liikunnan polarisoituminen yhteiskunnassamme on aiheuttamassa. Tämän pohjalta jatkotutkimusaiheita voisivat mielestämme olla seuraavat kaksi:

1. Mikä/mitkä subjektiiviset syy(t) vaikuttavat liikkumattomuuden taustalla niiden henkilöiden kohdalla, jotka eivät liiku, ja kuinka tietoisuutta liikunnan hyvinvointivaikutuksista saataisiin jaettua tälle ryhmälle?
2. Olisiko mahdollista kehittää esimerkiksi tukihenkilöjärjestelmä, jolla kotiin passivoituneet perheet/mielenterveyskuntoutujat/vanhukset saataisiin liikkumaan? Tämä järjestelmä voisi olla käyttökelpoinen myös päihdekuntoutujille, jotka rakentavat arkirytmäänsä ja joiden on erittäin tärkeää saada uutta sisältöä elämäänsä raittiuden alkumetreillä. Tällainen toimintamalli, jossa tukihenkilöt kokevat työnsä merkitykselliseksi, synnyttää sivutuotteena onnellisuuden lisääntymistä myös toimijoille itselleen.

LÄHTEET

- Airio, I., & Niemelä, M. (2009). Perhetaustan yhteys aikuisiän köyhyyteen Suomessa 1995–2005. *Sosiologia* 2009(1), 3–19. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1466845>
- Alkula, T., Pöntinen, S., & Ylöstalo, P. (2002). *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. (1.–4. p.). WSOY.
- Allardt, E. (1976). *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. WSOY.
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto. (i.a.). *Opinnäytetyön eettiset ohjeet*. Saatavilla 21.3.2023 http://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2018/arene-opinnaytetyoprosessin-eettiset-suositukset_muistilistat-opiskelijalle-ja-ohjaajalle.pdf?t=1526903222
- Bask, M., Haapakorva, P., Gissler, M., & Ristikari, T. (2021). Growing up in economic hardship: The relationship between childhood social assistance reciprocity and early adulthood obstacles. *International Journal of Social Welfare*, 30(2), 130–139. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/ijsw.12444>
- Bauman, A., Reis, R., Sallis, J., Wells, J., Loos, R., & Martin B.W. (2012). Correlates of physical activity: why are some people physically active and others not? *Lancet*, 31–44. https://www.academia.edu/13432855/Correlates_of_physical_activity_why_are_some_people_physically_active_and_others_not
- Beenackers, M., Kaphuis, C., Giskes, K., Brug, J., Kunst, A., Burdof, A., & van Lenthe, F. (2012). Socioeconomic inequalities in occupational, leisure-time, and transport related physical activity among European adults: A systematic review. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 9(116), 1–23.
- Berg, P., & Salasuo, M. (2017). Liikkuva luokka. Liikunnan harrastaminen kunnan kansalaisuutena. *Yhteiskuntapolitiikka*, 82(3), 251–261. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2017102350237>
- Blom, R., & Melin, H. (2014). Keskiluokkaistuuko Suomi? Teoksessa K. Lempiäinen, & T. Silvasti (toim.), *Eriarvoisuuden rakenteet*. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa (s. 20–52). Vastapaino.

- Borodulin, K., & Jousilahti, P. (2012): *Liikunta vapaa-ajalla, työssä ja työmatkalla 1972–2012*. Tutkimuksesta tiiviisti 5. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-793-6>
- Borodulin, K., Laatikainen, T., Lahti-Koski, M., Jousilahti, P., & Lakka, T. (2008). Association of age and education with different types of leisure-time physical activity among 4437 Finnish adults. *J Phys Act Health*, 5(2), 242–251. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18382033/>
- Borodulin, K., Mäkinen, T., Leino-Arjas, P., Tammelin, T., Heliövaara, M., Martelin, T., Kestilä, L., & Prättälä, R. (2012). Leisure time physical activity in a 22-year follow-up among Finnish adults. *Int Behav Nutr Phys Act*, 9(2012), 121. <https://ijbnpa.biomedcentral.com/articles/10.1186/1479-5868-9-121>
- Borodulin, K., Wennman, H., Mäki-Opas, T., Jousilahti, P., & Koskinen, S. (2020). Koulutusryhmittäiset erot liikunnassa Suomessa FinTerveys 2017 -tutkimuksen valossa. Teoksessa J. Kokkonen, & K. Kauravaara (toim.), *Eriarvoisuuden kasvot suomalaisessa liikunnassa* (s. 160–178). Liikuntatieteellinen seura. https://www.lts.fi/media/lts_julkaisut/julkaisut/eriarvoisuuden-kasvotliikunnassa/eriarvoisuuden-kasvot-liikunnassa-artikkelikoelma.pdf
- Broberg, M. (2010). *Uusperheen voimavarat ja lasten hyvinvointi*. Väestöliitto.
- Broberg, M., & Tähtinen, J. (2009). Perheen toimivuus ja vanhemmuus yksinhuoltajaperheissä. Teoksessa K. Forssén, A. Haataja, & M. Hakovirta (toim.), *Yksinhuoltajuus Suomessa* (s. 154–170). Väestöliitto.
- Castrén, A-M. (2009a). Mahtuuko ero perheeseen? Perheen hajoaminen ja uusperhe perheenä. Teoksessa R. Jallinoja (toim.), *Vieras perheessä* (s. 106–128). Gaudeamus.
- Castrén, A-M. (2009b). *Onko perhettä eron jälkeen? Eroperhe, etäperhe, uusperhe*. Gaudeamus.
- Cox, M., Schofield, G., & Kolt, G. S. (2010). Responsibility for children's physical activity: Parental, child, and teacher perspectives. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 13, 46–52. <https://www.academia.edu/33450027>
- de Munter, J., Agyemang, C., van Valkengoed, I., Bhopal, R., Zaninotto, P., Nazroo, J., Kunst, A., & Stronks, K. (2013). Cross national study of leisure-time physical activity in Dutch and English populations with ethnic group

- comparisons. *Eur J Public Health*, 23(3), 440–446. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22809760/>
- Eduskunta. (23.11.2022). *Eduskunta hyväksyi lain ylimääräisestä lapsilisästä joulukuussa*. https://www.eduskunta.fi/FI/tiedotteet/Sivut/Taysistunto_lapsilisa_hyvaksyminen_23112022.aspx
- Eriksson, B. (2012). Child poverty in the Nordic countries – Definitions, measures, consequence. *Politea*, 2(3), 89–96. https://www.researchgate.net/publication/315650069_Child_poverty_in_the_Nordic_countries_Definitions_measures_and_consequence
- Erola, J. (2010a). Yhteenveto: Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa. Teoksessa J. Erola (toim.), *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa* (s. 237–242.) Gaudeamus.
- Erola, J. (2010b). Yhteiskuntaluokat, tulot ja lasten määrä. Teoksessa J. Erola (toim.), *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa* (s. 89–107.) Gaudeamus.
- Erola, J., (2009). Sosiaalisen huono-osaisuuden periytyvyys, älykkyys ja geenit - tutkimuseettinen näkökulma. Teoksessa S. Sihvo (toim.), *Sukupolvien yli ulottuva vastuu ja tutkimuksen etiikka* (s. 27–31). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085387>
- Erola, J., Kilpi-Jakonen, E., & Ruggera, L. (2020). Koulutuksen yhteys sosiaaliseen liikkuvuuteen vahvistuu. *Talous ja yhteiskunta*, (4), 26–33.
- Eronen, A., Hiilamo, H., Ilmarinen, K., Jokela, M., Karjalainen, P., Karvonen, S., Kivipeltö, M., Koponen, E., Leemann, L., Londén, P., & Saikku, P. (2021). *Sosiaalibarometri 2021*. SOSTE Suomen sosiaali- ja terveys ry. <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2021/03/2021-3-23-SOSTE-julkaisu-Sosiaalibaometri-2021-osa-2-koronakriisi-ja-palvelujarjestelman-joustavuus.pdf>
- Eskelinen, N., Hautala, H., Lintunen, L., & Kallio, J. (2020). *Ylisukupolviselle huono-osaisuudelle altistavat ja siltä suojaavat ei-materiaaliset tekijät*. Tutkimuskatsauksia 3/2020. Turun kaupunki.
- Esping-Andersen, G. (2004). Untying the gordian knot of social inheritance. *Research in Social Stratification and Mobility*, 21, 115–139. DOI:[10.1016/S0276-5624\(04\)21007-1](https://doi.org/10.1016/S0276-5624(04)21007-1)

- Euroopan neuvosto (1975): *COUNCIL DECISION of 22 July 1975 concerning a programme of pilot schemes and studies to combat poverty*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31975D0458&from=EN>
- Faurie, M., & Kalliomaa-Puha, L. (2010.) Jääkaappi, osoite vai sukuside? Teoksessa U. Hämäläinen, & O. Kangas (toim.), *Perhepiirissä* (s. 31–39). <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/17471/Perhepiirissa.pdf>
- Ferreira, I., Van Der Horst, K., Wendel-Vos, W., Kremers, S., Van Lenthe, F. J., & Brug, J. (2007). Environmental correlates of physical activity in youth - a review and update. *Obesity reviews*, 8(2), 129–154. <https://doi.org/10.1111/j.1467-789X.2006.00264.x>
- Finne, J. (2017). *Liikkuva lapsi, terveempi aikuinen*. Fitra.
- Forssén, K., Haataja, A., & Hakovirta. (2009). Yksinhuoltajien asema suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Teoksessa K. Forssén, A. Haataja, & M. Hakovirta (toim.), *Yksinhuoltajuus Suomessa* (s. 9–19). Väestöliitto.
- Forssén, K., Laine, K., & Tähtinen, J. (2002a). Hyvinvoinnin tekijät ja uhat lapsuudessa. Teoksessa K. Juhila, H. Forsberg, & I. Roivainen (toim.), *Marginaalit ja sosiaalityö* (s. 81–106.) Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/44433/SoPhi65.pdf?sequence=3>
- Forssén, K., Laine, K., & Tähtinen, J. (2002b). Lasten hyvinvointia uhkaavat ja turvaavat tekijät. Teoksessa K. Juhila, H. Forsberg, & I. Roivainen (toim.), *Marginaalit ja sosiaalityö* (s. 87.) Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/44433/SoPhi65.pdf?sequence=3>
- Gidlow, C., Johnston, H., Crone, D., Ellis, N., & James, D. 2006. A systematic review of the relationship between socio-economic position and physical activity. *Health Education Journal*, 65(4), 338–367.
- Gottberg, E. (2005). *Perhesuhteet ja lainsäädäntö*. (3. täysin uud. p.). Turun yliopisto.
- Graaf, P., & Kalmijn, M. (2001). Trends in the Intergenerational Transmission of Cultural and Economic Status. *Acta Sociologia*, 44(1), 51–66. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/000169930104400105>
- Haapala, A., Borodulin, K., Silventoinen, K., & Mäki-Opas, T. (2016). Fyysisen kokonaisaktiivisuuden koulutusryhmittäiset erot ja muutokset työikäisillä

- suomalaisilla 11 vuoden seurannassa. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 53(2), 119–132.
- Haataja, A. (2009). Kuka on yksinhuoltaja? Yksinhuoltajien määrä ja profiili eri aineistojen valossa. Teoksessa K. Forssén, A. Haataja, & M. Hakovirta (toim.), *Yksinhuoltajuus Suomessa* (s. 46–62). Väestöliitto.
- Hagger, M., Chatzisarantis, N.L., Hein, V., Soós, I., Karsai, I., Lintunen, T. & Leemans, S. (2009). Teacher, peer and parent autonomy support in physical education and leisure-time physical activity: A trans-contextual model of motivation in four nations. *Psychology & Health*, 24(6), 689–711. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20205021/>
- Hakamäki, M., Jaako, J., Kankaanpää, A., Kantomaa, M., Kämppi, K., Rajala, K., & Tammelin, T. (2014). *Mikä maksaa?* Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014:2. Valtion liikuntaneuvosto. <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2019/09/Mik%C3%A4-maksaa.pdf>
- Hakanen, T., Myllyniemi, S., & Salasuo, M. (toim.). (2018). *Oikeus liikkua. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018*. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Hakovirta, M. (2006). *Yksinhuoltajaäitien työllisyys, toimeentulo ja työmarkkina-tilanne*. [Väitöskirja, Turun yliopisto]. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 45/2006. Väestöliitto. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/12/76c0f3b6-yksinhuoltajaaitien-tyollisyys-e-kirja.pdf>
- Hakovirta, M., & Rantalaiho, M. (2012). *Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa*. Kelan tutkimusosasto.
- HE 235/2022. Hallituksen esitys Eduskunnalle lapsilisälain väliaikaisesta muutoksesta HE 235/2022. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_235+2022.aspx
- Hetherington, E. M., Henderson, S. H., O'Connor, T. G., Insabella, G. M., Taylor, L. C., & Anderson, E. R. (1999). Family functioning and the adjustment of adolescent siblings in diverse types of families. *Society for Research in Child Development*, 64(4), 1–25.
- Hiilamo, A., Keski-Säntti, M., Kääriälä, A., & Hiilamo, H. (2021). *Nuorten aikuisten maksuhäiriömerkinnät: rekisteritutkimus ikäkohorteilla 1987 ja 1997*. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143055/nuorten-aikuisten-maksuhairiomerkinnaat.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Hiilamo, H., & Saari, J. (2010). Sosiaalisten mahdollisuuksien politiikka. Teoksessa H. Hiilamo, & J. Saari (toim.), *Hyvinvoinnin uusi politiikka – johdatus sosiaalisiin mahdollisuuksiin* (s. 13–20). Diakonia ammattikorkeakoulu.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2007). *Tutki ja kirjoita*. (13. Uud. p.) Tammi.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. (15. Uud.p.) Tammi.
- Honkanen, P. (2020). *Perusturvan kehitys 2010–2020*. Suomen Sosiaali ja terveys ry.
<https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2020/01/SOSTE-selvitys-perusturvan-kehitys-2010-2020-Pertti-Honkanen-2.pdf>
- Husu, P., Tokola, K., Suni, J., Luoto, R., Sievänen, H., Mäki-Opas, T., Vasankari, T., & Kaikkonen, R. (2014). *Istuminen ja terveystoimintasuositusten toteutuminen suomalaisilla aikuisilla vuonna 2013. ATH-tutkimuksen tuloksia*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [URN ISBN 978-952-302-201-0.pdf](https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-201-0)
[331.5Kt](https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-201-0)
- Huttunen, J. (2001). *Isänä olemisen uudet suunnat: Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä*. PS-kustannus.
- Härkönen, J. (2010). Sosiaalinen periytyvyys ja sosiaalinen liikkuvuus. Teoksessa J. Erola (toim.), *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa* (s. 51–67). Gaudeamus.
- Ilmakunnas, I., Kauppinen, T., & Moisio, P. (2020). Huono-osaisuus jatkuu sukupolvelta toiselle: Tarkastelussa nuorten aikuisten toimeentulotukiasiakkuus. Teoksessa J. Kallio, & M. Hakovirta (toim.), *Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus* (s. 199–225). Vastapaino.
- Isola, A-M., & Suominen, E. (2016). *Suomalainen köyhyys*. Into.
- Itkonen, H. (2021). *Liikkumisen sosiologia*. Vastapaino.
- Jaakkola, T., Liukkonen, J., & Sääkslahti, A. (2017). *Liikuntapedagogiikka*. (2. Uud.p.). PS- kustannus.
- Jackson, M., Erikson, R., Goldthorpe, J.H., & Yaish, M. (2007). Primary and secondary effects in class differentials in educational attainment: The transition to A-level courses in England and Wales. *Acta Sociologica*, 50(3), 211–229.
<https://doi.org/10.1177/0001699307080926>
- Jallinoja, R. (1985). *Johdatus perhesosiologiaan*. WSOY.
- Jallinoja, R. (2000). *Perheen aika*. Otava.
- Jallinoja, R. (2006). *Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä*. Gaudeamus.

- Jallinoja, R. (2014). Teoria universaalista perheestä. Teoksessa R. Jallinoja, H. Hurme, & K. Jokinen (toim.), *Perhetutkimuksen suuntauksia* (s. 20–27). Gaudeamus.
- Jauho, M. (2016). Terveellisen syömisen ja liikkumisen esteet ja edistäjät – laadullinen katsaus. Teoksessa K. Borodulin, P. Jallinoja, & M. Koivusalo (toim.), *Epäterveellinen ruokavalio, vähäinen liikunta ja polarisaatio – syyt kustannukset ja ohjaustoimet* (s. 32–56). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta.
- Jokela M., Korpela T., Kivipelto M., & Jauhiainen S. (2021). *Toimeentulotuen saajamäärät kasvoivat vähän: koronaepidemia toi esiin järjestelmän joustavuuden*. Tutkimuksesta tiiviisti 4/2021. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140922/URN_ISBN_978-952-343-339-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Juhila, K. (2006). *Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat*. Vastapaino.
- Järvinen, K. (2010). Keskiluokan pinnan alta. Teoksessa J. Erola (toim.), *Luokaton Suomi* (s. 231–237). Gaudeamus.
- Järvinen, T. (1999). Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella – Vailla ammattitutkintoa ja työpaikkaa olevien nuorten sosiaalinen profiili vuosina 1985 ja 1995. Teoksessa M. Kuorelahti, & R. Viitanen (toim.), *Holtittomasta hortoilusta hallittuun harhailuun: nuorten syrjäytymisen riskit ja selviytymiskeinot* (s. 189–198). Nuorisoasiain neuvottelukunta. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/13holtittomasta_hallittuun.pdf
- Kaitsalmi, L., & Parikka, L. (2022). *Vähän liikkuvien lasten liikuntatottumusten taustalla esiintyviä syitä*. [Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto]. <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202205112632>
- Kallio, J., & Hakovirta, M. (2020). Huono-osaisuus ja köyhyys lapsiperheissä. Teoksessa J. Kallio, & M. Hakovirta (toim.), *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus* (s. 7–37). Vastapaino.
- Kallio, J., Hautala, H., & Erola, J. (2020). Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten koulupudokkuuteen. Teoksessa J. Kallio, & M. Hakovirta (toim.), *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus* (s. 175–199). Vastapaino.

- Kallio, J., Kauppinen, T M, & Erola, J. (2016). Cumulative Socio-economic Disadvantage and Secondary Education in Finland. *European Sociological Review*, 32(5), 649–661. <https://doi.org/10.1093/esr/jcw021>
- Kangas, O., & Ritakallio, V-M. (2008). *Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa*. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 61/2008. Kelan tutkimusosasto. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10250/3426/Selosteita61_netti.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Kantomaa, M. (2010). *The role of physical activity on emotional and behavioural problems, self-rated health and educational attainment among adolescents*. [Väitöskirja, Oulun yliopisto]. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514261077.pdf>
- Kantomaa, M. (toim.). (2020). *Korona pandemian vaikutukset väestön liikuntaan*. Valtion liikuntaneuvosto. <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2020/10/Koronapandemian-vaikutukset-vaeston-liikuntaan-paivitetty-23.11.2020.pdf>
- Kantomaa, M., Jaako, J., & Tammelin, T. (2014). Sosioekonomisen taustan yhteys lasten ja nuorten liikuntaan – tuloksia suomalaisista seurantatutkimuksista. Teoksessa M. Hakamäki, A. Kankaanpää, M. Kantomaa, K. Kämppi, K. Rajala, & T. Tammelin. *Mikä maksaa?* (s.25–35). Valtion liikuntaneuvosto. <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2019/09/Mik%C3%A4-maksaa.pdf>
- Kantomaa, M., Tammelin, T., Ebeling, H., & Taanila, A. (2010). Liikunnan yhteys nuorten tunne- elämään ja käyttäytymisen häiriöihin, koettuun terveyteen ja koulumenestykseen. *Liikunta & Tiede*, 47(6), 30–37.
- Kantomaa, M., Tikanmäki, M., Kankaanpää, A., Vääräsmäki, M., Sipola-Leppänen, M., Ekelund, U., Hakonen, H., Järvelin, M-R., Kajantie, E. & Tammelin, T. (2016). Accelerometer-Measured Physical Activity and Sedentary Time Differ According to Education Level in Young Adults. *PLoS ONE*, 11(7), 1–13. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0158902>
- Karhula, A., & Sirniö, O. (2019). Ylisukupolvinen eriarvoisuus Suomessa. Poikkiteellinen katsaus yhteiskuntatieteellisiin tutkimuksiin. *Yhteiskuntapolitiikka*, 84(5–6), 572–582.

- https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138880/YP1905-6_Karhula%26Sirni%C3%B6.pdf?sequence=2&i
- Kari, J. (2018). *Lifelong Physical Activity and Long-Term Labor Market Outcomes*. Jyväskylä Studies in Business and Economics 184.
- Karvonen, S. (2016). Lasten moniulotteinen köyhyys indikaattoreiden valossa. Teoksessa S. Karvonen, & M. Salmi (toim.), *Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla* (s. 54–68). Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131589/URN_ISBN_978-952-302-742-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Karvonen, S., Mäntylä, E., & Salmi, M. (2016). Johdanto. Teoksessa S. Karvonen, & M. Salmi (toim.), *Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla* (s. 6–13). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131589/URN_ISBN_978-952-302-742-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kaseva, K., Hintsala, T., Lipsanen, J., Pulkki-Raback, L., Hintsanen, M., Yang, X., Hirvensalo, M., Hutri-Kähönen, N., Raitakari, O., Keltikangas-Järvinen, L., & Tammelin, T. (2017). Parental Physical Activity Associates With Offspring's Physical Activity Until Middle Age: A 30-Year Study. *Journal of physical activity & health*, 14(7), 520–531. <http://hdl.handle.net/10138/230826>
- Kauhanen, J., Erkkilä, A., Korhonen, M., Myllykangas, M., & Pekkanen, J. (2013). *Kansanterveystiede* (4. uud. p.). Sanoma Pro.
- Kautto, M., Parpo, A., & Sallila, S. (2006). Huono-osaisuus eriarvoistuvan tulokehityksen Suomessa. Teoksessa M. Kautto (toim.), *Suomalaisten hyvinvointi 2006* (s. 236–264.) Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Kela henkilöasiakkaat. (24.11.2022). *Kaksinkertainen lapsilisä maksetaan joulukuussa*. <https://www.kela.fi/ajankohtaista-henkiloasiakkaat/4923185/kaksinkertainen-lapsilisa-maksetaan-joulukuussa>
- Kela. (1.1.2023). *Toimeentulotuki*. <https://www.kela.fi/etti/Toimeentulotuki.pdf>
- Kervanto Nevanlinna, A., & Kolbe, L. (2003). *Suomen kulttuurihistoria: 3, Oma maa ja maailma*. Tammi.
- Kivinen, O., Hedman, J., & Kaipainen, P. (2012). Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa. Eriarvoisuuden vanhat ja uudet muodot.

- Yhteiskuntapolitiikka*, 77(5), 559–586. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/103027/kivinen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Koeneman, M., Verheijden, M., Chinapaw, M., & Hopman-Rock, M. (2011). Determinants of physical activity and exercise in healthy older adults: a systematic review. *Int J Behav Nutr Phys Act*, 8(2011), 142. https://www.researchgate.net/publication/51954769_Determinants_of_physical_activity_and_exercise_in_healthy_older_adults_A_systematic_review#fullTextFileContent
- Kohl, H. W., & Hobbs, K. E. (1998). Development of physical activity behaviors among children and adolescents. *Pediatrics*, 101, 549–554.
- Kohonen, I., Kuula-Luumi, A., & Spoof, A. (toim.). (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019*. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf
- Koivusilta, L. (2012). Terveysterojen sosioekonomiset taustatekijät. Teoksessa M-L. Honkasalo, & H. Salmi (toim.), *Terveyttä kulttuurin ehdoilla: Näkökulmia kulttuuriseen terveystutkimukseen* (s. 319–358). K & H kustannus.
- Koivusilta, L. (2020). Vanhempien huono-osaisuuden yhteydet lasten ja nuorten tulevaisuuden voimavaroihin ja ajatuksiin tulevaisuudesta. Teoksessa J. Kallio, & M. Hakovirta (toim.), *Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus* (s. 143–175). Vastapaino.
- Kokko, S., & Martin, L.(toim.). (2019). *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa: LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018*. Valtion liikuntaneuvosto.
- Kokko, S., & Martin, L. (toim.). (2023). *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa: LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022*. Valtion liikuntaneuvosto. <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2023/03/Lasten-ja-nuorten-liikuntakayttaytyminen-Suomessa-2022-2.pdf>
- L 1412/1997. Laki toimeentulosta 30.12.1997. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940201>
- L 390/2015. Liikuntalaki 10.4.2015 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150390>
- L 938/2014. Laki yleisestä asumistuesta 14.11.2014 <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140938>

- Laaksonen, M. (2011). Aineelliset ja taloudelliset tekijät. Teoksessa M. Laaksonen, & K. Silventoinen (toim.), *Sosiaaliekpidemiologia: Väestön terveyserot ja terveyteen vaikuttavat sosiaaliset tekijät* (s. 177–195). Gaudeamus.
- Lahelma, E., & Rahkonen, O. (2011). Väestöryhmittäiset terveyserot. Teoksessa M. Laaksonen, & K. Silventoinen (toim.), *Sosiaaliekpidemiologia: Väestön terveyserot ja terveyteen vaikuttavat sosiaaliset tekijät* (s. 41–60). Gaudeamus.
- Laihiala, T. (2018). *Kokemuksia ja käsityksiä leipäjonoista – Huono-osaisuus, häpeä ja ansaitsevuus*. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 163. Itä-Suomen yliopisto. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/18868/urn_isbn_978-952-61-2699-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Laihiala, T. (2020). Mitä leipäjonot kertovat lapsiperheiden huono-osaisuudesta? Teoksessa J. Kallio, & M. Hakovirta (toim.), *Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus* (s. 73–93). Vastapaino.
- Lallukka, T., & Rahkonen, O. (2022). Terveyden sosiaaliset tekijät ja eriarvoisuus. Teoksessa K. Patja, P. Absetz, & P. Rautava (toim.), *Terveyden edistäminen* (s. 126–134.) Kustannus Oy Duodecim.
- Lallukka, T., Kerkelä, M., Ristikari, T., Merikukka, M., Hiilamo, H., Virtanen, M., & Halonen, J. I. (2019). Determinants of long-term unemployment in early adulthood: A Finnish birth cohort study. *SSM-population health*, 8, 100410. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S235282731930014X>
- Lammintausta, A. (2013). *Effects of socioeconomic status and sociodemographic features on cardiovascular disease mortality and morbidity in Finland*. [Väitöskirja, Turun yliopisto]. (Turun yliopiston julkaisuja. D 1068). Painosalama Oy. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/90256/AnnalesD1068Lammintausta.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Lammi-Taskula, J., & Salmi, M. (2014). Suomalaisten lapsiperheiden hyvinvointi. Teoksessa M. Vaarama, L. Kestilä, P. Moisio, & A. Muuri (toim.), *Suomalaisten hyvinvointi 2014*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-015-3>
- Laukkanen, A., Sääkslahti, A., & Aunola, K. (2020). “It Is Like Compulsory to Go, But It Is Still Pretty Nice”: Young Children’s Views on Physical Activity Parenting and the Associated Motivational Regulation. *International Journal*

- of Environmental Research and Public Health*, 17(7), 2315.
<https://doi.org/10.3390/ijerph17072315>
- Lehmuskallio M., Konkarikoski L., & Tiistola T.M. (2015). Fyysisen aktiivisuuden perussuositus kouluikäisille - tunnettuus, toteutumisarvio ja huoli alakoulu-
 laisten vanhempien keskuudessa. *Liikunta & Tiede*, 53(6), 70–77.
https://www.lts.fi/media/lts_vertaisarvioidut_tutkimusartikkelit/2015/lt-6-15_tutkimusartikkelit_lehmuskallio_lr.pdf
- Lehmuskallio, M. (2007). *Liikuntakulutus kaupunkilaislasten ja -nuorten liikunta-suhteessa*. Turun yliopisto. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/33581/C263.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Lehmuskallio, M. (2011). Ei VilleGalle vaan vertaiset, valmentajat ja vanhemmat – lasten ja nuorten näkemyksiä liikuntakiinnostukseensa vaikuttajista. *Liikunta & Tiede*, 48(6), 24–31. https://www.lts.fi/media/lts_vertaisarvioidut_tutkimusartikkelit/2011/lt611_tutkimusartikkelit_lehmuskallio_24-31_low-res.pdf
- Lehto, R., Corander, C., Ray, C., & Roos, E. (2009). Perheen sosioekonomisen aseman ja perherakenteen yhteydet alakouluikäisten lasten terveellisiin elintapoihin. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 2009(46), 258–271.
<https://journal.fi/sla/article/view/2604>
- Lempinen, M. (22.3.2023). *Kommentti: Lasten urheiluharrastusten hinta räjähti käsiin – ja syy on vanhempien*. <https://www.is.fi/urheilu/art-2000009466869.html>
- Lindgren, M., Börjesson, M., Ekblom, Ö., Bergström, G., Lappas, G., & Rosengren, A. (2016). Physical activity pattern, cardiorespiratory fitness, and socioeconomic status in the SCAPIS pilot trial – A cross-sectional study. *Preventive Medicine Reports*, 4, 44–49.
- Loman, T. (2015). *Ruokatottumukset, liikunta ja paino: sosioekonomiset erot ja muutokset*. [Väitöskirja, Helsingin yliopisto]. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/154778/ruokatot.pdf?sequence=1>
- Lynch, J., & Kaplan, G. (2000). Socioeconomic Position. Teoksessa I. Kawachi & L. Berkman (toim.), *Social Epidemiology*. Oxford University Press, 13–35.
<https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/51520/Lynch%20J%2C%20Socioeconomic%20Position%2C%202000%20%28chapter%29.pdf?sequence=1>

- Lämsä, J. (2009). Lasten ja nuorten urheilu yhteiskunnassa. Teoksessa H. Hakkarainen, T. Jaakkola, S. Kalaja, J. Lämsä, A. Nikander, & J. Riski (toim.), *Lasten ja nuorten urheiluvalmennuksen perusteet* (s. 15–42). VK-Kustannus.
- Manderbacka, K., Lindell, E., Suomela, T., Lumme, S., Koskinen, S., Martelin, T., & Parikka, S. (2022a). Sosiaalinen asema ja menetetyt elinvuodet 2017–2019. Teoksessa S. Karvonen, L. Kestilä, & P. Saikkonen (toim.), *Suomalaisten hyvinvointi 2022* (s. 39–54). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Manderbacka, K., Lindell, E., Suomela, T., Lumme, S., Koskinen, S., Martelin, T., & Parikka, S. (2022b). *Kaikkien kuolemansyiden vuoksi menetetyt elinvuodet yhteensä ikävälillä 25–79 vuotta 100 000 vastaavan ikäistä asukasta kohden tuloryhmän mukaan vuosien 2017–2019 aikana*. Teoksessa S. Karvonen, L. Kestilä, & P. Saikkonen (toim.), *Suomalaisten hyvinvointi 2022* (s. 29). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Melin, H. (2020a). Suomen keskiluokka on kasvanut. *T & Y-lehti*, 2020 (1). <https://labore.fi/t&y/suomen-keskiluokka-on-kasvanut/>
- Melin, H. (2020b). *Suomen luokkarakenteen kehittyminen vuosina 1970–2015*. <https://labore.fi/t&y/suomen-keskiluokka-on-kasvanut/>
- Melin, H. (2021). Luokat ja eriarvoisuus. *Ydinlehti*, 2021(2). <https://ydinlehti.fi/numero-2021-2/luokat-ja-eriarvoisuus/>
- Melin, H., Saari, J., & Vataja, K. (2022). Suomi 1970-luvulta 2010-luvulle – rakenteellinen ja kulttuurinen muutos. Teoksessa H. Uusitalo, J. Simpura, J. Saari, & T. Laihiala (toim.), *Hyvinvoinnin muutos ja pysyvyys* (s. 65–97.) Into.
- Miettinen, A., Hakovirta, M., Saarikallio-Torp, M., Haapanen, M., Kurki, P., Kalliomaa-Puha, L., Sihvonen, E., Heinonen, H-M., & Kivistö, N. (2020). *Lasten vuoroasuminen ja sosiaaliturva. Vuoroasumisen nykytila ja merkitys etuus- ja palvelujärjestelmän kannalta*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020 (51). Valtioneuvosto. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162548/TEAS_2020_51.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Moisio, P. (2006). Suhteellinen köyhyys Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 71(6), 639–645. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117296>
- Moisio, P. (2007). Sosiaalinen liikkuvuus ja mahdollisuuksien tasa-arvo. Teoksessa M. Kautto (toim.), *Suomalaisten hyvinvointi* (s. 264–285). Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.

- Moisio, P. (2009). *Vähimmäisturva ja köyhyysraja Suomessa*. Selvitys sosiaaliturvan kokonaisuudistus (Sata) -komitealle. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80420/9c49c982-c5bc-45ed-aced-e9126c063697.pdf?sequence=1>
- Mukkila, S., Ilmakunnas, I., Moisio, P., & Saikkonen, P. (2019). Köyhyys ja perusturvan riittävyys. Teoksessa L. Kestilä, & S. Karvonen (toim.), *Suomalaisten hyvinvointi 2018* (s. 79–96). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Mukkila, S., Moisio, P., Mäkinen, L., & Nykänen, E. (2022). Palvelut ja toimeentuloturva. Teoksessa S. Karvonen, L. Kestilä, & P. Saikkonen (toim.), *Suomalaisten hyvinvointi 2022* (s. 194–208). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Myllyniemi, S. (2012) Ylisukupolvinen hyvinvointi. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.), *Monipolvinen hyvinvointi*, (s. 47–91). Opetus- ja kulttuuriministeriö: Nuorisotutkimusverkosto: Nuorisoasiain neuvottelukunta. https://tietoanurista.fi/wp-content/uploads/2013/05/Nuorisobarometri_2012_Verkkojulkaisu.pdf
- Myllyniemi, S. (2012). Ylisukupolvinen hyvinvointi. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.), *Monipolvinen hyvinvointi*. Nuorisobarometri 2012 (s. 5–114). https://tietoanurista.fi/wp-content/uploads/2013/05/Nuorisobarometri_2012_Verkkojulkaisu.pdf
- Myllyniemi, S., & Berg, P. (2013). *Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013*. Opetus- ja kulttuuriministeriö: Valtion liikuntaneuvosto: Nuorisoasiain neuvottelukunta: Nuorisotutkimusverkosto.
- Myrskylä, P. (2009). *Koulutustaso periytyy edelleen*. Hyvinvointikatsaus. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_002.html?s=0
- Mäder, M., Müller, S., Riphahn, R., & Schwientek, C. (2014). Intergenerational Transmission of Unemployment – Evidence for German Sons. *ZEW Discussion Paper*, 235 (4) 4, 355– 375. <https://docs.iza.org/dp8513.pdf>
- Mäkinen, T. (2010). *Trends and Explanations for Socioeconomic Differences in Physical Activity*. National Institute for Health and Welfare. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80385/08a8e5a3-c1c8-4ff6-bfb0-f21b5f93f1ad.pdf?sequence=1>
- Mäkinen, T. (2011). Liikunnan sosioekonomisia eroja selittävät tekijät aikuisilla. Teoksessa P. Husu, o. Paronen, J. Suni, & Vasankari, T. *Suomalaisten fyysinen aktiivisuus ja kunto 2010*. Terveyttä edistävän liikunnan nykytila ja

- muutokset* (s. 54–59). Opetus- ja kulttuuriministeriö.
<https://core.ac.uk/download/pdf/198189924.pdf>
- Mäkinen, T., Borodulin, K., Laatikainen, T., Fogelholm, M., & Prättälä, R. (2009b). Twenty-five year socioeconomic trends in leisure-time and commuting physical activity among employed Finns. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 19, 188–197.
- Mäkinen, T., Borodulin, K., Tammelin, T., Rahkonen, O., Laatikainen, T., & Prättälä, R. (2010b). The effects of adolescence sports and exercise on adulthood leisure-time physical activity in educational groups. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 27(7).
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2873576/>
- Mäkinen, T., Kestilä, L., Borodulin, K., Martelin, T., Rahkonen, O., & Prättälä, R. (2009a). Effects of childhood socioeconomic conditions on educational differences in leisure-time physical activity. *Eur J Public Health*, 20 (3), 346–353. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckp187>
- Mäkinen, T., Kestilä, L., Borodulin, K., Martelin, T., Rahkonen, O., Leino-Arjas, P., & Prättälä, R. (2010). Occupational class differences in leisure-time physical inactivity - contribution of past and current physical workload and other working conditions. *Scand J Work Environ Health*, 36(1), 62–70.
- Mäki-Opas, T. (2014). *Johdanto SEP eroihin terveydessä, luentosarja 2014* [Power-Point-diat]. SlideShare. <https://www.slideshare.net/THLfi/tomi-mkiopas-johdanto-sep-eroihin-terveydess-luentosarja-2014>
- Mäki-Opas, T., Borodulin, K., Härkönen, J., Ruokonen, O., & Lallukka, T. (2017). Terveyttä edistävä elämäntyyli. Teoksessa S. Karvonen, L. Kestilä, & T. Mäki-Opas. *Terveys sosiologian linjoja* (s. 40–56). Gaudeamus.
- Mäki-Opas, T., Rahkonen, O., & Borodulin K. (2015). Terveys sosiologinen näkökulma liikunnallisen elämäntavan polarisoitumiseen – Valinnat vai mahdollisuudet. *Yhteiskuntapolitiikka*, 3, 263–272. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/127048/maki-opas.pdf?sequence=1>
- Määttä, S., Nuutinen, T., Ray, C., Eriksson, J.G., Weiderpass, E., & Roos, E. (2014). Vanhempien sosiaalisen tuen ja koulutustason yhteys lasten liikuntaan.

- Liikunta & Tiede*, 51(6), 71–77. https://www.lts.fi/media/lts_vertaisarvioi-dut_tutkimusartikkelit/2014/lt-6-14_tutkimusartikkelit_maatta_lowres.pdf
- Naumanen, P., & Silvennoinen, H. (2010). Koulutus, yhteiskuntaluokat ja eriarvoisuus. Teoksessa J. Erola (toim.), *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa* (s. 67–89). Gaudeamus.
- Niemelä, M. (2009). Yksinhuoltajien kulutus. Teoksessa K. Forssén, A. Haataja, & M. Hakovirta (toim.), *Yksinhuoltajuus Suomessa* (s. 115–136). Väestöliitto.
- Nurminen, T. (2019). *Vanhempien näkemykset lasten liikuntaan kasvattamisen vastuusta*. [Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto]. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/64420/1/URN%3ANBN%3Afi%3Ajyu-201906073063.pdf>
- OECD. (2011). *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising*. OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264119536-en>
- Opetushallitus. (2022). *Move. Fyysisen toimintakyvyn seurantajärjestelmä. Tulokset syksy 2022*. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kokomaa_helalandet_move2022_0.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2012). *Ehdotus valtioneuvoston strategiaksi koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:28. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75345/tr28.pdf>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2016). *Yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa – painopisteenä harrastamisen hinta*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:19. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-407-8>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2021a). *Liikkumissuositus 7–17-vuotiaille lapsille ja nuorille*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:19. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-853-3>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2021b). Lasten ja nuorten liikunnan harrastamisen aloittamista ja harrastuksessa pysymistä edistäviä keskeisiä asioita. Teoksessa *Liikkumissuositus 7–17-vuotiaille lapsille ja nuorille* (s. 36–37.) Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:19. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-853-3>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2021c). *Liikkumissuositus 7–17-vuotiaille lapsille ja nuorille*. Teoksessa *Liikkumissuositus 7–17-vuotiaille lapsille ja nuorille*

- (s.11). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:19.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-853-3>
- Paajanen, P. (2007). *Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuodelta 2007 ja 1997*. Väestöliitto.
- Pajulo, M., Salo, S., & Pyykkönen, N. (2015). Mentalisaatio ihmistä suojaavana tekijänä. *Duodecim*, 131(11), 1050–1057. <https://www.duodecim-lehti.fi/duo12278>
- Palomäki, S., Laherto, L., Kukkonen, T., Hakonen, H., & Tammelin, T. (2016). Vanhempien hyvä koulutus- ja tulotaso on yhteydessä nuorten liikkumiseen etenkin urheiluseuroissa. *Liikunta & Tiede*, 53(4), 92–98.
https://www.lts.fi/media/lts_vertaisarvioidut_tutkimusartikkelit/2016/lt416_tutkimusartikkelit_palomaki_lowres_nimeton-liite-00004.pdf
- Parpo, A. (2004) *Kannustavuutta tulonsiirtojärjestelmään. Tulonsiirtojärjestelmän muutokset, kannustinloukut ja tulonjako*. Stakes.
- Pelastakaa lapset ry. (2019). *Lapsen ääni 2019. Miten perheen taloudellinen tilanne vaikuttaa lasten unelmiin ja tulevaisuuden suunnitelmiin?* https://pelastakaa-lapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2019/10/08094144/Lapsen_Aani_2019_web.pdf
- Pelastakaa lapset ry. (2022). *Lapsen ääni 2022 – lasten ja nuorten kokemuksia perheen pienituloisuudesta: hyvinvoinnin vajeet ja haasteet*. https://pelastakaalapset.s3.eu-west-1.amazonaws.com/main/2022/10/26102145/lapsenaani2022_raportti_web.pdf
- Perhekäsitettyöryhmän muistio. (1993). Työryhmämuistio 1993:26. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/73128/TRM199326.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Piirtola, M., Kaprio, J., Kujala, U., Heikkilä, K., Koskenvuo, M., Svedberg, P., Silventoinen, K., & Ropponen, A. (2016). Association between education and future leisure-time physical inactivity: a study of Finnish twins over a 35-year follow-up. *BMC Public Health*, 16(1), Article 720.
<https://doi.org/10.1186/s12889-016-3410-5>

- Pugliese, J., & Tinsley, B. (2007). Parental Socialization of Child and Adolescent Physical Activity: A Meta Analysis. *Journal of Family Psychology*, 21(3), 331–342. https://www.researchgate.net/publication/5967934_Parental_Socialization_of_Child_and_Adolescent_Physical_Activity_A_Meta-Analysis
- Puronaho, K. (2014). *Drop out vai throw-out? Tutkimus lasten ja nuorten liikkumisharrastusten kustannuksista*. Opetus- ja kulttuuriministeriö. https://www.suunnistusliitto.fi/system/wp-content/uploads/2016/01/2014_DropoutVaiThrowout_OKM.pdf
- Pyykkönen, T. (2019). *Vanhempien sosioekonomisen taustan yhteys lasten fyysisen aktiivisuuden toteutumiseen*. [Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201912025077>
- Pöyliö, H. & Erola, J. (2015). Suomen lisääntynyt sosiaalinen liikkuvuus harvinaista muualla Euroopassa. *Talous ja yhteiskunta*, (4), 30–35. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021042714412>
- Rantalaiho, M. (2009). Suomalainen yksinhuoltajuus ja yhteiskuntamuutos. Teoksessa K. Forssén, A. Haataja, & M. Hakovirta (toim.), *Yksinhuoltajuus Suomessa* (s. 19–46). Väestöliitto.
- Rautava, P. (2003). *Vanhemmat paljon vartijoina. Vanhempien merkitys 5. luokan oppilaiden liikuntaharrastuksessa*. [Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu:2003894646>
- Rinta-Tassi, M. (2.4.2018). *Hyvän elämän tutkija Frank Martela: Elämän merkitys on tehdä itsestään merkityksellinen muille*. <https://yle.fi/a/3-10141680>
- Riska, H. (2017). *Sosioekonomisen aseman ja fyysisen aktiivisuuden yhteydet 42 vuoden seurannan aikana*. [Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto]. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/54116>
- Ristikari T., Törmäkangas L., Lappi A., Haapakorva P., Kiilakoski T., Merikukka M., Hautakoski A., Pekkarinen E., & Gissler M. (2016). *Suomi nuorten kasvu-ympäristönä – 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131119/URN_ISBN_978-952-302-712-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

- Ristikari, T., Keski-Säntti, M., Sutela, E., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Pekkarinen, E., & Gissler, M. (2018a). *Suomi lasten kasvu ympäristönä: Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/262147/Ristikari_et_al_2018_Suomi_lasten_kasvu_ymp_ri_st_n_.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Ristikari, T., Merikukka, M., & Hakovirta, M. K. (2018b). The significance of timing and duration of social assistance receipt during childhood on early adult outcomes. *Longitudinal and Life Course Studies*, 9(3), 312–326. <https://www.llcsjournal.org/index.php/llcs/article/view/471>
- Ritala-Koskinen, A. (2001). *Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista*. [Väitöskirja, Tampereen yliopisto]. (Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001). Väestöliitto. <https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/12/2ca8473d-mika-on-lapsen-perhe.pdf>
- Rosenborg, M., & Törmänen, T. (2019). *Uusperheen käsikirja*. Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Saarela, H., Mäki-Opas, T., Silventoinen, K., & Borodulin, K. (2015). Sosiodemografiset erot suomalaisten hyötyliikunnassa. *Liikunta & Tiede*, 52, 55–63. https://www.lts.fi/media/lts_vertaisarvioidut_tutkimusartikkelit/2015/lt-1-15_tutkimusartikkeli_saarela_lowres.pdf
- Saari, J. (2015). *Huono-osaiset: Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Gaudeamus.
- Saari, J., Eskelinen, N., & Björlund, L. (2020). *Raskas perintö. Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa*. Gaudeamus.
- Salasuo, M., & Ojajärvi, A. (2013). Sukupolvia liikkeessä – fyysisestä pakkoaktiivisuudesta liikkumattomuuteen. Teoksessa A. Häkkinen, A. Puuronen, M. Salasuo, & A. Ojajärvi (toim.), *Sosiaalinen albumi. Elämäntavat sukupolvien murroksessa* (s. 111–180). Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/sosiaalinen_albumi_verkko.pdf

- Salmi, M. (2020). Lapsiperheiden köyhyys pitää yllä köyhyyden kierrettä. Teoksessa J. Kallio, & M. Hakovirta (toim.), *Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus* (s. 37–73). Vastapaino.
- Salmi, M., & Kestilä, L. (2019). *Toimeentulokokemukset ja hyvinvoinnin erot alakoulu-
laisten perheissä: Tuloksia Kouluterveyskyselyn 2017 vanhempien aineis-
tosta*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-365-6>
- Salmi, M., Lammi-Taskula, J., & Sauli H. (2014). Lapsiperheiden toimeentulo. Teok-
sessa J. Lammi-Taskula, & S. Karvonen (toim.), *Lapsiperheiden hyvin-
vointi 2014* (s. 82–106). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
<https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-270-6>
- Salmi, M., Mäkelä, J., Perälä, M-L., & Kestilä, L. (2012b). *Lapsi kasvaa kunnassa – mi-
ten kunta voi tukea lasten hyvinvointia ja vähentää syrjäytymisen riskejä*.
Päätöksen tueksi 1/2012. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.
https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90826/URN_ISBN_978-952-245-690-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Salmi, M., Närvi, J., & Lammi-Taskula, J. (2016). Köyhyys, toimeentulokokemukset ja
hyvinvointi lapsiperheissä. Teoksessa S. Karvonen, & M. Salmi (toim.),
Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla (s. 13–45). Terveyden- ja hyvinvoin-
nin laitos. [https://www.julkari.fi/bitstream/han-
dle/10024/131589/URN_ISBN_978-952-302-742-8.pdf?se-
quence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131589/URN_ISBN_978-952-302-742-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y)
- Salmi, M., Sauli, H., & Lammi-Taskula, J. (2012a). Lasten ja lapsiperheiden asema
nyky-Suomessa. Teoksessa A. Söderholm, & S. Kivitie-Kallio S. (toim.),
Lapsen kaltoinkohtelu (s. 22–47). (2. uud. p.). Duodecim.
- Sarasoja, L., & Rantanen, K. (2015). *Ero lapsiperheessä: elatus, sopiminen ja vuo-
roasuminen*. Katsauksia 2/2015. Helsingin yliopisto. Kriminologian ja oi-
keuspolitiikan instituutti. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0611-7>
- Seppänen, P., Rinne, R., & Sairanen, V. (2012). Suomalaisen yhtenäiskoulun eriytyvät
koulutiet Oppilasvalikointi perusopetuksessa, esimerkkinä Turun

- koulumarkkinat. *Yhteiskuntapolitiikka*, 77(1), 3–15.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201310316941>
- Sihvonen, E. (2021). *Tutkimus perhe- ja tulokäsitteistä sosiaaliturvaetuuksissa*. Kela.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/325849/Raportteja24_saa-vutettava.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Silvasti, T., Lempiäinen, K., & Kankainen, T. (2014). Eriarvoisuuden uudet paikat. Teoksessa K. Lempiäinen, & T. Silvasti (toim.), *Eriarvoisuuden rakenteet. Haurastuvat työmarkkinat Suomessa* (s. 7–20.). Vastapaino.
- Singh, B., Olds, T., Curtis, R., Dumuid, D., Virgara, R., Watson, A., Szeto, K., O'Connor, E., Ferguseon, T., Eglitis, E., Miatke, A., Simpson, C., & Maher, C. (2023). Effectiveness of physical activity interventions for improving depression, anxiety and distress: an overview of systematic reviews. *British Journal of Sports Medicine*, 2023, 1–10. <http://bjsm.bmj.com/>
- Sipilä, J. (1989). *Sosiaalityön jäljillä*. Tammi.
- Sirniö, O. (2016). *Constrained life changes: Intergenerational transmission of income in Finland*. [Väitöskirja. Helsingin yliopisto].
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-1098-5>
- Smith, L., McCourt, O., Sawyier, A., Ucci, M., Marmot, A., Wardle, J., & Fisher, A. (2016). A review of occupational physical activity and sedentary behaviour correlates. *Occupational Medicine*, 66, 185–192. <https://academic.oup.com/occmed/article/66/3/185/2750564>
- Social Welfare in Finland. (2006). *Brochures of the Ministry of Social Affairs and Health*. Ministry of Social Affairs and Health. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70241/Es200611eng.pdf?sequence=1>
- Suomi, K., Mehtälä, A., & Kokko, S. (2016). Liikuntapaikat ja tilaisuudet. Teoksessa S. Kokko, & A. Mehtälä (toim.), *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa. LIITU-tutkimuksen tuloksia 2016*. Valtion liikuntaneuvosto.
- Sääkslahti, A. (2018). *Liikunta varhaiskasvatuksessa*. (2.painos). PS kustannus.
- Sääkslahti, A., Soini, A., Mehtälä, A., Laukkanen, A., & Iivonen, S. (2013). Liikunnallisen lapsuuden askelmerkit asetetaan jo päiväkotiyksikössä. *Liikunta ja Tiede*, 50(2/3), 27–35.

- Tammelin, T. (2003). *Physical activity from adolescence to adulthood and health-related fitness at age 31: cross-sectional and longitudinal analyses of the Northern Finland birth cohort of 1966*. Acta Universitatis Ouluensis. Medica (771). <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9514272331.pdf>
- Tammelin, T., Laine, K., & Turpeinen, S.(toim.). (2013). *Liikkuva koulu – oppilaiden fyysinen aktiivisuus*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 272. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissätiö LIKES. <https://liikkuvakoulu.fi/tu-kimateriaali/oppilaiden-fyysinen-aktiivisuus/>
- Telama, P., & Polvi, S. (2011) Liikunnan sosiaalinen merkitys. Teoksessa I. Vuori, S.Taimela, & U. Kujala (toim.), *Liikuntalääketiede* (s. 628–639). Duodecim.
- Telama, R., Laakso, L., Nupponen, H., Rimpelä, A. & Pere, L. (2009). Secular Trends in Youth Physical Activity and Parents' Socioeconomic Status From 1977 to 2005. *Pediatric Exercise Science*, 21(4), 462–474. <https://pub-med.ncbi.nlm.nih.gov/20128365/>
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. (2019). *Perusturvan riittävyyden arviointiraportti 2015–2019*. Perusturvan riittävyyden III arviointiryhmä. Työpaperi 6/2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/137711>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (i.a.-a). *Hyvinvointi- ja terveyserot. Eriarvoisuus*. Saatavilla 20.3.2022 <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. (i.a.-b). *Toimeentulotukiuudistus*. Saatavilla 4.1.2023 <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/talous-ja-politiikka/sosiaalipolitiikka/sosiaaliturvauudistus/toimeentulotukiuudistus>
- Tieto käyttöön. (i.a.). *Laki ja perheiden monimuotoisuus*. Saatavilla 4.4.2023 <https://tietokayttoon.fi/-/laki-ja-perheiden-monimuotoisuus>
- Tilastokeskus. (2020). *Sateenkaariperheiden määrä kasvaa – osa perheistä jää tilastoissa yhä piiloon*. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/sateenkaariperheiden-maara-kasvaa-osa-perheista-jaa-tilastoissa-yha-piiloon/>
- Tilastokeskus. (30.9.2022). *Perheet 2021*. <https://stat.fi/julkaisu/cku2jk59k8sbo0c58x6z45mhx>

- Tilastokeskus. (i.a.-a). *Käsitteet. Perhe*. Saatavilla 9.4.2022
<https://www.stat.fi/meta/kas/perhe.html>
- Tilastokeskus. (i.a.-b). *Perheet perhetyypin ja henkilöluvun mukaan alueittain, 1992–2021*. Saatavilla 2.12.2022 https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__perh/statfin_perh_pxt_12c3.px/table/tableViewLayout1/
- Tilastokeskus. (i.a.-c). *Pienituloisuus*. Saatavilla 12.12.2022
<https://www.stat.fi/meta/kas/pienituloisuus.html>
- Tilastokeskus. (i.a.-d). *Sosioekonomisen aseman luokitus 1989*. Käsikirjoja 17. Saatavilla 9.4.2022 https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/103670/yksk17_198900_1989_net.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (i.a.). *Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK)*. Saatavilla 2.4.2023 <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinenkaytanto-htk>
- UKK-instituutti. (i.a.-a). *Liikkumisen vaikutukset*. Saatavilla 3.2.2023 <https://ukkinstituutti.fi/liikkuminen/liikkumisen-vaikutukset/>
- UKK-instituutti. (i.a.-b). *Liikunta ja mielenterveys*. Saatavilla 17.11.2022
<https://ukkinstituutti.fi/liike-laakkeena/liikunta-ja-mielen-hyvinvointi/>
- Unicef. (i.a.). *Unicefin lasten oikeuksien sopimus – koko teksti*. Saatavilla 17.11.2022.
<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>
- Uusitalo, H. (2015) Ovatko tuloerot hyvästä vai pahasta? *Talous & yhteiskunta*, 43 (2), 18–22.
- Uusitalo, H., & Laihiala, T. (2022). Suomalaisten hyvinvointi 1972 ja 2017. Teoksessa H. Uusitalo, J. Simpura, J. Saari, & T. Laihiala (toim.), *Hyvinvoinnin muutos ja pysyvyys. Allardt - hyvinvointi Suomessa 1972 ja 2017* (s. 119–161.) Into.
- Valjakka, E. (2002). Lapsen huolto, asuminen ja tapaamisoikeus. Teoksessa M. Litmala (toim.), *Lapsen asema erossa* (s. 37–42). WSOY lakitieto.
- Valkeinen, H., Borodulin, K., Mäkinen, T., Kestilä, L., Sipilä, N., & Prättälä, R. (2011). Liikunnan sosioekonomiset erot – faktaa vai fiktiota? Teoksessa P. Pietikäinen (toim.), *Työstä, jouta ja jaksa. Työn ja hyvinvoinnin tulevaisuus* (s. 55–69). Gaudeamus.

- Valli, R. (2007). Kyselylomaketutkimus. Teoksessa J. Aaltola, & R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. (2. uud. p., s. 102–126.) PS-kustannus.
- Valli, R. (2015). Tulkintoja erilaisiin vastauskäyttäytymisiin. Teoksessa R. Valli, & J. Aaltola (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (4. uud. p., s. 239–255.) PS-kustannus.
- Valtioneuvosto. (2021a). *Lapset, nuoret ja koronakriisi. Lapsistrategian koronatyöryhmän arvio ja esitykset lapsen oikeuksien toteuttamiseksi*. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162647/VN_2021_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Valtioneuvosto. Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2021b). *OECD-vertailu: Sosioekonominen tausta vaikuttaa yhä voimakkaasti koulutusvalintoihin – alueelliset vaihtelut Suomessa pieniä*. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410845/oecd-vertailu-sosioekonominen-tausta-vaikuttaa-yha-voimakkaasti-koulutusvalintoihin-alueelliset-vaihtelut-suomessa-pienia>
- Valtonen, A. (2023) *Yhteiskunta muuttuu*. <https://www.hi2.fi/2-teollinen-vallankumous/2-5-yhteiskunta-muuttuu/>
- Vanttaja, M. (2000). Koulumenestyjien kotitausta, sosioekonominen asema ja tulotaso. *Yhteiskuntapolitiikka*, 65(1), 35–45. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101274/001vanttaja.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Vanttaja, M. (2002). *Koulumenestyjät: tutkimus laudatur ylioppilaiden koulutus- ja työurista*. Suomen kasvatustieteellinen seura. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/74099>
- Vanttaja, M., Tähtinen, J., Zacheus, T., & Koski, P. (2017). *Liikkumattomuuden jäljillä. Pitkittäistutkimus vähän liikuntaa harrastavien nuorten liikuntasuhteesta ja liikunta-aktiivisuuden muutoksista*. Nuorisotutkimusverkosto.
- Vasankari, T, Jussila, A-M., Husu, P., Tokola, K., Vähä-Ypyä, H., Kokko, S., & Sievänen, H. (2020). Koronarajoitukset vaikuttivat rajusti lasten ja nuorten liikuntaan. Teoksessa M. Kantomaa (toim.), *Korona pandemian vaikutukset väestön liikuntaan*. (s. 12–17). Valtion liikuntaneuvosto.

- <https://www.liikuntaneuvosto.fi/wp-content/uploads/2020/10/Koronapan-demian-vaikutukset-vaeston-liikuntaan-paivitetty-23.11.2020.pdf>
- Vasankari, T., & Kolu, P. (toim.). (2018). *Liikkumattomuuden lasku kasvaa – vähäisen fyysisen aktiivisuuden ja heikon fyysisen kunnon yhteiskunnalliset kustannukset*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 31, 2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-535-8>
- Vauhkonen T., Kallio J., & Erola J. (2017a). Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 82(5), 501–512. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135433/YP1705_Vauhkonenym.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Vauhkonen, T., Kallio, J., Kauppinen, T M., & Erola, J. (2017b). Intergenerational accumulation of social disadvantage across generations in young adulthood. *Research in Social Stratification and Mobility*, 48, 42–52. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2017.02.001>
- Vilkkä, H. (2007). *Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet*. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vilkkä, H. (2021). *Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin*. P-S kustannus.
- Virrankari, L., Mattila, H., Saikku, P., Sihvonen, E., & Tervola, J. (toim.). (2021). *Tutkimuskatsaus Suomen sosiaaliturvan monimutkaisuuteen*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-5434-2>
- Webropol kysely- ja raportointityökalu. Luo kyselyitä. (i.a.). Saatavilla 17.11.2022 <https://webropol.fi/kysely-ja-raportointityokalu/luo-kyselyita/>
- Witting, M., & Keski-Petäjä, M. (10.5.2016). *Vanhempien koulutus vaikuttaa lasten valintoihin*. Tieto ja trendit 2016 (2). Tilastokeskus. <https://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/artikkelit/2016/vanhempien-koulutus-vaikuttaa-lasten-valintoihin/?listing=simple>
- Yao, C.A. & Rhodes, R.E. (2015). Parental correlates in child and adolescent physical activity: A meta-analysis. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 12(1). <https://doi.org/10.1186/s12966-015-0163-y>
- Yesilova, K. (2009). *Ydinperheen politiikka*. Hakapaino.
- Yleissopimus lapsen oikeuksista, 20.11.1989. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

- Ylikännö, M., & Hakovirta, M. (2020). Lapsiperheet toimeentulotuen asiakkaina. Teoksessa T. Korpela, H-M. Heinonen, M. Laatu, S. Raittila, & M. Ylikännö (toim.), *Ojasta allikkoon. Toimeentulouudistuksen ensi metrit* (s. 278–299). KELA. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/319709/Ojista_allikkoon_saavutettava.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Yli-Piipari, S., Jaakkola, T., & Liukkonen, J. (2009). Koululaisten fyysisen aktiivisuuden seuranta 6. luokalta 8. luokalle. *Liikunta & Tiede*, 46 (6), 61–67. https://www.lts.fi/media/lts_vertaisarvioidut_tutkimusartikkelit/2009/lt609_tutkimusart_yli-piipari.pdf

4. Korkein tähän mennessä suorittamasi tutkinto?

Peruskoulu/keskikoulu/kansakoulu
Ammatillinen / opistoasteen tutkinto
Ylioppilastutkinto/lukio
Ammattikorkeakoulututkinto
Yliopistotutkinto
Ei tutkintoa

5. Työllisyystilanteesi

Työssä
Työtön
Opiskelija
Lomautettu
Työllisyyskoulutus
Eläkkeellä
Muu, mikä?

---

6. Ammattiasemasi

Johtaja / esihenkilö / erityisasiantuntija
Työntekijä
Yrittäjä
En ole tällä hetkellä työelämässä

Taloudellinen tilanne:

**7. Arvioi kuinka suuret olivat taloutesi kokonaisbruttotulot v. 2021?
(Kotitalouden yhteenlasketut tuotot palkka-, yrittäjä- ja omaisuustuloista sekä tulonsiirroista veroja vähentämättä.)**

- alle 20 000 euroa
- 20 000-29 999 euroa
- 30 000-39 999 euroa
- 40 000-49 999 euroa
- 50 000-59 999 euroa
- 60 000-69 999 euroa
- 70 000-79 999 euroa
- 80 000-89 999 euroa
- 90 000-99 999 euroa
- 100 000-119 000 euroa
- 120 000 euroa-150 000
- yli 150 000

8. Mikä seuraavista kuvaa perheenne taloudellista tilannetta tällä hetkellä?

- Tulemme toimeen erinomaisesti
- Tulemme melko mukavasti toimeen
- Pärjäämme, kun teemme ostoksemme harkiten
- Joudumme ajoittain tinkimään ostoksistamme
- Joudumme tinkimään lähes kaikesta jatkuvasti
- En osaa sanoa

Asuminen:

9. Mikä seuraavista kuvaa asuinpaikkaanne parhaiten?

- Suuren kaupungin keskusta
- Suuren kaupungin lähiö tai muu alue kaupungin laidalla
- Pikkukaupungin tai -kylän keskusta
- Pikkukaupungin tai -kylän harvaan asuttu laita-alue
- Maaseutu ympäristö
- En osaa sanoa

10. Asumismuoto

- Vuokra-asunto
  - Omistusasunto
  - Joku muu, mikä?
-

11. Kuinka monta alle 18-vuotiasta lasta taloudessanne on tällä hetkellä?

- 1
- 2
- 3
- 4 tai enemmän

12. Huoltajien lukumäärä perhekunnassanne?

- 1
- 2

Liikkuminen arjessa:

13. Jos käyt työssä, miten kuljet työmatkasi? (voit valita useamman vaihtoehdon)

Oma auto
Julkinen liikenne
Pyörä
Kävely
Joku muu, mikä?

---

14. Kuinka ekaluokkalaisenne pääsääntöisesti kulkee koulumatkansa?

Kävely
Pyörä
Julkinen liikenne
Koulukuljetus
Joku muu, mikä?

---

15. Kuinka kuvailisit perheesi suhdetta liikkumiseen?

Liikkuminen on luonnollinen osa perheemme elämää
Liikumme satunnaisesti
Liikkuminen on vähäistä

16. Liikutteko perheenä yhdessä? (esim. pihaleikit ja pelit, retkeily luonnossa tms.)

Kyllä
Ei

Fyysinen aktiivisuus:

17. Päivittäinen fyysisen aktiivisuuden kokonaismäärä kertyy arki-hyötyliikunnasta (välimatkojen kulkeminen kävellessä tai pyöräillen, pihatyöt, marjastus/sienestys jne.) ja erikseen harrastetusta liikunnasta ja urheilusta (kuntosali, tietyn lajin treenaaminen, kilpaurheilu). Kuinka arvioisit omaa tapaasi liikkua kokonaisuudessaan?

Pääosin arki- ja hyötyliikuntaa

Pääosin liikuntaa harrastuksena

Hyötyliikuntaa ja liikuntaharrastusta suurin piirtein yhtä paljon

Päivittäinen liikkumiseni on todella vähäistä

18. Jos vastauksesi edelliseen kysymykseen oli, että päivittäinen liikkumisesi on todella vähäistä, kuinka merkittäviä syitä olla harrastamatta liikuntaa seuraavat asiat ovat sinulle? (1 = ei merkittävä, 5 = todella merkittävä)

	1	2	3	4	5
Et pidä liikunnasta					
Sinulla ei ole aikaa liikkua					
Sinulla on vamma tai sairaus, joka vaikeuttaa liikunnan harrastamista					
Liikunta, jota haluaisit harrastaa, on liian kallista					
Sinulla on huonoja kokemuksia liikunnasta					
Tarjolla ei ole sopivaa ohjattua liikuntatoimintaa tai liikuntapaikkaa					
Liikuntamahdollisuudet ovat liian kaukana tai ei ole sopivaa kyytiä					
Harrastuskaverin puute					
Sinulla ei ole tietoa olemassa olevista liikuntamahdollisuuksista					
Muu syy, mikä?					

19. Koetko, että omalla vähäisellä liikkumisellasi on myös vaikutusta perheen lasten liikkumisaktiivisuuteen?

Kyllä, miksi?

Ei, miksi ei?

Harrastustoiminta:

20. Kuulutko jäsenmaksulliseen urheiluseuraan tai onko sinulla maksettua jäsenyyttä esim. kuntosalille tms.?

Kyllä

Ei

21. Jos vastasit edelliseen ei, niin kertoisitko miksi sinulla ei ole jäsenmaksullista urheiluseura- tai kuntosalijäsenyyttä? (voit valita useamman vaihtoehdon)

En harrasta liikuntaa

En halua maksaa liikuntaharrastuksesta

Jäsenmaksut ovat kalliita

Minulla on harrastus, jossa ei tarvitse maksaa jäsenmaksuja

Joku muu syy, mikä?

---

22. Jos liikut, kuinka monta kertaa viikossa?

Harvemmin kuin kerran viikossa

Kerran viikossa

2 -4 kertaa viikossa

Yli 4 kertaa viikossa

Lähes päivittäin

23. Mitä lajeja harrastat?

Liikunnan rooli lapsuudessa:

24. Harrastettiinko sinun lapsuuden kodissasi liikuntaa?

Kyllä

Ei

25. Kuinka paljon arvioit seuraavien tahojen kannustaneen tai motivoineen sinua liikkumaan?

	Paljon	Jonkin verran	Vähän	Ei lainkaan	En osaa sanoa
Isä tai muu miespuolinen huoltaja					
Äiti tai muu naispuolinen huoltaja					
Sisarus					
Liikunnanopettaja					
Urheiluvalmentajat					
Kaverit					
Esikuvat					
Joku muu, kuka?					

---

26. Vaikuttaako kotoasi saatu liikkumisen malli omaan toimintaasi vanhempana?

Kyllä

Ei

27. Jos vastasit edelliseen kysymykseen kyllä, kertoisitko millä tavalla?

Ekaluokkalaisesi liikkuminen:

28. Perheen ekaluokkalaisten liikunta-aktiivisuus

Pääasiassa arki- ja hyötyliikunta

Pääasiassa ohjattu harrasteliikunta

Arkiliikunta ja ohjattu harrasteliikunta suurinpiirtein yhtä paljon

Lapseni päivittäinen liikkuminen on vähäistä

29. Osaisitko arvioida, kuinka usein ekaluokkalaisesi liikkuu/harrastaa liikuntaa?

			Muutaman kerran kuukaudessa	
	Muutaman kerran	Kerran	tai	Ei
Päivittäin	viikossa	viikossa	harvemmin	koska

	Päivittäin	Muutaman kerran viikossa	Kerran viikossa	Muutaman kerran kuukaudessa tai harvemmin	Ei koska
Urheilu- tai liikuntaseuran järjestämässä harjoituksissa, kilpailuissa tai otteluissa					
Muun seuran tai kerhon järjestämässä liikuntatilaisuuksissa (järjestäjinä esim. Partio, seurakunta, kyläyhdistys)					
Koulun järjestämässä liikuntakerhossa (koulun liikuntatunnit eivät kuulu tähän)					
Liikunta-alan järjestämässä tilaisuuksissa (järjestäjinä esim. kuntokeskukset, sisäliikuntapuistot, laskettelukeskukset, ratsastustallit, tanssiopistot)					
Omaehtoisesti (esim. pyöräily tai pelailu pihalla, kaduilla, puistoissa, luonnossa, kotona tai muulla tavoin palveluiden ulkopuolella)					
Vanhempien tai muiden huoltajien kanssa					
Jossain muualla, tai jollain muulla tavoin, missä/miten?					

30. Osallistutko ekaluokkalaisesi harrastukseen? (Osallistumisella tarkoitetaan myös lapsen harrastukseen kuljettamista, mukanaoloa esimerkiksi ohjaajana tai valmentajana tai kentän reunalla katselemista.)

Kyllä

En

31. Kuuluuko ekaluokkalaisenne jäsenmaksulliseen urheiluseuraan tai onko hänellä maksettu jäsenyys esim. kuntosalille?

Kyllä

Ei

32. Jos vastasit edelliseen kysymykseen ei, kertoisitko miksi? (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Lapsella on jäsenmaksuton liikuntaharrastus
  - En halua maksaa lapsen harrastuksesta
  - Jäsenmaksut ovat liian suuria
  - Lapsi ei harrasta liikuntaa
  - Joku muu syy, mikä?
-

33. Kuinka monta kertaa viikossa ekaluokkalaisesi harrastaa liikuntaa?

- Hän ei harrasta liikuntaa
- Harvemmin kuin kerran viikossa
- Kerran viikossa
- 2-4 kertaa viikossa
- Lähes päivittäin

34. Millaista ekaluokkalaisesi liikuntaharrastuksen pitäisi olla eli kuinka toivottavana pidät seuraavia asioita? (1 = ei toivottavaa, 5 = toivottavaa)

	1	2	3	4	5
Harrastus on edullinen					
Harrastus on kiva					
Ohjaus / valmennus on laadultaan hyvää					
Harrastus opettaa liikkumaan					
Harrastus on mielekäs ajanviettotapa					
Ekaluokkalaiseni ei tarvitse olla yksin					
Harrastuksen kautta ekaluokkalaiseni saa kavereita					
Ekaluokkalaiseni ei tarvitse kyyditystä harrastukseen					

Taloudellisen tilanteen vaikutus liikkumiseen:

39. Jos perheellänne on taloudellisesti haastava tilanne, harrastatteko liikuntaa tilanteesta huolimatta?

Kyllä

Ei

40. Jos vastasitte edelliseen kysymykseen kyllä, kertoisitteko, miten liikutte?

Liikkumiseen liittyvät tuet ja avustukset:

41. Toivoisitteko, että lapsille olisi tarjolla enemmän maksuttomia liikunnan harrastamismahdollisuuksia?

Kyllä

Ei

42. Onko teillä tietoa erilaisista tukimahdollisuuksista?

Kyllä

Ei

43. Jos vastasitte edelliseen kysymykseen kyllä, kertoisitteko mistä olette saaneet tietoa tukimahdollisuuksista?

---

44. Oletteko saaneet jollakin tavalla apua ekaluokkalaisenne liikuntavälineiden hankintaan/ tai harrastusmaksuihin?

Kyllä

Ei

45. Jos vastasitte edelliseen kysymykseen kyllä, kertoisitteko, mistä olette saaneet apua?

---

46. Minkä liikunnallisen harrastusmahdollisuuden tarjoaisit lapsellesi, jos sinun ei tarvitsisi miettiä taloudellisia asioita?

Lopuksi:

47. Olisiko oppaasta, jossa kerrotaan tahoista, joiden kautta on mahdollisuus saada taloudellista apua lasten harrastusmaksuihin ja -välineisiin, teille hyötyä?

Kyllä

Ei

48. Jos hallituksen kaavailema ylimääräinen lapsilisä tulee maksuun tämän vuoden lopulla, mihin käyttäisitte sen ensisijaisesti?

---

49. Aiheuttiko tähän tutkimukseen osallistuminen teissä pohdintoja tai oivalluksia perheenne liikuntatottumuksiin liittyen?

Kyllä, millaisia?

Ei

50. Luuletko, että tähän tutkimukseen osallistuminen muuttaa jotain perheenne liikuntatavoissa?

Kyllä, mitä?

Ei

51. Paikkakunta, jossa vastasin kyselyyn

Kuopio

Leppävirta

Riihimäki

52. Haluatko osallistua kyselyyn liittyvään arvontaan?

Kyllä (vaatii yhteystietojen antamista)

En

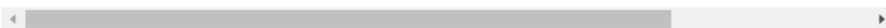
53. Yhteystiedot

Etunimi

Sukunimi

Matkapuhelin

Sähköposti

Opinnäytetyö 2023, sosionomi (AMK)

LIITE 2. Saatekirje

Hei arvoisa ensimmäisen luokan oppilaan vanhempi

VASTAATHAN KYSELYMME

Jättämällä yhteystietosi, voit myös voittaa 50 € lahjakortin Kuopion keskustassa sijaitsevaan Intersportiin!!!

Viime aikoina on puhuttu paljon lasten ja nuorten liikuntaharrastusten kustannuksista ja siitä, kuinka jokaisella lapsella ja nuorella tulisi olla mahdollisuus harrastaa liikuntaa perheen sosioekonomisesta asemasta huolimatta. Tämän kyselyn tarkoituksena on selvittää, kuinka paljon ja millä tavoin, perheen sosioekonominen asema (perhemuoto, tulotaso, koulutus, ammattiasema) vaikuttavat perheen ja lasten/nuorten liikunnan harrastamiseen.

Kyselyyn vastaaminen kestää noin 10-15 minuuttia. Kyselytutkimus toteutetaan anonymisti Webropol-kyselylomakkeen avulla. Vastauksia käsittelevät vain kyselystä vastaavat tutkimuksen tekijät. Aineisto käsitellään tilastollisin menetelmin, eikä yksittäisen henkilön vastauksia voi erottaa tuloksista. Keräämme vastauksia Kuopiossa, Leppävirralla ja Riihimäellä. Tutkimus on tärkeä osa opinnäytetyötämme, jonka teemme Pieksämäen Diakonia-ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoina.

Jokaisen kyselyyn vastaajan vastaus on tutkimuksemme, ja erityisesti sen luotettavuuden, kannalta erittäin tärkeä. Toivoisimmekin, että teiltä löytyisi hetki aikaa vastata kyselylomakkeen kysymyksiin, ja näin edesauttaa meitä opinnäytetyössämme. Toivoisimme, että vastaisitte kyselyyn noin viikon kuluessa.

Kiitämme teitä jo etukäteen vastauksistanne ja ajastanne.

Aurinkoisin terveisin

Tutkimuksen tekijät:

Sosionomi opiskelijat; Sari Franken, Satu Kaakkunen ja Tiina Lundberg
Pieksämäen Diakonia-ammattikorkeakoulu

